

మధుజీవనము

కపిమల్ల
రఠప్రసాద
శతవర్షిని

కళాప్రపూర్ణ
మధునిరంకుర
సత్యనిరంకురశివశాసన
పద్మావతీవికాసత్రయము

ప్రభువర
కంఠాశ్రయపద్మసమితి
విజయవాణి

గ్రంథకసుమం - 3

మధుజీవనం

(కళాప్రపూర్ణ మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారి
పద్యరూప జీవితచరిత్ర)

రచయిత

కడిమిళ్ళ వర ప్రసాద శతావధాని

ప్రచురణ

పబ్లికేషన్ డివిజన్

ఆంధ్ర కేసరి యువజన సమితి

రాజమహేంద్ర

1992

“మధుజీవనం”

రచయిత :

కడిమిళ్ళ వర ప్రసాద శతావధాని,
దేలరున్నత పాఠశాల,
నరసాపురం.

ప్రథమ ముద్రణ మార్చి 1992

ప్రచురణ

పబ్లికేషన్ డివిజన్

ఆంధ్ర తేనెరి యువజన సమితి

విక్రమహర్

రాజమహేంద్ర

523104. ఆం. ప్ర.

రూ. 20/-

కవర్ డిజైన్ - బాపు

కవర్ ప్రింటింగ్ - ఈశ్వర ఆఫ్సెట్
రాజమహేంద్ర

ప్రింటింగ్ - నవజ్యోతి ప్రెస్, శివాలయం వీధి,
న ర సా పు రం.

మ రో ము ం ద డు గు ...

రాజమహేంద్ర ఆంధ్ర కేసరి యువజన సమితి వివిధ సాంఘిక, సాహిత్య, సాంస్కృతిక కార్యక్రమాల్లో ప్రజావళికి తమవంతు సేవలందిస్తున్న విషయం అందరికీ తెలిసినదే. తమ సేవలు ప్రతిబింబించే విధంగా కేసరి, సారమతి, ఆశీతి, రత్నావళి పృత్యేక సంచికలు రూపొందించింది.

1986 నుండి సమితి ప్రచురణ విభాగము ప్రారంభించి అమూల్యమైన 'హితసూచని' గ్రంథమును ప్రచురించింది. 1987 సం॥లో సమితి రజతోత్సవ సందర్భంగా "ప్రభవ" పృత్యేక సంచికను ప్రచురించింది.

మధునాపంతుల వారి దివ్య హస్తాలతో ప్రారంభింపబడిన ఆంధ్ర కేసరి యువజనసమితి కృతజ్ఞతా పూర్వకంగా వారి జీవితచరిత్రను ముద్రించడం విధిగా భావించింది. అందుకే శ్రీ కడిమిళ్ళ వరప్రసాద శతావధానిచే రచింపబడిన 'మధుజీవనం' ముద్రించి మీ కరకమలములకు అందించాము.

ఈ పుస్తక ప్రచురణతో మా సమితి మరో ముందడుగు వేసింది. ఏ కార్యక్రమం చేపట్టినా సమితి సభ్యులందరి సహకారంతోనే, సభ్యుల అంకిత భావమే కార్యక్రమాల విజయాలకు మూలం.

"మధుజీవన" ముద్రణకు ఆర్థిక, హార్దిక సహకారములందించిన వారందరికీ కృతజ్ఞతలు.

సదా మీ సేవలో

- అ రి పి రా ల

చ ది వే ము ం దు ...

ఒక్కమాట. మధునాపంతులవారి కవితామూర్తి నాకు స్ఫూర్తి.
శ్రీ తిపురానందనాథ గురుదేవుల ఆశీస్సు నా కవిత్వానికి ఉపస్థు.
శీ||శే|| మంత్రిన వెంకన్నపంతులునాచై తన్యం. విట్టల రత్నాకరం నాడిపిరి.

సిహెచ్. రెడ్డప్పదవేటి, సిహెచ్. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, కె.వి. లక్ష్మీ
నరసింహం, ఎమ్. శ్రీను వీరంతా చేదోడు-వాదోడు, అర్థాంగి మీనాశీ
విజయంగా బెటర్ హాప్.

ఇద్దరు డాక్టర్లు ప్రసాదరాయ కులపతి, బేళవోలు రామబ్రహ్మం
గారలు నాలోని కవిని ఆరోగ్యంగా ఉంచే వారు. వీరంతా ఈకావ్యరచనకు
కారకులై శే-

రాజమహేంద్ర-ఆంధ్ర కేసరి యువజన సమితి ఈకావ్యానికి వెలుగు
నిచ్చారు. శ్రీ వై. యస్. నరసింహారావు, డా|| ఎ. నారాయణరావు
శ్రీ ఎమ్. సాంబశివరావు, శ్రీ పి. రఘునాథ్ సారధ్యంపహించారు.

తండ్రిగారి జీవిత క్రమాన్ని శ్రీ ఎమ్. వి. చలపతిగారు వివరిం
చారు. బాపుగారు 'బాపురే' అప్పించారు.

నవజ్యోతి వారు కళ్ళల్లో జ్యోతులు పెట్టుకొని అచిరకాలంలో అం
దించారు. వీరందరి విషయంలోను కృతజ్ఞతలు.

ఏ మామ అయినా తన అల్లుడు ఒకహీరోలా ఉండాలనుకుంటాడు.
విజయంగా నాకావ్య కథానాయకుడే (మధునాపంతులవారు) నా కృతికి ధర్మ
అయ్యారు.

మన్యేఽహం ధన్యమాత్మానం

- కడిమిత్వ.

1962 సం॥లో

ఆంధ్ర కేసరి యువజన సమితి స్థాపించిన సందర్భంలో -
కళాప్రహర మధునాపంతురి సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు
వ్యవస్థాపక కార్యదర్శి - శ్రీ వై. యస్. నరసింహారావు

1968 సం॥లో

సమితి గౌరవ సభ్యులు నేటి భారత ప్రధాని

శ్రీ పి. వి. నరసింహారావు

రాష్ట్ర విద్యాశాఖ మంత్రిగా ఆంధ్ర కేసరి చిత్రపటావిష్కరణ

నన్ను మన్నించి “మదుజీవనము” రచించె
రమ్యగతి, కడిమిల్ల వరప్రసాద
శతావధానికి నాకృతజ్ఞతను తెలిపి
చెప్పుచున్నాడ మంగళాశీర్వచనము.

- మదునాపంతుల

అ ల మ తి వి స్త రే ణ

“కళాప్రపూర్ణ” శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి గారితో మా సోదరుడు కడిమిళ్ళ వరప్రసాదుకి మొదటినుంచి చాలా అభిమానం. ఆ అభిమానం ఎంతటిదంటే ఇదిగో “మధుజీవనం” వంటి మహాకావ్యం ఆవిర్భవించింది.

కవిత్వం ఆకర్షించడమో కావ్యాలు ఆకర్షించడమో ఉంది. ఇక్కడ ఆదొక్కటే కాదు. మధునాపంతులవారి వ్యక్తిత్వం కూడా మా సోదరుణ్ణి బాగా ఆకట్టుకుంది. అందుకని వారి జీవితచరిత్రనీ సాహితీమూర్తిమత్వాన్నీ మిళాయించి తనివితీరా అరు ఆశ్వాసాల ప్రబంధం ఆలవోకగా సంతరించి వదిలి పెట్టాడు. ఇదొక తృప్తి. అంతకంటే సత్కవి ఋణమీగుపొంటే - ఇదొక సత్కృతి.

సమకాలంలో ఉన్న ఒక కవి జీవిత చరిత్రని ఇతివృత్తంగా తీసు తుని వారి కావ్యాలను సమీక్షిస్తూ పద్యకావ్యం నిర్మించడం నాకు తెలిసి నంతవరకూ తెలుగు సాహిత్యంలో ఇదే మొదలు. ప్రధమ తాణూలం వర ప్రసాద శతావధానిదే

వర ప్రసాదును గురించి పరిచయవాక్యాలు అవసరంలేదు. గుర్రుకల క్లిష్టః ప్రసాదః కవిః. అష్టావధానాలూ శతావధానాలే అతనికి పరిచయ దర్శనాలు. ఉత్తమాః స్వయమాభ్యాతః అన్నారు. అయితే ఇది ఆతడు ప్రచురిస్తున్న మొదటి పద్యకృతి. ఇటువంటివి ఇంతకు మించినవీ - వాసి లోనూ రాసిలోనూ - వరప్రసాదు ఇంకా రాయాలి ఒక కసిగా రాసి గుప్పించాలి. భవతు.

అతనికి దీర్ఘాయువు క

ల్లత దేవతలు వారి గూరిమితోఁ జూ

చుత కై తలు పెక్కులు వ్రా

యుత కీర్తి గడించి సౌఖ్యమొందుత సతమున్ (పుట. 60)

ఈ మధుజీవనం అరుపాయలుగా సాగింది. మొదటి మూడుపాదాలూ మధునాపంతులవారి జీవితచరిత్ర. ఈకవాణీ చతుర్ముఖుల సంభాషణగా కావ్యమంతా సాగింది. మొదటి రెండు ఆశ్వాసాలలోనూ అనందప్రదమైన జీవిత ఘటాలను సరస్వతీ దేవి చెబుతుంది - చిలుక వింటుంది. మూడవ

పాపాలో మధునాపంతులవారికి భార్యావియోగంవంటి విషాద ఘట్టాలు వస్తాయి. అందుకని ఈపద్యాన్ని విరించి నోట పలికిస్తుంది సరస్వతి. రస భావాదికం ఎంత ఉన్నా బౌద్ధిత్వమే కావ్యానికి జీవగణ్ణు-

రసమున్నను ధ్వనియున్నను

బసగలిగిన రీతులున్న వక్రతయున్నన్

వెసనెన్ని గుణములున్నను

సనదే యౌచిత్యమొకటి యగుపడకున్నన్! (పుట-109)

మరొక గొప్ప బౌద్ధిత్వమేమిటంటే మధునాపంతుల వారి కావ్య సృష్టిని - ప్రధానంగా ఆంధ్రపురాణాన్ని తాను సమీక్షిస్తున్నట్లు కాకుండా వాల్మీకి వ్యాసుడు మొదలైన సంస్కృత కవులూ నన్నయ్యాది తెలుగు కవులూ సమీక్షిస్తున్నట్లు చిత్రించడం. నాలుగూ అయిదూ ఆశ్వాసాలు దీనితో నడిచాయి.

ఆరవ ఆశ్వాసం అలంకార పరామర్శ. ఇక్కడ అంతా భరతుడు మొదలుకొని “ద్రవిడశికువు” వరకూ సంస్కృతాలంకారికులు స్వయంగా ఆంధ్ర పురాణం మీద చర్చజరిపారు. అందులో ఉన్న వివిధ ప్రస్తానాలను ప్రస్తావించి సంజరపడ్డారు.

ఈతీరు కథాకథనం వల్ల ఒక గొప్ప ప్రబంధ ధ్వని లభించింది - ఆంధ్ర పురాణం అటు కవులనూ ఇటు విమర్శకులనూ శతధా సహస్రధా సంకృప్తి పరచగల ప్రామాణిక మహాకావ్యము - అని.

మరొక విశేషం - ఈ “మధుజీవనం” అనుప్రబంధం. ఊహ తెలియంగల పోచినపెద్ది సుబ్రహ్మణ్యం మా వరప్రసాదుకి గురునాథుడు. పద్యాలు పంచకళ్యాణి గుర్తొల్లా కదనుతోక్కాయి. ఆ సౌగమలు విప్పి చెప్పాలని మహా ఉబలాటంగాఉంది. కానీ అలమ్ అతి విస్తరేణ అన్నారు. బౌద్ధిత్వం నేనూ పాటించాలిగదా!, ఈకావ్యాన్ని మధునా పంతుల వారికే అంకితం చెయ్యడం మరొక మంచి బౌద్ధిత్వం. ఉభయులూ ధన్యులు. వయంతు పాతకా ధన్యతమా! నెలవు.

భవదీయుడు

తెలుగు విశ్వ విద్యాలయం,

రాజమహేంద్ర.

బేతవోలు రామ బ్రహ్మం

ప్రొఫెసర్ ఆఫ్ తెలుగు.

కథా సంగ్రహం

అయ్యది వేదములకు స్థానమైన సత్యలోకం. బ్రహ్మను అనంద పరుస్తోంది భారతి వీణావాదనంతో. ఉన్నట్టుండి విరించి నిర్వికల్ప సమాధి లోకి వెళ్లిపోయాడు. హంస వాహిని కినుక బూనింది. అదృశ్యమయింది. గాలి తాకున వీణతంత్రులు కదలి ధ్వనిస్తున్నాయి. శ్రుతి భేదం ఏర్పడి కనులువిచ్చాడు విధాత. వీణ తప్ప వాణి కనబడలేదు. వెదికాడు. పిలిచాడు. పరిదేవనం చెందాడు. వికవుల చెంత చేరిందో అని అందరి పేర్లతో పిలిచినా పలకలేదు. గౌతమీ తీర కవులకేసి దృష్టి మళ్లించాడు. మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రివద్దకు చేరిఉంటుందని ఊహించాడు. ఆ కవి కవిత్వ రూపమైన వాణిని ప్రశంసించి, ప్రార్థించాడు.

అప్పుడు దృగ్గోచరమయింది శారద. ప్రణయ కలహం తీరింది. నిర్వికల్పం శివుని మార్గం. మీరుండవలసింది సవికల్పంలోనే అని చెప్పుతుంది. పరస్పరం అనురాగ వర్షాన్ని కురిపించుకొంటారు.

స త్య లో క ము

ప్రథమా శ్వాసము

- 1) శ్రీ గృహిణీ మహీ గృహీ. విరించి నమంచిత పుత్ర వద్యక
శ్రీగణ నీయతానవధి. నేవక నేవధి. దేవ దేవు. స
ద్యో గజ బంధ మోక్ష కృదయోదయ సాదరభావు గొల్తు. స
ర్వాగమ వర్ణ నీయ మహిమాధికతాదిగమేప్పితాప్తికిన్.
- 2) తెల్లనివాడు. జూబమునఁ దేనియ లొక్కెడి చందమామ రా
జిల్లెడివాడు. కంఠమునఁ జేదగు హరి హరిమ్ము గూడ వ
త్తిల్లెడివాడు. నాయెడద దేవళమందు వసించి, గంగ న
త్తిల్లెడి నాటి యా సొగసు తీరిచి, దిద్దుత కల్పమందునన్.
- 3) మధునా పంతుల వంశ వారిది కళిన్, మా సత్యనారాయణున్
మధుకో శోపమ భావ భోగరతి భీమంతున్. యశోవతు, స
న్నిధి కల్పించి. తరింపజేయఁదలఁతున్ నిచ్చర్ హయగ్రీవు, వే
దధునీ మూలగిరిన్. రమాధవు. జగత్త్రాజైక దక్షన్ హరిన్.
- 4) పెద్దది పొట్ట విద్దియల పెట్టియ కా, విదు పాటి కొండమా
బుద్ధులెల్ల నూపిరియ. పూజ్యుల పల్కుల నాలకింపఁగా
పెద్దవియైన పినులును. పిన్నులు కన్నులు, బాహ్య దృష్టియే
వద్దనుచున్న యొజ్జలగు వాడు గణాధిపతియై దీవెనన్.

- 5) తల్లీ! నీదయ యున్నజాలు, విలసత్కావ్యాఖ్య సాధాగ్ర వి
ద్యుల్లాసముల తోడ నాకుకావి. సంతోషించు నాంధ్రీపురం
ద్రు్యుల్లాసమున కేను గారకుడనై యూరించి. యూరించి, రం
జిల్లం జేసినఁ దెల్లువారి యెదలన్ శ్రీ వాక్సతీ! భారతీ!
- 6) నానాకావ్య విశిష్ట తత్త్వముల సందాహింపఁగా నెంచు మా
లోనన్ వ్యాకరణాత్మ శిష్ట కవితా లోకంబు. వ్యుత్పత్తి నా
దాహింసన్ గృహి నేయుఁ ద్వద్గుణ మహత్త్వఁ బెంచి, శ్రీపాద ల
క్ష్మీ నారాయణ కాత్రివర్య! భవదంఘ్రి ద్వంద్వమున్ మొక్కిక్కెదన్.
- 7) అవధానంబులనే విదానములు వ్యాహరించునో నేర్పి. స
త్కవితా లాలసతన్ సృజించి, హృదయ గ్రంథాన నార్ద్రేయ భా
వ విసూత్న ప్రతిభా నిధింబరెసమా వాసించు విద్యత్సదా
శివ! రావూరి వరాన్వయామృతకరా! శ్రీ వేంకటేశ! నమః!
- 8) ఆర్య జనాధిరామ హృదయాంబుజమల్ వికసించ జేయు జ్ఞా
నార్యముఁడయ్యు నత్తిలి కులాంబుధి చంద్రుఁడు. సాటిలేని ధీ
వర్యుఁడశేష శిష్య గణ పండిత పాదుఁడు నైన కృష్ణమా
చార్యగురుండె దిక్కు. గురు సన్నిధి సన్నిధి నాకు నెప్పుడున్.
- 9) కవితోత్సాహము కల్గఁ జేయుటకు దీక్షంబూని, గోర్కుద్దలన్
జవి చూపించి, కళాహృతమ్ము తొలి భిక్షన్ బెట్టి. నేడీ రసో
ద్భవ కావ్యాసకు స్రష్టఁ జేసిన ఘనోపద్రీష్ట వంశాబుధిన్
గవి చంద్రుండగు రామలింగనికి నేఁ గైమోడ్చు గావించెదన్.

- 10) కోటరావను నాలుగక్కరములే కొండంత యుత్సాహమున్
 మూటఁ గట్టి శిరంబుపై నిడి, కళాపూర్ణుండ వై సాగి, ము
 ప్పేటల్ పేనుమ శబ్ద భావరసముల్, వెల్గొందుమా యంచు, వా
 గ్గొటముల్ గయినేసి నట్టివి శిరస్థానీయముల్ నేవ్యముల్.
- 11) నను లాలించుచుఁ గై తలోతెలుగు విజ్ఞానంబు గై నేసి, జ్ఞా
 నిని నేయన్ జలమూని విద్దియల బోజిన్ గుండెలోనిల్పి, తా
 విని జన్మానకుఁ గూర్చు నర్హమగు శ్రీవిద్యన్ బ్రసాదించి, క్రొ
 న్నునగా నాకొక రూపు దిద్దుఁ ద్రిపురానందా! నమో వాకముల్.
- 12) శ్రీ కొండిన్యస గోత్ర సంజనన సచ్చితార్ష సంస్కార భా
 షాకై వల్కుని, శేషయాహ్వయ తపస్సంపత్రసూతిన, గుణా
 నీకున్, వేంకట రామశాస్త్రి జనకున్. నిష్ఠామతల్లిన్, బతి
 ప్పాకారావృత భారతీ జనని సద్భక్తిన్ బ్రహ్మజించెదన్.
- 13) కడిమిళ్ళ వంశమందునఁ బుత్రుల పుట్టెను నెవ్వరె
 దొడ సూపిన కవిని నేను బూజ్యులు పెక్కం
 ద్రుడుపతులై కవనాబ్ధికిఁ
 గడుపుం బంటైన వారు కవితా గురువుల్.
- 14) నేను వరప్రసాదుడను విక్రము భారతి తల్లి నాకు వి
 జ్ఞానులు నాకు దేకికులు, సాహితీ యేహితమైన యట్టి వా
 రే ననుఁ గూడు మిత్రులు నదేగద నన్ను శతావధాన మా
 ర్గాన గమింపఁ జేసెనవురా! జనికెంతటి భాగ్యమోగదా!

- 15) నా యాంతర్య మేఘంగుఁ జట్టు, కనుసన్నల్ దాటదెన్నుండు. వి
ద్యా యోషా హృదయారవింద రవియై దట్టించి పద్యమ్ములన్
వ్రాయున్. పోచిన పెద్ది వంశజుఁడు సుబ్రహ్మణ్యుఁడే లేఖకుం
డై యుండన్ బలుకాఁడు చుంటిఁగృతి శిష్టాశీః ఫలావాప్తిచేన్.
- 16) మధునా పంతుల వంశం
బుధిశీలాంకునకు. సుగుణముల పోపునకున్.
మధు మధు కర మధుప ప్రతి
నిధికిన్, గవితా ప్రభావ నిష్ఠిత ముతికిన్.
- 17) కవికుల తిలకునకున్, భా
గ్గన గోత్ర పయోధిసిద్ధ రత్నమ్మునకున్
భవతారక భావుకునకు
ప్రవదతుత సమాన శబ్ద సౌరభ కృతికిన్.
- 18) ప్రకటిత హృదయోజ్జ్వల గుణ
నకు, గురుజన నతికి సత్యనారాయణ నా
మకునకు, గలితక విత్వా
ర్థ కృతీశ్వరునకు రసాత్మ తత్పర ముతికిన్.
- 19) చైత్రరథ సారథికి, వా
క్పిత్రత సర్వ ప్రపంచ సేవారతికిన్.
గోత్ర పవిత్రునకు. వచో
దాత్రికి. శ్రీకాండ భావ భన దనికునకున్.

అంద్ర పురాణ కవీంద్రున
కాండ్ర మహావంశ వైభవాభ్యా కృతికిన్
సంధ్యత వర కవితా నీ
రంధ్రునకును భావ వేద రాజత్కృతికిన్।

20

బహుకవి నుతునకు విద్య
న్మహాతునకు ద్రువునకు ధైర్య మందర మతికిన్
విహరత్కవితా వనితా
రహస్య లాలసునకు, శివ రత తత ధృతికిన్।

21

అంకితమ్ముగ నేను వ్రాయందలంచి
రామునకు రామ చరితమర్పణము వోలె
కారదకుఁ బ్రబంధపు పూరిణాలు వోలె
భావ హృదయాంజలు లొసంగి పట్టుబట్టి।

22

మధునా పంతుల జీవన
మధువులు మధుజీవనముగ మలచెడు వేళన్
మధు విష్యందిని కారద
విధి సహితగ నిలిచె హృదయ పీఠిన్ బ్రేమన్।

23

క థా ర ం భ ము

అది వేదమ్ములిక్కయై వఱలు దివ్యమైన లోకమ్ము. ప్రాఁ
జదువుల్ నాలుగు మోముదమ్ములను నిచ్చల్ వల్కుచున్, దమ్మియే
సదనంబై మను దమ్మిపుట్టువునకున్, పట్కర్మలం దన్ను కా
రదకున్ గచ్చపి మేలి నేస్తము ముహూరాగానుసంధాయితన్।

24

కచ్చపీ రాగ మధురతా గరిమఁ గంచి
చిలుక పలుకులన్ గొంగొత్త కులుకులెంచి
ఉవిద సొగసులు చూచి, బింబోష్ఠమాని
తనిసి పంకించుచుండును దలలు నలువఁ

25

అట్టి చతురాస్యుఁడొకనాడు ధ్యాన ముద్ర
వదసి యెంత పిల్చిన మారు వజ్రకఁడామె
నిర్వికల్ప సమాధిలోనికి గమించె
అక్షరాంగనలో విరహామ్ము మించె

26

భారతి కోపమూని, తన ప్రాణవిధున్ విడనాడి, వల్లకిన్
సీరజ పీఠిపై నిలిపి, నేనును వచ్చెదనంచు సిద్ధమౌ
కీరము నక్కడే యునిది, కిక్కకు సాక్ష్యము గాఁగఁ బాద సం
చారము నేయుచున్ వెదల సాగినదంచును చిల్వకుండఁగన్,

27

గాలి తాకునఁ దంతులు కదలుచుండ
వింతరాగాలు పలుమలు వినుచుచుండ
కచ్చపికి మారు రాగాలు కలిగెనేలః
ఆనెడు సంశయమజునకు మొనలు సూపె.

28

నిర్వికల్ప సమాధి సంవిష్టమయిన
చిత్తమందుననొక వింత చేతనమ్ము
క్రమము క్రమముగఁ గల్గిన కంజసూతి
గనులు విచ్చెను, వీణియ కానఁ బడియె.

29

పద్మభవుండు లేచి, పదపద్మములానఁగ సత్యభూస్థలిన్
బద్మవిధాననన్ నయనపద్మములన్ గనరాక, వీణియన్
సద్మమునందుఁ జూచి యవిచారవిదూరతరాంతరంగసం
విద్యురుఁడై సరస్వతి గవేషణవేసె చిక్కిరి తాపిత్తై ।

30

చూచు సరస్వతీః కనులఁజూడుము నన్నొక మారు, మారువి
ల్పొడుములేచి, మద్భదయభూమికనగ్నిగిరుల్ సృజించెడిన్
వాడిమగంటిమిన్ నెఱపి, వల్లభు నన్ గరుణావలోకనన్
జేడియః మేను మేనున యజింపఁగ స్వర్గసుఖాధ్వరంబులన్ ।

31

రావే! పలుకుల కలిక్కి,
జీవములు నిలువఁగరావె! చిలుకల కొలిక్కి!
రావే! కరణింపఁగనను
భావిని! మృదుభావ! భావభవు పూము లిక్కి!

32

అనుచు హృదయంబు కరిగించునటులఁ బల్కి-
వెదకి వేసారి తిరుగునన్నిధికి ముందు
రససరస్వతీ సుమలతా లాలనముల
కనుల వెలిగించెనొకచోటఁ గై తనెఱఁతః ।

33

అంద్ర సాహితీ భావ వేదాగమములు
తనువు పులకింపనాత్మ సంధానపఱచి
గౌతమీ తీర కవులను గౌరవించు
భావమొకయింతఁ బసిగట్టి పద్మభవుఁడు ।

34

అంద్రసాహిత్య గగనాశ్రయమ్మలై న
సూర్య చంద్ర నక్షత్ర తుల్యార్థకపుల
భావ వై యక్తిక విశిష్ట పథములరసి
వాణినభిముఖః బొనరింపఁ బలుకరించె।

35

అంద్రసరస్వతీః తనువియత్తటిదర్థ విలాస లాలసాః
రంద్రికతిట్టికోపములు ప్రాణసతీః వినుమొక్కమాట, పా
రంద్రిక చిత్తతత్త్వపు కలాపములాపుము ప్రేమనింపుమీ
వాందర్శి పురాణ కావ్య గగనాంబుద భావ మధు ప్రవర్షిణీః

36

కపురంపుం జడివానలీనుఁ గవితా కైవల్య శబ్దగమా
ర్థపుఁ దీయందనముల్ గగుర్పొడిచి, సంతానింప నేత్రాంబువుల్
ప్రసలాక్షిః కనుమాంద్ర సంగత హరిశ్చంద్రాశ్వమేధాధ్వరాం
ద్రపురాణోదయ పర్వ-పర్వ హృదయ ద్రవ్యమ్ము లక్షించుచున్

37

నెనరుం బల్కుల దీపకర్ణిసుతు సాన్నిధ్యమ్మునందున్గుణా
ఘృని వైదగ్యమవజ్జితై గదఁగు రాట్టన్గాంచి, కావ్యమ్మున
గ్నిన్ని సంధించెడు నాటి చిత్రకృతులీక్షింపంగదే, శాత వా
హనపర్వాక్షర కాంతికాంతహృదయాః వ్యాఖ్యాన భావోదయాః

38

వాక్యములంతరమ్ముననవారితరీతిఁ జరింపఁ జేసి, చా
కుక్య ధరాధినాధునవలోకన వాకాశఁబూని భారత
శక్య కృతి ప్రబంధమున సాగిన నన్నయ కంఠపీఠిః చా
కుక్య సుపర్వ భావ పరిలోల మనస్వినిః నన్నుఁ జూడవే।

39

భారత ధర్మ సంకలిత భావన దీవెన కాగఁ బాలనన్
 నేరుపు కల్గి, భావమున నించుఁ బ్రజన్ నిజ సంతతిన్ బలెన్
 బారుష కాకతీయ నృపపండిత కోటి, తదుక్త మంజువా
 చారతి: భారతీ: కవివఃప్రియ: కాకతి పర్వ కోషితా:

40

భారత ధర్మ పథంబుల
 తీరులమర్చుచుఁ బునఃప్రతిష్ఠా పర్వ
 శ్రీరాజ వంశ గాథల

శారద: నేవించెద నిను శాంతింపఁగదే!

41

మౌని విద్యారణ్య మంత్ర విద్యా శక్తి
 యక్షరాక్షర భావ భిక్షనొంది
 సోమనాథుని నల్కు సూత్రితాక్షర పంక్తి
 రాజరాజుల చేతఁ బూజలంది

డిండిమ శ్రీనాథ పండిత ప్రతివాద
 శబ్ద సృత్య విలాస చణతనొంది
 శ్రీనాథ కనకాభిషేకోత్సవ వినోద

రోమహర్షణ భావ రుచులనంది
 సరస కవితా సతీ పాద సారస్వోక్తి
 సారథ మహానదీ క్షీరసాగరోప

మాధ్య పిఠేరథద్ర బావాసుగమ్యుః
 వెడలి విద్యానగర పర్వ విదుషి రావే!

42

పెద్దన ముఖ్యసత్కవుల పెన్నిది పెన్నిదియై చరించి నీ
 ముద్రగుఁ జెప్పెఁటద్దముల భూషలు క్రొత్తప్రబంధ పద్ధతుల్
 దిద్ది కృష్ణరాయ భుజ దీప్తులు దీపములై వెలుంగనో
 పద్దెపుచేడియా! విజయపర్వ విధాయిని నన్వధింపవే!

43

కారికి గజ్జలు గట్టిన
 ఏలిక శ్రీవిజయరాఘవేశ్వరు సభలన్
 బాలించిన భామిని! పలు
 కాలింపవె, నుకవి పోషణాతుర హృదయా!

44

నన్నయ కంఠ సంతానంబు సృజియించు
 నీనేర్పులననుసందించి చూపి
 శ్రీనాథ కంఠ ఘంటానాద మహిమంబు
 వెలియించు నీకత్తి వెలువరించి
 కృష్ణరాయలకావ్య కీర్తి ధ్వజాన్నత్య
 మూలకత్తి నిను పద్యాల నిలిపి
 తిరుపతివేంకటేశ్వరుల పల్కలఁ గుల్కలఁ
 బంట నీకును రెండు ఫలములొసఁగి

గోపికానాక నిన్నెంత కుదురు పరచె
 ప్రతియుగాదికి భావనా పల్లవములు
 పలుకరించు సమాగమ భారతోక్తి
 నీకు శ్రీకంఠతాంబూల నిధి నొసంగి!

45

నీదునక్షరాకృతినాత్మ విలుపుకొనిన
 కవుల భావనమస్కార గౌరవములఁ
 దనువు పులకించు రససిద్ధి తత్త్వమీవు
 కనులఁ గరుణించి, నను జూడు కై తకన్నె!

46

మధునాపంతులకవి మధు
 నిధి యజమానిని! రసధ్వని నియత కవిత్వా
 మధునిష్యంధిని! పలుకవె
 మధువులు చిలుకఁగ విసువక మన్నన నన్నునీ!

47

విధివాక్యానుగవిష్టచున్న ననునావేదింప న్యాయంబె య
 మ్మధునాపంతులకాత్రి కావ్య రచనా మాధుర్యముం గ్రోలు వా
 ణి ధరన్ దర్శన సార సాంబళివ పన్నీరాజ్య పంచాళికా
 మధు సంసారములేమి నెప్పు? కవి భామ ప్రౌఢ పాదాంబుజా!

48

కలికీ! శుక వాహను పూ
 ములికీ! పలుకుం బొలాల మొలకల కలికీ!
 జళికింపక, కనుగొన నను
 బలుకవె పలికింపవె నుర భారతి నుడతీ!

49

అని బ్రతిమాలు నాథుని మహాకవితా మధుకోశ రూప వి
 శ్వనయన చూచి. కాత్రికవి వైభవమెల్లఁదలంచి పిల్చిరీ
 కినుకయు మంచిచేసెను స్వకీయమనస్థిత భావ వీచికా
 ప్రణయ సుధానిధిన్ మిము నిబందితు నేయఁగఁ గావె మత్రియత్. 50

ప్రభువుల్ స్రష్టలు జీవకోటికటులే వాణి మనస్సాహితీ
 సభకధ్యక్షులు. వేద వాఙ్మయ చతుష్కంఠా ముఖశ్రేణి, మీ
 కభిమానింపగనేక పక్షమున భావ్యంబే! ప్రసూనాశి సౌ
 రభసంపత్రృథ దిక్పతుష్కమునకుల్లాసమ్ము గల్గింపదే!

51

నిర్వికల్పసమాధిలో నిలుచుటనఁగ
 శివుని మార్గము మీకును శ్రీపతికిని
 పరఁగు నవికల్పము సమాధి పథము కాఁగ
 నందుభావభారతి రూపమంది యుండు!

52

ఎందు భావ భారతి రూపనేజరింతు
నందు నిర్వికల్పమున మీరుందురేని
విరహ వేదన నైచుట తరమె నాకు
నిందులక కాదె మను దైవమిందు నిలిపె!

53

అని విమర్శించి, నిజమనఃప్రణయ కాంతి
మొగము మొగమునఁ దమి చూపు మునరుకొనఁగ
దాపు దాపున జేరి, విధాతృ తనువు
కులుకు బలుకుల జెలుకునక్కలికి మిన్న!

54

చిలు నవ్వుతో గిలిగింత వెట్ట గనులన్ జిల్కించి భావార్థముల్
నెఱవేర్చెన్ విధివైభవములభివర్ణించెన్ బరిష్టంగముల్
ముఱియన్ దట్టచు, జాహుబంధముల సంభూషించె, మోవిన్ వినన్
గఱవై పోయిన కూర్మిపల్కులను సంకర్షించి, వర్షించుచున్.

55

మధునాపంతుల జీవన
మధువులు చిందింపఁ బూను మధుజీవన కా
వ్యధునికి నొకటవ పాయగ
నిదిసాగె వరప్రసాద కృతిమతి నుడులన్.

కథా సంగ్రహం

మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి జీవిత చరిత్రను చెప్పుమని భారతి చేతిలోని చిలుక ప్రార్థిస్తుంది. సరస్వతి అనుగ్రహించి, చెప్పనారంభిస్తుంది. — ఆకొండి రామమూర్తి శాస్త్రి దోహిత్రుడు. లచ్చమాంబ, సత్యనారాయణ మూర్తుల పుత్రుడు, మహేంద్రవాడ ముబ్బరాయ శాస్త్రి, ఓరేటి వేంకట రామశాస్త్రి, చిలుకూరి వీరభద్రుడు మొ॥ పండిత ప్రకాంతుల శిష్యుడు, భార్గవ సగోత్రుడు, శాస్త్రజ్ఞుడై కవియైన మనీషి, పల్లెపాల గ్రామవాసి.

‘అంధ్ర’ అనే పత్రికను మూడేడులు నడిపి, అంతలో సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు పండితునిగా ఉద్యోగియై పితాపురం వివాసం చేయసాగాడు. ఈమధ్యలో ఆకొండి రామమూర్తి శాస్త్రి కుమారుడు రాజగోపాలం కుమార్తె కామేశ్వరితో వివాహం జరిగింది, అప్పుడే ‘అంధ్ర రచయితలు’ అనే గ్రంథం వ్రాసి మాతా మహునికి అంకితమిచ్చాడు మహాకవి సత్యనారాయణశాస్త్రి.

నిఘంటు కార్యాలయంలో పనిచేస్తున్న కాలంలో ‘రత్న పాంచాలిక’ నాటకం వ్రాయగా పితాపురం మహారాజు దానిని అసూయతో దాచివేసాడు. బాధపడిన శాస్త్రి ఆఉద్యోగాన్నే విడిచి పెట్టి వచ్చేముగా ‘రాజమహేంద్రవరం’ లోని వీరేశలింగం ఉన్నత పాఠశాల అలవిని అంధ్ర పండితునిగా వరించింది

క్రమంగా ఇద్దరు అడుపిల్లలు, నలుగురు మగపిల్లలు జన్మించారు. సుబ్బలక్ష్మి, జయలక్ష్మి, వేంకటాచలపతి, రామమూర్తి, సత్యనారాయణ మూర్తి. సుబ్రహ్మణ్యకర్మ అని నామకరణం చేసారు దంపతులు. అడు పిల్లలు అత్తవారిండ్లకు పయనించారు. పెద్దకోడలు ఇంట అడగుపెట్టింది రెండవ కుమారుడు రామమూర్తి మాత్రం వివాహం చేసికొనడానికి నిరాకరించి, బ్రాహ్మచారిగానే తనను మిగల్చుమని ప్రార్థించాడు.

కొంతకాలం నిశ్చింతగా గడచింది. అటుపై వాని జీవనంలో కరుణ యురి పైకిరేచింది. ఆ కథా భాగం చెప్పడం నావల్లకాదు మీ అయ్యగారినే (బ్రహ్మనే) అడుగమంటుంది శారద. చిలుక రివ్వన విదాకబడిలో వ్రాలి మిగిలిన కథ చెప్పమంటుంది. విరించి నవ్వి వాణిలో "చెప్పేది నేనైనా నా పలుకువు నీవేగదా!" అని, ఐనా అడిగితివి గనుక చెప్పరానంటాడు.

ఉద్భవము

ద్వితీయాశ్వాసము

ఓకనాదాదివదః ప్రపంచ బహు సంయోజ్యార్హ సౌందర్య లో
కకథాది ప్రతిభాషణమ్ముల సముత్కంఠన్ సమీపస్థమా
కుక మొక్కండు నమస్కరియాచరణ సంస్కారాత్మా బ్రహ్మించె, ప్ర
ప్రకృత క్షామన వాక్రసన్న హృదయశ్రీరాజితన్ భారతీన్.

1

రస పరిణామ సిద్ధ పద రంజిత భావ కథానువాదినీ!
విసువు దలంపకార్థాహృది వేదెద నీ పదమంటి పూర్వమీ
నిసువునకెన్నియో కథలు నేర్పితివంతయు భావ భారణ
ప్రసరితమై ప్రవర్తియ గృహన్ గవినాథునిఁ గూర్చి తెల్పవే.

2

అందుఁ బ్రార్థించు కుకమును గనులఁ దదవి
మొలక చిటునెవ్వ నవ్వ. వాఙ్మూర్తి పరికె
లోక హితమైన కోర్కె కోరుటను నీకుఁ
జెప్పఁ గోరెదఁ జేరిమించి చిత్తమందు.

3

నన్నపార్యుని ప్రసన్న కథా ప్రసంగమ్ము
లోఁ బ్రసంగించి ప్రసంగమంద
తిక్కయజ్ఞ కవిత్య దీప్త తత్త్వపు టిక
పరిశోధన మనమ్ము భద్ర పఱచి
ఎఱ్ఱనార్యుని సూక్తికట్టాది సాధించి
పల్కఁబెల్కఁగనింత పథ్యమిచ్చి
శ్రీనాథ పదగుంపనానందమును జూట్టి
కావ్యలక్ష్మికి మేన గగురు తెచ్చి

కృష్ణదేవరాయస్థాన కీర్తి కాంఠ

సొదగులొకయింత కలయించి, గుబులు కొలిపి

చేతమున నిల్చి దాగుడు మూతలాడి

హాయి గొల్పెను సత్య నారాయణుండు,

4

రాజ మహేంద్ర వరమ్మన

నా జీవిక దెనుగు పూత నననీటి రుచుల్

యోజించిన వీధులనీ

రాజక్కవిరాజు పొల్పు బ్రణిత బుధుండై.

5

చతుర మహేంద్రవాడ కుల సాగర సంభవ సుబ్బరాయ శా

స్త్రి తరుణ కల్ప వృక్షము విధిం గరుణించిన శాస్త్ర సంపదల్

మతి విభవించు గావ్యముల మాటున డాగి, చరించు గోకిలా

యుత మధు మాస వై భవుండు యోజిత మౌని మనస్కుడెంతయున్. 6

భావ వచః ప్రసంగముల బంగరు పూతల సౌరభమ్మున్

జీవము వోసి పాఠకుల చేతములల్లిననాడ గన్నులన్

గావలి కాయ గైత పలుకం గలడాతండు సత్యభూమికా

నేవిత సజ్జనోన్నత రసీకృత చిత్త మహత్ ప్రమాణుండై.

7

ప్రతిభనోలేటి వేంకట రామ శాస్త్రి

పలుకు బ్రోత్సహమొకయింత చిలుకరింప

మొనసి కైత కల్మలకింత మొగ్గ తొడుగు

చతురత మధునాపంతుల శాస్త్రికవికి.

8

గుణనిధి మధునాపంతుల కోవిదుండు
పూర్వ పుణ్యము పుట్టుక పుడమి కాగ
భావ కవితా విహాయన పథమునంటు
నక్షరాంభోధి గర్భమునందు నిలిచి

9

తొమ్మిది నెలలే రక్తావల దొరలి యుండె
నందునక్షర ప్రాణ మాహాత్యమనువ
దించునాకొండి వంశాబ్ధి హిమ కరుండు
రామమూర్తి శాస్త్రి యను మాతామహండు

10

పాముని వేడ్కతోననుగుఁ బట్టిని ముద్దులు వెట్టి సత్యనా
రాయణమూర్తి పెంచెఁ దన యంశయగాఁ దన పేరు వెట్టి, శా
స్త్రాయిత బుద్ధియై వెలుఁగునందును శాస్త్రినిఁ జేర్చి సత్యనా
రాయణ శాస్త్రి నామమున నాత్మజుఁ బిల్చి, రహించెఁ బ్రీతిమై

11

అమ్మ యను మాట సార్థకమై చెలంగ
నాత్మజుని సాకినది లచ్చమాంబ గరిత
య్యగుపాలలోఁ గవనంపు నిగ్గు గలిపి
గోరు ముద్దలలోఁ దెల్లు సౌరు నిలిపి

12

జన రుగ్మతఁ బోనాడును
జనకుఁడు వైద్యములో భిషగ్రరత్నంబై
జన నిశ్చేతన రుగ్మతఁ
గని, పోరాడును సుతుండు కవి రత్నంబై

13

భర్గవ గోత్ర పవిత్రత

భర్గ ప్రతిభా ప్రభావ భావములెలయన్

స్వర్గ సతీ సౌందర్యా

నర్గళ కవితా ప్రచోదనలఁ గావించెన్.

14

కుంభ లగ్నాన జననంబు కుంభ రవియు

మీన బుధుఁడును గేతువు మేషమందు

గురుఁడు కఠితాన శని చంద్రులిరువురొకట

సింహమునఁ దులఁ గుజ రాహు బృంహణమ్ము.

15

మకర కుక్రండుగా గ్రహ ప్రకరమలర

నిట్లు జన్మించె నుకవి మాహేశ్వరుండు

పలుక దై వజ్జులితని విద్వద్వరుండు

కవి వరేణ్యుండు బుధ యశస్కా-ముఁడనుచు.

16

వాని తొక్కు పల్కులఁ జిల్కుఁ బసిమిపంట

వాని చిటు గజ్జియల కాలి వైభవమ్ము

భావి కవయిత యని చాఁచె, వానిఁ గన్న

పల్లెపాలెమ్మునకుఁ దోచె భాగ్యరేఖ.

17

వి కా స ము.

సర్వజ్ఞ సింగరాజ కృతమ్ము రత్న పాం

చాలికకుఁ దెనుంగు పాలువోసి.

హర్ష రత్నావళి వర్షించి తెలుఁగుం

హృదయపుం బొలములఁ గుదురు పఱచి.

స్వప్న వాసవ దత్త సరళి తెనుఁగు. స్వప్న

సీమకు మరలించి చేరదీసి.

సత్కేముదీ మహాత్మవ సాంద్ర చంద్రికన్

దెలుఁగుఁ బూఁతనొకింతఁ బులిమి చూపి

వజ్రానుభయాభిసారికా వర రుచులను

వరరుచిన్ నింపెఁ దెనుఁగు భావమ్ము తొడిగి

భావిత వసుంధరా కావ్య పండితుండు

సత్య నారాయణుండు రస ప్రసూతి.

18

కాత్తము సల్కరించు నిమిషమ్ము వయస్సునఁ జేరినంతనా

కాత్త మనస్కుఁడైన పిత శ్రద్ధఁ దనర్చిన కర్మ సంస్కృతుల్

కాత్త పథంబునన్ గఱప సత్కృతి సత్కృతిమత్ కృతింబలెన్

కాత్త పథంబునన్ నిలిచె కాత్తి వరేణ్యుఁడు తత్కృమంబునన్.

19

ఇంజరంబను ప్రియతీయతం జరించుఁ

బల్లె పట్టున సంస్కృత పాఠశాల

కననెడారి మరుసప్రకరణినరసి.

సుబ్బరాయకాత్తి వరేణ్యుఁ జూచి. మ్రొక్కి.

20

తన వినయము తాంబూలము

తన గుణ గణములె విశేష ధన ధాన్యమాలన్

వినతులె విసుతులుగాఁ బ్రా

ర్థనఁజేసిననాకృపా నిధానము వానిన్.

21

పల్కిరించి, ప్రేమ మధునాపంతులాన్వ

యాబ్ధి చంద్రుఁడనాఁ గీర్తినందునటులఁ

దీర్చి దిద్దెద బిడ్డ మదీయశక్తి

శారదా మనో భాష్య ధ్వజ ప్రిసక్తి.

22

అనుచు 'మహేంద్రవాడ' హృదయాంబుజ జాత మరంద బిందువుల్

చినికి, ప్రకృష్ట దోహదము చేయుటఁ జేసి చిగిర్చి, దత్కవీ

కుని మది, కల్పక ద్రుమము చొప్పున శాస్త్ర జలంబు త్రావి, పూ

చినదొక కైత పూవు విరజిమ్ముచు యాపులనెల్ల తావులన్.

23

సిద్ధార్థ వర్షాన షితిపై నిఁ బడియుంట

సిద్ధుఁడై శాస్త్రార్థ వృద్ధిఁ గొనియె

ఫాల్గుణంబున భూమి పాదమూనుటఁ జేసి

ఫల్గుణుండొడు విద్వత్త గొనియె

పౌర్ణిమా దివస సంభవుఁడౌట దివిషద

శ్చప్రాణుమౌ కవనంబు కలిగె

మధు శబ్దమింటనే మసలుచుండుట చేసి

మార్దవమ్మునకు సౌహృద్దమబ్బె

పలుకుఁ బలుకెల్లఁ గవితయై పరిభవెల్లఁ
జెప్పునది శాస్త్రమౌనుఁ దోచినది ప్రజకు
వ్రాయఁ బూనినదెల్లఁ గావ్యముగ పూరె
అర్థ కవియయ్యె సత్య నారాయణుండు।

24

చిరుకూరి వీర భద్రుని
పలుకులలంకృతులు, వాని పాటవమునకున్
బురికికుడై కైతనుఁ దొడ
పులతో భూషించి, కవన పూర్ణుడాయెన్।

25

వల్లె పాలాన 'అండ్రి' నాఁబరఁగునట్టి
పత్రికా రాజమును నడుపం గడంగె
కొలు చీకట్లు క్రమ్ము జగమ్ము నందు
విడిది చేసినదది యొక వేగుఁ జుక్క।

26

అది మూడేకుల బాటు సాఁగఁ గవితా వ్యాసంగ సుపత్తి లోఁ
గదలాడంగల సాహితీ ప్రియులు సంభావనప్రకాండా? పె
న్నిరియే దక్కినయట్టులై తనిసి, వాణి దర్శన ప్రిప్త గా
ద్దదిక వ్యాప్తుతినందినారు మును ధైర్యవంతు భావించుచున్।

27

సాప్త పదీనము

అమ్మడు మూర్తికిన్ బ్రథవనుందిన సత్కృతి కన్యకా? లో
కమ్మున సుందరీ మణులుగా నుతికెక్కనతండు గూడఁ బ్రా
యమ్ముననుటఁ దత్పితరులాతని జీతి, వరాల తందిరి, పం
దొమ్మిది యేండ్లు వచ్చెనికఁ దోచదు నిన్నొక గేస్తు చేయమిన్।

28

బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునందుఁ బలుకు వెలఁది
యెడఁద లోతులలో నివసించినఁడ
విఁకఁ దృతీయాశ్రమమై రుచించు మాకు
నాస్థనందుము నీవు గార్హస్థ్యమందు।

29

అకౌండ్యస్వయ రామమూర్తి తనయా హస్తాబ్జమున్ గొంటి. భా
షాకై వయ్యవి నిన్నుఁ గంటివి. గృహస్థ ప్రాప్తి తత్ప్రతిచే
నీకుం గల్గిన, నిన్నుఁ జోలిన సుతానీకంబు నీకబ్బు, నీ
కై కామేశ్వరివిచ్చి, ధన్యుఁడగునయ్యా! రాజగోపాలమున్।

30

అవి వాక్రుచ్చిననాలకించి, భవదీయాజ్ఞాను గామిత్వ వి
ద్యను లోఁగొన్న సుతుండ. మత్తను ధన ప్రాణాదికంబంకితం
బును మీకై పొనరించు భవ్య సేవనమ్మన్ జేయఁగా సోమయా
జిని నేనై. తనివోయెదన్ గురుజనాశీర్వాదమామోదమై।

31

అని యుత్తరమిచ్చిన పు

త్రుని గవి. సంకసము చెంది. తోడ్తో దైవ

జ్ఞాని రావించి. ముహూర్తం

బును దానేర్పఱచి. పెండ్లి ముచ్చట జరిపెన్।

32

భువి పీఠంబుగ నిల్చె. సంస్కృతి సుఖమ్ముల్ కష్టముల్ గూడ సం
భవమానయ్యెడలన్ శ్రమా గుణ గణ వ్యాపారమేపార గౌ
రవమార్జించెడి సంస్కృతిన్ గొనుడి! ధర్మంబర్థమున్ గామమున్
రవణింపం గనుఁడి చతుర్థ పురుషార్థంబును వాక్రుచ్చుచున్!

33

చదలే పందిరి యాచ విన్నెఁ బ్రణయోత్సాహమ్మునన్ వంశ సం
పద లోకమ్మున వ్యాప్తిని గొవి. యశో భాగ్యమ్ము సర్వమ్ము స
ర్వదిగంతమ్ముల వ్యాప్తి నొందవలె, దైవత్వమ్ము సర్వమ్మునన్
గదియన్ జెల్లనటన్న ఋక్సయము ఋక్సంబన్న సందేశమున్।

34

గళమంటన్ రవణంబులై సరములై కంఠోక్తిగాఁ బల్కెఁ జు
క్కల గుంపుల్ జని ధర్మ్య పార్మ్యములనొక్కింథ్యంబులన్ బొందినన్
గలుగున్ సచ్చలు తారకా పథము నిక్కంబంచు, దేజస్సులై
వలపుల్ పండఁగఁ గాంచుడి తనయలాభంబంచు దీవించుచున్।

35

ఉదయార్క ప్రతిమానమౌ ఘృస్మణమన్ యోజించి ముత్తైదువుల్
సుదుటన్ దిద్దుచుఁ బల్కిరొందొరులు మిన్నున్ మన్ననేకంబుగాఁ
గదియన్ గోర్కుల రజ్జు చేసి, యనురాగ జ్ఞాధరంబెత్తుచున్
మరియింపన్ బ్రణయాత్తి, దత్తుధలు సంపాద్యంబులొనన్నుడుల్।

36

ఇన తేజః పరిపూత మూర్తి సురలీక్షింపంగనుద్వాహ దీ
క్షను గైకొన్న వదూ వర ద్వితమ సౌఖ్యంబెంచి, యానాడుదీ
వెనలన్ బల్కెను సప్త జిహ్వాఁగు రసావిర్భూత సంపత్తి గై
కొనుఁడీ! సాక్షిని నేనటంచు మిగులన్ గూర్కిన్ బ్రపంచించుచున్।

37

పితలు సర్వులు మద్వంశ వృద్ధి కరులు
పూర్వమందునఁ బదితరంబులకునటులే
పరమునందునఁ బది తరంబులకుఁ గూడఁ
బాఱినిధ్యమ్ము వహించు వారెల్ల!

38

కారణాంతరములచేతఁ గలుగింట

మనఁజూచుచు వారికా దొసఁగు తొలఁగి

శాశ్వతందైన విష్ణు సంతానమంద

నేనునట్లులే జన్మరాహిత్యమందఁ

39

వినయ సౌశీల్య సాధుజ్య విశ్వ వినుత

కనక భూషణ భూషిత గాత్ర యైన

యనుఁగుఁ గూతురు కామేశ్వరివి గృహింపఁ

గూర్చి తోడుచినిత్తు నీ కొఱకు నేను.

40

అనునర్థంబిడు మంత్ర రాజములతనారాజగోపాలమ

ల్లునకై విష్ణు పదోద్భవంబులగు నీకుల్ ధారగాఁ జోసి, కూ

తునునర్పించెఁ బ్రతిగ్రహించుచు సముద్రున్ మామగాఁ గొన్న వె

న్నునిగాఁ దోచె వరుండు వేల్పు గమి కన్నుల్ వేలు లక్షింపఁగన్.

41

ప్రాచీ జాత దినేశ బింబ చయ తారా చంద్ర సాహస్ర స

ద్ధీచీనంబగుఁ గాంతి పుంజములనుద్దీపించు మాంగల్య గౌ

రీచైత్యంబగు. బ్రహ్మమంత్రిత సవిశ్రీభూత మాంగల్యమున్

రోచిష్టుండు పదూ గళాన నిలిపెన్ రూపింప సౌభాగ్యముల్.

42

ముక్త తండుల మల్లికా కుసుమ డీప్తుల్ వెల్లువల్ కాఁగ వి

ధ్యుక్తంబుల్ తలఁ జాగ్రి కీర్తిపనిరోద్యోగమ్ము మిప్పఁటనా

సక్తిన్ మించి, గమించి తాముభయతస్సౌభాగ్య సంజీవిని

శక్తిన్ గైకొనుఁదీ. యటంచు వినిచెన్ సందేశ సందోహముల్.

43

సాప్తపదీనమున్ జరిపె జంట మహర్షి జనోక్తమైన ధ
ర్మాప్తి గడించి, యర్థములనార్జన నేయుచుఁ గామితంబులన్
దృష్టిని నేర్చి మోక్ష పద దీక్షకునై సహధర్మచారివై
యాపులు మెచ్చునట్లు నడయాడుమఱించు వరుండు పల్కఁగాన్. 44

మూడు తరములనుండియుఁ బుచ్చుకొనెడి
వారు మధునాపంతుల వంశ విభులు
వాటినుండియునిచ్చి యానందమొండఁ
గలుగఁ జాలిరి యాకొండి కొలము వారు. 45

అంధ్ర రవియిక్పజీవనోద్యానమందు
విరగఁ బూచిన శుల్లియల్ సరులు నేసి
'అంధ్రరచయిత'లను పేర నమరఁ జేసి
తాతకిచ్చెను బైచేయి తనది కాఁగ. 46

క్షమకుఁ బృథ్వియు, గీము కర్ణముల దాసి
భుక్తియందున మాత, రూపునకు లక్ష్మి
కరణముల మంత్రి, శయనాదికముల రంధ
సత్య నారాయణుని పత్ని షడ్గుణాధ్య! 47

పతికన్న ముందు లేచును
బతి వెనుకన నిదురఁ జెందుఁ బతి మెచ్చఁగఁ దత్
పితరులు చొక్కఁగ నేవా
గతి సాగుచునాతిధేయ గౌరవమిచ్చున్. 48

భావావేశము గల్గఁగాఁ బతికి దీవ్యచ్ఛక్తియై నిల్చు వి
ద్యావై దుష్కమునందఁగా నుడులలో న్యుండించు నెష్కందముల్
జీవంబై ప్రతి కై తఱున్ గృహిణి సంతోషింపఁగాఁ జేయు. జా
యావై దగ్ధములిట్టులుండఁ గవిరాధ్యాసమ్ము రాజింపదే।

49

మూడు వర్షాలు నిండిన ముద్దు బాల
'అంధి' లాలింపఁ బడుచుండెనతని చేతఁ
వీరికాపుర సంస్థాన విభవదొకండు
వాని వ్రత దార్ధ్యమునకడ్డు వలికినాడు।

50

అంధులి మోదమందగలరన్న తలంపును గల్గి, సూర్యరా
యాండ్ర నిమంటు లేఖనమునాకులచే రచియింపఁ జూని. నీ
రంధ్ర కవిత్వ తత్త్వమున రాణకునెక్కిన వాడు, కార్య ని
స్త్రండ్రుడటంచు తేఁడు విని సర్వము భారము మోపె వానిపై।

51

వీరికా పుర సంస్థాన విభవమెఱంగ
నాలుగేడులు గడిపె సత్కాలమచట
ఆగైనాంధ్రియ కోశమ్ము సాగుచుండె
స్వార్థమాగెను సాగెఁ బరార్థమపుడు।

52

హాయిని వంటి తేని నిలయమ్మునఁ దాను రచించెఁ రత్న సాం
చాలిక నాటకమ్మును విశాల మనస్కృత కుంటు వడ్డ భూ
పాలుఁడు కొండెముల్ వినిన వాఁడయి దాని మఱుంగు వెట్టెఁ గా
కోలము గర్భమందుఁ గల కూశలకున్ సుధలిచ్చగించునే।

53

తల పీతంబుగఁ జేసి నిల్పెదరు వంద్యంబంచు, గూర్కున్ చెడన్
దల పీతమ్ముగఁ జేసి నిల్పెదరు వింద్యంబంచు రాజాశ్రయం
బుల ఛోగంబులు కాశ్యతంబులని, మబ్బుల్ చూచి, పాత్రంబులన్
జలహీనంబులఁ జేసికొంటి వరివస్యల్ మాని నా యాంధ్రికిన్.

54

* అది మూడేడులు ముచ్చటై నడచిపోనల్లల్లనన్ సాహితీ
స్వాదయ స్పందన గుర్తులందుకొని యాంధ్రీ పత్రికా రత్నమ
భ్యుదయచ్ఛాయలకెక్కుఁ గలముననయ్యా! పాపిన్తై యాపిక్
న్న దరిదుగ్రిందను, నిద్రతోఁ గలవరింతల్ నేటి నా యాహముత్. 55

అనుచున్ వందురి, తత్ప్రభుత్వమున నేవానక్తి యాత్మాభిమా
నిని నన్నుం దగులంగ రాదనుచు, వాఁజ్ఞీరేజ నిష్కందమెం
దున రాసిక్యము గల్గు పట్పుదికిఁ జేతో మోదమానా సర
స్సున నైలున్, లవణాద్ధి నీరజములన్ శోభిల్లఁగాఁ జెయునే.

56

అని రాజ సేవ విడనా
డిన ఘను, ప్రైశిష్ట్యమును గడించెడుఁ దమిన్
జ్జనమున్ నెఱపన్ దగవో
యని యున్నత పాతశాల యాహ్వానించెన్.

57

అదియ రాజమహేంద్రియందందగించు
మహిత వీరేశలింగ నామమునఁ బరఁగుఁ
కొరకాల, మహాత్ములువఱు నేల
సత్యనారాయణుడేలు స్వర్గ బాల

58

* ఆంధ్రీరచయితలు

అందాతని సత్కవితా

నందనమునఁ బూచెనెన్ని ననలో, తన్ని

ష్యందమ్ములు విందులుగాఁ

బొందిన రసిక ద్విరేపములు నెన్నెన్నో.

59

సంస్కృతి

అతని జీవితమునకపత్యముల పంట

ఆరు రుచులను బారవశ్యమ్ము నినిచెఁ

గన్న సంతానమాతని కనుల పంట

తావ్య కన్యకాశియు వేల్పు గముల పంట.

60

కీర్తి లక్ష్మియుఁ గావ్య లక్ష్మియుననంగ

కలిగిరాతనికిరువురంగనలు సుతలు

దమ్మమర్థమ్ము కామమోక్షమ్ములనంగ

సుత చతుష్టయమాకపిశునకుఁ గలిగె.

61

కీర్తి దళ దిగంతాలలోఁ గ్రేడ నలుపు

తావ్య లక్ష్మియు సుజన లోకమ్ముఁ జుట్టు

ఇంతులేగిరి యత్తవారిండ్ల కొలుకు

నిలిచిరాసుతుర్ పురుషార్థములను బోలె.

62

సుబ్బలక్ష్మియు జయలక్ష్మి సొరిదినేగ

అష్ట లక్ష్మిల సౌశీల్యమచ్చు పడఁగ

నిలిచెఁ గోడలు వేంకటాచల పతియును

బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునకు స్వస్తి పలుక.

63

తనయులందు ద్వితీయఁడై తనరుఁ గాని
అద్వితీయుఁడు బ్రహ్మ విద్యా పథాన
రోపే సంసారమునకు సారూప్యమునకుఁ
దగిలెఁ జిత్తమ్ము పొగిలె బంధనములన్నఁ.

64

అట్టి తనయుండు రామమూర్త్యాప్తాయుండు
నింటివాఁడౌటకై ప్రయతించెఁ దండ్రి
దినకరుని కాంతి గుప్పిటఁ గొనుటయట్లు
తనయు ముంగిట విపల యత్నంబులామె.

65

పాయని వేడ్కతోడుత వివాహము న్నడు నాడు సత్యనా
రాయణ మూర్తి తమ్మునకు. బ్రహ్మ పదార్థమునందుఁ దక్క న
ల్పాయువులైన జన్మముల యందనురక్తి త్యజించి యుంటి నే
రోయుదునిట్టి బంధములు లోకము మెచ్చిన మెచ్చకుండినన్.

66

పిదపఁ దగును జీవరి బిడ్డ ను బ్రహ్మణ్య
శర్మ గూడ దార సౌఖ్యమంద
నదియ సౌఖ్యమదియ యానందవద్దానిఁ
బడతునయ్య పట్టు విడువుమయ్య.

67

అనుచున్ గడ్డము చేతులం దడవుచున్ బ్రార్థింపఁగాఁ గాదు పొ
మ్మన నోరాదక బిడ్డ పల్కులకుఁ దానొగామలన్ వీరె, బ్ర
హ్మను భావించెడి పట్టి పుట్టెనని బ్రహ్మనందమో! కాక, పెం
డ్లినిఁ గాదంట విచారమో! యపుడు తండ్రిన్ మూఁగఁ గావించుటన్.

68

కొంత కాలమ్ము గడచె విప్పింత తోడ

రసవదద్యాయములకుఁ బారమ్ము లేక

కవివరేణ్యుని జీవన కావ్యమందుఁ

గరుణ యురి లేచినది తరంగముల గములఁ

69

చెప్పఁగఁ జాల వాని జనిఁ జిందిన కాల విషాహి ఘాతముల్

చెప్పఁగఁ జాల జాలినెడఁ జీల్చెడిఁవ్విడి వై పరీత్యముల్

తప్పని నీడు ప్రార్థనలఁ దత్పరఁగి గవి నామఁ గూర్చి నీ

కప్పనఁ బెట్టితిన్ గధనునావలఁ అద్విదియే యెఱుంగుతన్.

70

అనునంతన్ కుక నేత్రముల్ దడనె విద్యా దేవి నేత్రంబులన్

గన వచ్చెన్ విధి పాద పద్మములు సంకల్ప ప్రభావంబునన్

బ్రహ్మిణిల్లెన్ కుకమంత సృష్టి విభవ గ్రైవేయ సౌందర్య భా

వనునంభోజ రజః ప్రసంగిత తనున్ వైరాగ్య భావోదయున్.

71

కోరితినక్కవీళ్ళరువిఁ గూరిచి చెప్పఁగ జీవికాంక్షముల్

భారతి కొన్ని చెప్పె. విధి భావ విలాసములెంత కష్టముల్

నేరను జెప్పఁగా సుకవినేతృ వియోగ విషాద వేదనా

భారమటన్న. సృష్టివిభవ ప్రభవా! కృపఁ గోరి వచ్చితిన్.

72

తంద్రి! నా యందు దయనుంచి, తత్కవీకు

జీవన విధానమునఁ దల్లి చెప్పఁ బోవి

భాగమును జెప్పి నా మనో తరము తీర్చి

యాదరింపుమా! నాతోడి యాండ్ర జనులఁ

73

అన విని నవ్వి. యవ్విది రసాంబుది కన్యక కంటి కోనలన్
 గనలు జలంబు మీటుచు విగాహిత భావ విరోలనక్కునన్
 దనువుచుఁ బల్కెవివ్విధినిఁ దద్విధి తద్విధియే యెఱుంగునం
 చనఁ గునే సరస్వతిఁబై నను నా పలుకీవ గాదటే।

74

ఐనను నానలు మొగముల
 వీచుల విందు భుజియింప వేడ్కయ యేనిన్
 గానిశ్చుటరే కవితా
 దీన మనస్కు కథ చెప్పి తృప్తిఁ బొనర్తున్।

75

మధునాపంతుల జీవన
 హృదువులు చిందింపఁ బూను మధు జీవన కా
 వ్య ధువిన్ రెండవ పాయగ
 విది సాగె వర స్రసాద కృతిమతి నడులన్।

కథా సంగ్రహం

బ్రహ్మ చిలుకతో తరువాయి కథా భాగం చెప్పనారంభించాడు. ఈ కథా: మధునా పంతుల కవి విజ డీవితంలో అనుభవించిన కొన్ని చేదు సంగతులు చెపుతున్నాను విను.

అమె కామేశ్వరి. సత్యనారాయణ శాస్త్రి ధర్మపత్ని. కర్మదేవతలు: అమెను రోగంతో రాపాడించారు. మానవ ప్రయత్నం ఫలించలేదు: కాలా విదే పై చేయి అయింది. ఋణము సరిపోయింది. ప్రాణిష్టమణిగిపోయింది. అమె దేహత్యాగం చేసింది. ఆ సమయంలో శాస్త్రి విషాద గభీరుడై మౌనం వహించాడు.

స్వామి సచ్చిదానంద మహర్షి అదే సమయంలో వచ్చి సాంత్వన వాక్యాలు పలికి, జరుగవలసినది చూడమన్నాడు.

విద్ధం రోదనలుమాత్రం ఆకసాన్ని తాకాయి. దేవతల చెవుల సోకాయి. అయినా వారి చిత్తములు కరుగలేదు. వీరి రోదనలు అరణ్య రోదనలుగానే మిగిలిపోయాయి.

మధునాపంతుల కవి కలం శంకరాద్వైత వాగ్విధులలో విహరించ నారంభించింది. రెండవ తుమారుడు రామమూర్తి పూర్తిగా తాత్త్విక ధోణిలో ఉద్భాడు. రోగములు శరీరంలోకి ప్రవేశిస్తుంటే ప్రకృతి వైద్యం తో వివారియకొనిడానికి తన ప్రయత్నం తాను చేస్తూవచ్చాడు. అన్నమయ ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ కోశాలు జయించి, అనందమయ కోశానుభవాన్ని గడించాడు

గత జన్మలో ఆతడు శ్రీరామ కృష్ణ పరమ హంస శిష్యుడు. కొంత ప్రారబ్ధం మిగిలి మరల జన్మించాడు. అయితే పూర్వజన్మ స్మరణం మాత్రం పోలేదు.

ఒకరోజు రాత్రి తండ్రిని తన గదిలోనికి పిలిచి ఎన్నడూ లేనిది చాల పొద్దుపోవు వఱకు ఏమేమో ప్రసంగాలు చేసి నిద్రించినవాడు శుశ్రీ కన్ను తెరువలేదు.

పిలిచినట్లుగా శుశ్రీ అదేసమయంలో స్వామి సచ్చిదానంద మహర్షి వచ్చి ఓదార్చి, అంతర కార్యక్రమాలను నిర్వర్తించజేసాడు. అటు బ్రహ్మ కథాభాగం వివరిస్తూండగా వేడి బాష్పాలు విడుచుచున్న భారతిని చూచి, అక్కనకు గ్రుచ్చి, ఈపై ఆకలికి అంతయు శుభమే అగునని అభయమిచ్చి సాంత్యన పరిచాడు.

మూడవ కుమారుడైన సత్యనారాయణమూర్తిని గృహస్థునిజేసాడు పూర్ణాయువు కలిగి నల్లవకుమారుడైన సుబ్రహ్మణ్యశర్మను గూడ గృహస్థుని చేస్తాను శీఘ్రముగా మహాశివ 'మధుకాంతుల' అని అశీర్వాదించగానే భారతి కంటనున్న దుఃఖ బాష్పాలు అంద బాష్పాలుగా మారాయి. అది చూసిన బ్రహ్మగూడ ఆనందించాడు. ఆ బద్ధరి ఆనందాన్ని గాంచిన చిలుక సంతుష్టయై ఆకలి కవితా వైభవాన్ని తెలియజెప్పమని అర్థించింది భారతిని.

నేనే వాక్స్వరూపను గనుక నేజెప్పుట పాడిగాడు. నా అజ్ఞాన సత్య లోకంలో ఒక సాహితీ సభను ఏర్పరచమంది శారద. తెక్కలు తెప్ప తెప్పలాడాయి చిలుకకు.

‘కాలం’ - ‘కన్నెఱ్ఱ’

తృతీయా శ్వాసము

భారతీ సతీ శిక్షణోద్భవ వినుత్తు
శబ్ద సౌందర్య శాంచన సాధ్యవికష
కుక! విను మధునాపంతుల సూరిపర్య
జీవితానుభావ్యమ్మగుఁ జేదు విజము।

1

ఆమె కామేశ్వరీ నామ యజ్ఞమూర్తి
సత్యనారాయణుని ధర్మకాత్త రచన
వల్లభ మధునాపంతులాస్వయ సవిశ్ర.
జ్ఞేహృదయ. వేదగమ్య. ప్రశాంత చిత్త।

2

కవితా లాలన రోలి రీలను ప్రాకారిండుఁ దజ్జీవన
చ్చపులన్ జూడుడుఁ గర్మదేవతలు రోష క్రాంతి దేహేంద్రియ
వ్యవసాయంబునఁ జీతబిన్ జానువఁగా యత్నించి దీక్షితుతిన్
భవ లక్ష్మీన్ సతీసంత రోగముల రాపాదించి రీర్ష్యాగతన్।

3

ఋణము సరిపోయెఁ బ్రారబ్ధమణఁగి పోయెఁ
గాము నీశ్వరత్వహృదంగత ధరించెఁ
గవికలంబు సర్వస్త్రి మార్గమును నెమకెఁ
బలుకు చేడియ వేడి బాష్పములు రాల్చె।

4

ఆగ్ని హోత్రపుటదికారమాగతించె
 నగ్ని హోత్రపు టదికారమా - గతించె
 తనకు దనకుఁ దద్దేద మింతయ తలంసఁ
 దనకు బ్రతుకెల్ల నొంటరితనము మిగిలె।

5

చిఱునవ్వు నెదిరింత చిందించుచున వచ్చు
 ముఖమందునే నవ్వు మొలకలేదు
 ఎప్పటి కేది యెట్లేర్పడఁ దగునట్లు
 కరుణించుఁ గరములు కదలబోవు
 ప్రత్యంగుళము నింటఁబనినేయ గమియించుఁ
 బదములు విసుమైన గదలలేవు
 ధర్మ భావనఁజేసి కాత్పర్యమున ముగ్గుఁ
 దనువింక క్షణమైనఁ దడయఁబోదు
 ఎన్ని నాఁడుల పృణ్యమో! యీశుభాంగి
 యెన్ని నాఁడుల పాపమో! యీ వియోగ
 కాల వహ్నిచ్చటాబోపగరకనేవ
 తన్నుఁదన లోననఁ గలుపు కొన్నియంత।

6

పలుకదు బుధుతలవరయఁడు
 నిలికినను బలుకు పెదవుల పయినతుకదు మి
 త్తులు పలుకఁగఁ గదిసినఁ దను
 బలుకఁగఁ గనులఁ గొలను గనుఁ బదపడి కనుచున్।

7

కాలమనివార్యమని చెప్పి క్రమముఁ దెలుప
నరుఁగుఁడెచెనో కాక మహాత్ముఁడవుదు
స్వామి సచ్చిదానందేంద్ర శాంతతనువు
సంజనెదురై న వాహిని సరణి నచట!

8

ఏవియో వేదసలుఁ గొప్పి యాపులించి
యావరించినవా గృహ స్థావరమున
గవిముని గిరులఁ గదిలింపఁ గలిగెనంత
గుండె సవ్వడి కంటి వాగులజలమ్ము!

9

మూసిన కన్ను తెప్పలరఁబూచిన జీవిత కాన్యమంతయున్
మూసిన యట్టులయ్యె నను మోసిన నీనవ మానవేదనా
న్యాసము నందు నొక్క జ్ఞానమైనను నిన్ను యజింపలేదు న
స్థానిలఁ జేసెదేలా? బలుకందగదే? నిజరక్త సంభవన్!

10

కడిపెదు కండలన్ దనువు కల్పన నేసిన తల్లి! కన్నులం
దడిపెదు భాగ్యమింక నన్యతంబయి పోయినదా కృపాహయం
బుదుగర నేసి బిడ్డల మహాత్మవముందిరికిండుఁ బుణ్యమిం
కుడిగెనె! మాకనుత్ గనె నొకొ విపదంబుది భంగ సంగతిన్!

11

అమ్మా! కన్గవవిప్పవే! పలుకవేమమ్మా! తనూజున్ మనం
బెమ్ముల్ వంచెడి, గుండెపిండెడిసి మమ్మెలా భువిన్ వీడితే
లమ్మా! కానవు కన్నులన్ బలుకవమ్మా! చూడవమ్మా! చూసే
మమ్మున్ దోక్తా పోకపోయితివిదే మాత్రంబు న్యాయంబుచే!

12

ప్రాణములు లేని తనువుల పగిలి నిలిచె
 వేలు పది పోయి పడుఁ దీవ తీరు వగదె
 నీవు లేనట్టి మా హీన జీవనమ్ము
 కాంతి మదసిన కృష్ణ పక్షమ్ము రాత్రి!

13

కనులఁ జూడవె నన్నుఁ గనులఁ జూడకయున్న
 గనులేల మాకింకఁ గాలి పోను
 కరములం గొనుమమ్ము కరములం గొనకున్న
 కరములు మాకేలఁ గాలిపోను
 పలుకరింపు ము మమ్ము, పలుకరింపఁకయున్న
 నాలుక మాకేలఁ గాలి పోను
 కదలి రమ్మికఁ గావఁ గదలి రాకున్నచో
 కాళ్ళేల మాకింకఁ గాలిపోను
 నీవు లేని మా జన్మంబు నేలఁ గలియఁ
 గలియదేలా! నిముషమైన నిలువలేము
 తల్లి! మేమును నీతోడఁ దరలి రాఁగఁ
 గరులఁ జూడవె యెద మమ్ముఁ గన్న తల్లి!

14

మా యాయువంతయుఁ బోయనుంటిమి తల్లి
 కరయుఁదో! దేవతలారా! మీరు
 మా పుణ్యమంతయు దాపించుకొని యీయు
 డమ్మనో దేవతలారా! మీరు
 నర మేధమున మమ్ము దరియించి దయనీయు
 డా! తల్లి దేవతలారా! మీరు
 తల్లి కంటెను దై వతము లేమి నెఱుంగని
 వారలా! దేవతలారా! మీరు

యజ్ఞమున మీకు హవిరాజ్య యాజనములఁ
దృష్టిఁ గలిగింతుమాత్ర సందీప్త శక్తి
శక్తి సంపన్నులార! కృతానులార!
భక్త వత్సలలార! కుథమ్మువిందు!

15

కదలునా? కనులింకఁ గదలిన నా కండ్లు
కొన్నలిత్తును సూర్య! కరుణఁగనుమ!
పలుకునా? నా తల్లి పలికిన నా జిహ్వ
కొన్నలిత్తును వహ్ని! కరుణఁ గనుమ!
కలిమి గల్గున మేనఁ గలిగినఁ గల కల్మి
కొన్నలిత్తు నవిల! కరుణఁ గనుమ!
పంకించునా మౌళి! బంకింప నా మౌళి

కొన్నలిత్తు వరుణ! కరుణఁగనుమ!
ప్రాణహయమైన శక్తి విద్యాధిరాజ్ఞి
బొటు బొటుగ రక్త విభూషలిత్తు
నా జనవి మేన రక్తంబు నడుపుమమ్మ
యవయవంబులఁ జై తశ్యమంటువటుల!

16

పుడమి తల్లి! మ్రింగఁ బోకుము తల్లివి
నర్పింతు నాదు దేహమ్ము నీకు
ననలుఁడా! నా తల్లి నారగింపకుమయ్య
యర్పింతు నన్ను హవ్యముగ నీకు
నవిలుఁడా! దయ నేసి, జనవియందునఁ జేరి
శ్వాసవిమ్మా నన్ను వదలి పోయి
గగనమా! నా తల్లి కంఠమ్మునొకమాటు
ప్రేమగింపుమా! నన్ను మూఁగఁ జేసి

వరుణుడా! నన్ను నీవైన గరుణఁ గనుమ
పొంద భౌతికమైన ప్రపంచమందు
స్వయము మూల ప్రకృతులైన శక్తులారః
యమ్మనొసఁగుదీ! పంచ భూతమ్ములారః

17

అనుచు బిడ్డలు నేయు రోదనములుప్ప
రమ్మునందున జేజేల శ్రవములంపైఁ
గాని వారికి చిత్తమూర్ కరుఁగకుంట
తనయ వేదనర్ గహన రోదనములయ్యె

18

గడ్గద స్వర వేదనా గళ నినాద
శబ్దముల పొంగు వెల్లువ జాలు వార
కాంతి సూర్యుని కిరణాల భ్రాంతి గొలిపి
కవి ముని కనులఁ దడిఁ బెట్టెఁ గలఁత వెట్టెఁ

19

స్వామి యాజ్ఞాననుసరించి, జరుఁగ వలయుఁ
గార్యమును గాలమే దిద్ది, దైర్యపటచె
కష్ట సుఖముల తనకంటకయ భ్రమించుఁ
గాల చక్రమ్ము తిరిఁగె వేగమ్ము కొలఁది

20

సత్కవి మధునాపంతుల కాత్రి కలము
వెదకె శంకరాద్వైత వాగ్విధులందు
కాంతి సుమము పుష్పించు వృక్షమ్ము కొఱకు
భావ నయనమ్ములనిమిష ప్రతిభనందు

21

బ్రహ్మ సూత్రాల స్వభావంబు లక్షించి
 జీవన సూత్రాలఁ జేసికొనుచు
 నుపనిషత్పద్ధాంతమువనయించెడి పట్క-
 నెడెడ సిద్ధాంతీకరించుకొనుచు
 ఋషి పుంగవుల తపః కృషి సస్య ఫలముల
 లోన గాడెలు కట్టి లోను గొనుచు
 జ్ఞాన వైరాగ్యముతో కలయించుఁ గలిమికి
 బలిమినిఁ గలిగింపఁ జలముఁ గొనుచుఁ
 జిత్ర విక్రాంతి సాధనా నేవనమున
 జప తపంబులు కవితా ప్రసంగ రచన
 భావనా పవిత్రత లోనఁ బరిధవింప
 నిముషములఁ గడపెను వర్ష సమములట్లుల।

22

రెండవ పుక్కుఁదెంతయునెఱిగియుఁ గాసిలె రామ మూర్తి, బ్ర
 హ్మాండమునందునున్న శ్రమమంతయు లోన విమర్శ నేసి, పిం
 డాండము పద్ధతుల్ దడవి, యాత్మ మనంబున నిల్పుచున్ దపః
 పండితుఁడై చరించె భవ బంధము చందము కందు వాఁగన్।

23

ప్రహతము మాతృ బంధమనుభావ్యము కాఁగ వియోగ వేదనన్
 సహనము కల్గె, దుఃఖమును సౌఖ్యము భేదము తోపఁ బోదు, స
 న్నిహిత విశిష్ట శాస్త్ర గణనీయ విశేష గవేషణంబులన్
 సహచరుఁడొచుఁ దాత్త్విక విచార పథ ప్రతిభా విభాసియై।

24

ధ్యాన ధారణ నిర్వి తత్పరుండయి పొల్చి,
 యన్నమయముఁ జొచ్చి యవలకరిగి,
 ప్రాణముల యమించి, తప్తకాదులఁ గూర్చి
 ప్రాణమయముఁ జొచ్చి యవలకరిగి,
 కవి, మనోమయము సాక్షాత్కార భాగ్యంబు
 నమఃస్కృత యడించి, యవలకరిగి,
 విజ్ఞానమయమందు విదితాత్మ సర్వత్ర
 నవలోకనము నేసి, యవలకరిగి
 అరిసి యానందమయ కోశమనుభవంబు
 దానిలోననున్న హృదయ దవారమరసి
 యాత్మనందు దర్శించె, మహాత్ముఁడగుచు
 రామ మూర్తి తానాత్మాభి రామ మూర్తి.

25

ఒడలనొకింత రోగోపలక్షణమున్న
 ప్రకృతి వైద్యమ కావి పరము గనఁడు
 తనకుఁ దా విజ్ఞాన ఖనియైన నేరివి
 వాదించఁ బోరాఁడు వాస్తవముల
 కాంత స్వభావంబు, సంతరించిన రీతి
 భూతి వింపు శ్రుతుల బుద్ధిఁ జొనిపి
 సుఖ శక్తి ధన వృత్తిఁ జొక్కఁ బోవఁడు పితృ
 నానతికొకయింత యవలఁ బోడు

ఎన్ని జన్మల పుణ్యమో యీ నిసుంగు
 కవి వరు మధునాపంతుల కన్న కడుపు
 చీరు మాతృ వియోగమ్ముఁ దేరుకొనుచు
 నీ ప్రపంచ సౌఖ్యంబులనీనడిచె॥

26

పూర్వపు జన్మ భావమును బొందగ నున్న రామ కృష్ణునే
 పూర్వపు రీతి నద్గురుని భూమిక దిద్దుచు. దిద్దుచుం దపః
 పర్వమునాత్మ జ్ఞాన మయ భావములందును నందుచున్
 బర్వ వచః ప్రసంగ గుణ భావ చమత్కృతి శాస్త్ర వాసః ॥

27

క్రమము క్రమముగ దండ్రీకిఁ గాన్క వెట్టి
 రామ కృష్ణ పరమ హంస రచనలందు
 వెలుఁగు వెలులనేరి నేవించి చూపి
 వేద వాక్య సమన్వయ స్వేచ్ఛ తోడ.

28

మధ్యాక్కర

ఒక రాత్రి గదిలోన వెలుఁగులూర్ములన్ గబురంపఁ గనుల
 సుకవి చంద్రుఁడు లో దలంచి చూడఁ బుత్రిని జాడనపుడు
 ప్రకరణ మీమాంసఁబఱకు క్రమముతో వెలియించి బ్రహ్మ
 వికటమునకు బుత్రిఁడున్న నియతి భావమునందు నిలిపి.

29

ప్రొద్దు పోయెను నిద్దర పొమ్ము తండ్రి.

కాల పురుషుని భావనా క్రకచ శక్తి
 తనువు తట్టు కొనుట యన్నఁ దరము కాదు
 మునుల కైవను సత్తపో ధనులకైన.

30

అనిన పిత తెప్ప వాల్చక కనియె సుతుఁడు

గురుని యాపాద మస్తకమరసి యరిసి
 కొలఁది శ్రమఁ జేసి గురునకుగులను బడియె
 బ్రజకునిది యొక్కఁడే యాత్మ రక్ష యనుచు.

31

పదములను బడిన సుతుఁ గని
 చెదరిన మనమునొక యింత చేర్చుచుఁ బలికెన్
 బద లలితుండు గవీకుఁడు
 పద! లలితమయివ నడకయు పండించు వినున్.

32

సుతుఁడు లేచి యార్ద్ర హృదయమతుకులితుఁ
 "దండ్రీ! యాయాసనము పవిత్రము నొనర్చి
 శ్రోత్ర సార్థకంబుగఁ బల్కెను దరింపఁ
 జేయవే" యని, భూమినీక్షింపుచుండఁ

33

నాటి వాని పల్కు భరమ్ము నాటుకొనిన
 హృదయమొక యింత గడబిడ నీల్గుచుండఁ
 గళవళంపడి, చెంపలఁ గంటి నీడు
 దాచుకొని యుత్తరీయానఁ దండ్రీ వలికె.

34

ఐబా! యుపవిష్టుడవై
 నీబాగుఁ దలంచి, వేద నియత పథమ్మున్
 సాబాలార్యుల పల్కుల
 సాబాలుగ వినుతు శ్రోత్ర సార్థక భణితిన్.

35

అనుచుఁ జెప్పఁ బోయెడునంతనతఁడు దివిరి
 పల్కుఁ బోయెను. దండ్రీయుఁ బలుకసాపె
 నేదియో చెప్ప దొరకొనెనిది యటంచు
 నెవ్వరికి జాలునూహింపనీకృతేచ్ఛ.

36

ఆరసి రామ కృష్ణ పరమ హంస పదము
 నేవఁ జేసితి పూర్వ నిశీధియందుఁ
 బూర్వ జన్మ స్మృతుల్ నాకు బుద్ధి నిలువ
 విద్య కలిగెను, సంస్కృతిన్ వెఱపు కలిగె.

37

శ్రీరామ కృష్ణ గురునకు
 మీఱని శిష్యుఁడనయి, పరిమిత సాధనలన్
 నేరిచి, లక్ష్యము బ్రహ్మము
 గారమియించుచు గురు కృప కలుగన్ గలుగన్.

38

కుండలిని శాస్త్ర క్రమ
 పండితుఁడను నెన్నును భవ బంధితఁ జేయన్
 దండించిన మీ తలఁపును
 బండించితి నన్ క్షమింపు కన్న నిసుంగున్.

39

సాధనయ మన్ని, మన్నియే సాధనముగఁ
 దసము పండించి, యాత్మ సాధన ఫలించి
 కనిన ప్రార్థనమది కొంత యనుభవింప
 ఋణము దీర్పంగ వచ్చి సుకృతి ఫలింప.

40

పుంస్త్ర శారదా మూర్తి: మీ బొజ్జయందుఁ
 బండు భాగ్యము కలిగినఁ బండు వగుచుఁ
 గడచెన్నిన్నాళ్ళు, సుఖము పుష్కలము కాఁగ
 భావ భారతీ! నేనెద వందనములు.

41

గురులు, గాయత్రీను గ్రహ పరులు, మీరు
దోయిలించిన మీ కర తోయజముల
ననువదించుచు వాత్సల్యమాత్మ శక్తిఁ
దనువు స్పృశియింపుదా! భావ భారజమున!

42

అనుచుఁ బలికిన సుతు వల్కులాలకించి,
వలుకఁ బెదవులు కదలని వండితుండు
సగము తెఱచిన కన్నుల సందడింప
స్పర్శ చేసెను వత్సల స్పంద బుద్ధి!

43

సవిత చుట్టును భ్రమియించు క్షృణుబోలి
సుకవి దోయిలి చక్కిత సుతునిఁ దడవె
నెదలు రెండునుఁ బొంగుచు నేకమయ్యె
ఋణపుటను బంధ మచటి ప్రక్రియ దలంప!

44

విద్దుర నేళ మించె జని నేడు ఫలించెను నాకు మీ కనున్
దిద్దుత నాత్మ రూపమును, దేలుత విద్దురవింద్రియమ్ములన్
దిద్దుతనింద్రియాదిపులు దేవత రెంతయుఁ జిత్త కుద్ధి మి
మ్ముద్దుత, వేద ధర్మమున నంజలి వించెద లోనికేగుదా!

45

అనిన సుతు మారు వల్కుటకలనుఁదగుచు
వెదలుటకుఁ గాళ్ళు రాక రావించుకొనుచుఁ
గారిమును జూచి సరియనెఁ గవి వరుండు
కదలి పోయె విశ్రాంతి సదనమునకు!

46

తననుఁ బల్కించి, పలికిన తరుణమెపుడు
 తలఁపునకు రాకఁ నుతు వత్తి తత్తరింప
 యోజనల దుప్పటినిఁ గప్పి యుల్లిమునకుఁ
 బవ్వళించెను. మన సత్య వండితుండు.

47

స్మారద్వ్యాంత్యమునందు శ
 రీరంబు విముక్తమయిన రీతిని. సర్వా
 ధార తమో ముక్త యగుటఁ
 గారవములు పిక్కటిల్లఁ గాకములతెలుచెన్.

48

కాకా శబ్దంబులు చెవి
 బాకా పట్టినటులెసఁగఁ బండితుఁడతన్
 లోకేతుఁ దలచె. నయన
 ప్రాకారములన్ దెలుచెను గ్రమమగు నుతులన్.

49

జ్యోతిర్విదులను విజ శృప
 జ్యోతిష్కంతులను జేయుఁ జూడ్కులఁ దోచెన్
 జ్యోతిశ్చక్రమున మహా
 జ్యోతి యగుచుఁ గర్మ సాక్షి యదయాద్రి పయిన్.

50

బ్రహ్మ ముహూర్తానఁ బ్రాణాతిక స్తుతుర్
 వివిపించునది నేడు వినఁగ రాదు
 బాల భానుని కాంతి నీలి నీసా నీట
 నెలయించునది నేడు నెడుట లేదు

స్నాన వస్త్రము మావి కాని వ్రేలుచునుండు
నది నేడు కనులందునతుక లేదు

అగరు వత్తుల దూపమలరించు గృహ వేది
నీవేళ నదియైననెగయ లేదు

కారణంబేమి? బాలు శరీరమందు

నలఁత గలిగెనో? కలిగెనో? కలఁత సుంత

యనుచుననుమానమున లోనవడుగు లిడియెఁ

గలఁగుచు మధునాపంతుల కవి వరుండు!

51

తెప్పలు వాలి యుండె, ముఖ రీతి సుషుప్తి భరించి నట్టులే

చెప్పక చెప్పుచుండెఁ బరిశీలన నేయఁ బదమ్ములంగుళర్

చొప్పుల నిర్వకుంబఁ దను సోకెడి, వేచెడి దోమలన్ జడం

బప్పుడు సంచలించెడి ప్రయత్నము లేకయె యుండుటారయన్.

52

షడదగీతి

ఎగనె విట్టారొకండు

మిగిలెఁ బాదముల్ కదల

బొగిలెఁ గనుల మనంబు

మొగమున వెలుంగు క్రుంగె!

53

వడఁకుఁ గాలి నడక వడఁకింపఁ గరములు

వెడలి, కొమరుఁ జేయి విధి గణించె,

తడసి, పలుకు నాడి తపియింపఁ దన యష్టి

నది వినంగఁ జెవి ప్రకాంత పఱచె!

54

పలుకని నాది వాని పలు పల్కులనొల్కు మహత్తర బల్కునా
 పలుకుల నాయకుం బలుకుఁ బంతమునన్ బలుకంగ లేనటున్
 గలఁచె. కలంచె, నాడులు వికావికలై తనుయప్పి ధారణన్
 నిలువఁగలేనిదయ్యెఁ గనినేతకరంబు కరంబు వేదనన్।

55

మేలనగీతి

చేయి వదలి కవి కరములు చెదరినటుల వ్రాలె
 భ్రామికముగఁ గనుల నిలచెఁ బాసి యెడఁదఁ బట్టి
 దోయిలిందెఁ గాల గతికి దుదుకు నలువ విధికి
 న్యాయమింతమాత్రీ కలిఁ బ్రయాస జీవనముల।

56

క్షణము క్షణమును నీనేవఁ గ్రమ్ముకొనిన
 జీవితమ్మున క్షణమైనఁ జిక్కఁబట్టు
 సంఘటన నిల్పుఁ జాలవు కారదాంబుఁ
 యేమి పాపమ్ము చేసితి వింత చేటు।

57

రామకృష్ణుని సూక్తి ప్రసరించు జిహ్వపై

నిలువఁ జాలదు గదా! పలుకుఁ బదతి

ఘన వివేకానందుఁ గలయిండుఁ జిత్తమ్ము

తలఁపనోపదు గదా! పలుకుఁ బదతి

బహు భాషలను లోనఁ బండించు లేఁగుట్ట

నిలువఁలెంపదు గదా! పలుకుఁ బదతి

సుఖమింతయును గోరఁ జూడని, పసిపాని

నిలువనోపదు గదా! పలుకుఁ బదతి

పెదవి కదలిని పలుకు లివ్వది మనమ్ము
 పొగిలి పెగిలి, రగులు మనోబుద్ధులెగసి
 కనులఁ గనతి వణంకుఁ గవియెఁ గదినె
 మిగులు సంతానమాత్మ స్తభించె యపుడు।

58

ద్విపద

సచ్చిదానందేంద్ర సారస్వతుండు
 వచ్చె దైవేచ్ఛచే, వగరునాతనిని
 పలికించె యోదార్పి భావ ధారతిని
 కలి కాల మహిమమ్ము కర్మ మార్గమ్ము
 బ్రహ్మ సూత్రములందుపనిషత్తులందు
 బ్రహ్మ సత్యమునందు రమియింపుచుండి
 నశ్వర రూపాది నాశము చూచి
 విశ్వ సహజమైన విధమందుఁ దెలిసి
 వగవనేటికి బిడ్డఁ వలదు దుఃఖమ్ము
 మిగులు సంతానమ్ము మృదుల చిత్తముల
 సుత్తలంపడునేమొ! యూహింపుమయ్య
 చిత్తాన ధృతినింత చేపట్టు బిడ్డ!

59

అని యనేక సాంత్వన వాక్య యుజ్జ విధుల
 నతనినోదార్పి యతి వరుండస్పృహచట
 మిగులుఁ గార్యంబు తన మాట మెలఁగఁ జేసె
 వారి నందఱు గ్రామమునవారితముగ,

60

పలుకుచునిట్లు భారతి స్వభావము మోమునఁ జూచి, కన్నులం
దొరికిన నీరు నెమ్మదినినుమ్మరికంబు సృజింపఁ గాటుకన్
గఱసి, యెడండఁ బొంగుచుఁ బ్రకంపిత భావ తరంగ సంగతిన్
విలులితమౌటనారసి, తపించెఁ జతుర్ముఖుఁడంత భావనన్.

61

అక్కునకు గుచ్చి, పైపంచెఁ జెక్కులాత్తి
సంతసము కావి, దుఃఖమావంతయేని
నీవు గానిది నోరాదునే వదింపు
మేల బేలవై దుఃఖింతువెంతి యింత!

(2

అనుచు లాటించు విధి వక్షమున ముఖంబు
దాచుకొంచు వచించె శబ్ద ప్రధాన
విధి విలాసము, లాలస విధి విలాస
విధియుఁ దెలియంగఁ బోలెదెవ్విధిఁ గరమ్ము!

63

కరము కరమున్ఁ గఱచుచుఁ గరము కూర్చి
నలువ రెట్టింపఁ బలికెను బలుకుఁ బడఁతి
కవివరు మధునాపంతులఁ గతుణఁ గనము
లేక సహియింపఁ జాలఁ జాలింపుఁ బలుకః

64

మధు వాక్య ప్రతిబింబ చుంబి వచనోన్మాదంబు భాష్యకరిం
చి, ధృఢదంత వచించెనో సకియః నీచిత్రానుసారమ్ముగా
మధునాపంతుల వంశ దీపకుని, ప్రేమన్ సత్య నారాయణున్
వ్యధ యేమాత్రమునొందకుండునటు బ్రహ్మానందమున్ గూర్చెదన్.

65

శ్రీయము గల్గునాతనికిఁ జేసిన బాసలు రిత్త పోవు; వి
 ద్యాయుతుఁడౌనుఁ దండికి ముదమ్మిదు మూడవ పట్టి సత్యనా
 రాయణ మూర్తి గూడనొక యన్నుల మిన్నను బెండ్లియాడెఁ బూ
 ర్ణమువు గల్గి శర్మను గృహస్థునిఁ జేయును గాతః శీఘ్రమే! 66

కామేశ్వరి భ్రమరాంబిక
 మామను దమ కన్న తండ్రి మాదిరి చూడం
 గా మధునాపంతుల కవి
 యాముదితల దుహితృఁబ్బు లభిమానించున్! 67

భావి నింద్రియాదిష్టాన దేవతలును
 వానినలరించెదరు గాత, వాస్తవముల
 క్రోధ కామ వికారముల్ కుంటు వడుత
 యతని చిత్తమ్ము నైర్మల్యమగునటంచు! 68

దాన సంతుష్టయైన శబ్ద స్వరూప
 నాపె యానందమునఁ దృప్తి నందు నలువ
 నరసి శుకము ప్రార్థించె విద్యా సమృద్ధిఁ
 గవి వరు కవితా రూపమ్ముఁ గనికరింప! 69

వాక్స్వరూపనగుట సర్వ వాఙ్మయంబు
 నందముగఁ దోచు భావనా స్పంద నియతిఁ
 జెప్పఁ జాలము గని శిక్షింప నిన్ను
 శారధాజ్ఞను బ్రకటింపు సత్య సభను.

70

అను సరస్వతీ వాక్యమ్ము ననువదించి
 విధి ముఖంబులఁ గనుల భావించి భుజము
 దంపతుల పాదముల మ్రోల దండమొసఁగె
 తెన-తెనలనాదెఁ బక్షికి తెక్కలపుడు.

71

మధునాపంతుల జీవన
 మధువులు చిందించునట్టి మధు జీవన కా
 వ్యధునిన్ మూడవ పాయిగ
 విడి సాగె వర ప్రసాద కృతి మతి నుడులన్॥

కథాసంగ్రహం.

షడునాసంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి విరచితమైన మహాకావ్యం 'ఆంధ్ర పురాణం'. ఆ కావ్యంపై సమీక్ష చేయించి వారి కవితా వైభవాన్ని తెలిసికోవాలను కొంటుంది చిలుక. భారతి ఆదేశం మేరకు ఊర్ధ్వలోక వాసులై యున్న సంస్కృతాంధ్ర కవీశుల నందరినీ సత్యలోకానికి ఆహ్వానించి, చిలుకయే అధ్యక్షురాలిగా సాహితీ సదస్సును నిర్వహిస్తుంది.

వాల్మీకి, వ్యాసుడు, కాళిదాసు, శ్రీహర్షుడు వరుసగా 'అంధ్ర పురాణం' లోని నాలుగు పర్వాలలోని సాహితీ వైభవాన్ని వివరిస్తారు. చిలుక ఆనందించి, అపై ఆయిదు పర్వాలను సమీక్షించే బాధ్యత అంధ్ర కవులపై నుంచుతుంది.

ఆంధ్రపురాణం సాహిత్యావలోకనం.

చతుర్థా శ్వాసము

భావుకులకు సరస్వతీ దేవి యాజ్ఞ
 కవి వరులకు సరస్వతీ కాంత పలుకు
 పండితులకు సరస్వతీ వనిత భణితి
 యెల్లరకు సఖా భేరి మ్రోయించె శుకము।

1

జిలుగు వల్కలముంస తలము వీడుచు జాఱు
 గాళిదాసౌకయింత కృమము నేయు
 దండ కమందులు భారణమ్మున వెన్న
 నడుగునడుగున బాణుఁడు గమింప
 ముందు పాదము వెట్టనందు శుభ్రము నేసి
 నైషధ కవి రాజు నతులు నేయ
 భవ భేషజ కవిత్వ భావ వేదములెంచి
 తలవంచి భవభూతి దారి తీయ
 లాక్షణిక వరేణ్యులు వచో లాఘవమున
 జయ జయ స్తోత్రముల ఘోష సందడింపఁ
 గవి వరేణ్యులు ముందు వెన్నలుగ నడువఁ
 జొచ్చె వాల్మీకి కారదా సుదతి సభను।

2

అందరు వచ్చినారు సభకాండ్ర కపిశ్వరులొక్కచోట, మ
ధ్యందిన సూర్య దీప్తి భరతాదులునొక్కట సంస్కృతంబునన్
స్పందన తెచ్చు సత్కవులు వ్రక్కనఁ బండితులన్య భాషలన్
ముందున లక్షణంబులఁ బ్రమోదము గూర్చిన వారు చెంగఱన్.

3

నలు ముఖంబులఁ తేనికి నాల్గు దిశల
వివిధ సాహిత్య సౌహిత్య కవులుఁ గూడ
సత్య కవితా సభా మహా సౌధమపుదు
కిదికిదిలనాదెఁ జూచు సుకృతి ఫలింప.

4

భారతి తర్జనీ కృపా ప్రాప్తకమున
నలువ కనుఁ గొలుకులఁ బల్కుఁజిలుకఁజూచి,
కొలుపు గన లేచి సవరించె గొంతునంత
భరతుఁవాది సభా ముఖ ప్రార్థనముల.

5

వాగ్దేవీ జుషతామిదమ్మనుచు భావ స్విన్న కంఠంబునన్
వాగ్దేవత్యములై న మంత్రముల చేపన్ సత్య చిత్తములన్
వాగ్దేవీ పద పద్మ బిందు మధు భావ ద్రవ్య నేవ్యమ్ములన్
స్పిర్ధ స్విర్న వచః ప్రపంచ భరత శ్రీమావి చేసెన్ కుశిన్.

6

నవ్వుఁ గను దోయి యెడహోయి ద్రివ్వుఁ బలుకుఁ
గలికి కడకంటి చూపులఁ జిలుకరించె
విది వచస్పముద్ర తరంగ ఘన హృదయ
సత్య హృత్పద్మ సూర్య తేజంబు పగిది.

7

విద్యుక్తంబగు గవితా

రథ్యా యానమున సుకవి రాజన్యులకా

రాధ్యయ యుగుఁ దత్పథయం

దాద్యక్ష్యము నెఱపెఁ జిలుక యావిష్కృతయై

8

పుట్టను బుట్టినట్టి కవి పూజ్యుఁడు, రామ కథా విధాన సం

పుట్టనమందునాది కవిగాఁ దొలు పల్కుల తాస కై తయై

కట్టిన పట్టు పుట్టమునఁ గల్గిన వన్నెలకొఱజయైన యీ

దిట్టత, సత్కవి ప్రభుల దేశికుడై చను మార్గ దర్శికిన్

9

దీవినిఁ బుట్టినట్టి కవి ధీరుఁడు, మా పితృ పాదుఁడున్, బురా

ణావళి సృష్టి నేయుఁ జతురాస్యుఁడు, కౌరవ పాండవేయ గా

థావిది బోధ, దార్శనిక దక్షిఁడు, వేద విభాగ కర్త, వి

ద్యావివిధాపగద్ది, కవితా విధి పంచమ వేద వాదికిన్

10

తక్కిన సత్కవిత్వ పథ దక్షిణకాండ్ర కవిత్వ భారతిన్

తెక్కిన నన్నయాది కవి శిల్పిలకున్ సకలార్థ శ్రేష్ఠ్యముల్

పుక్కిటఁ బట్టు లాక్షణిక పూజ్యుఁడు పాణిఁకిన్ నతుల్ యశో

భాక్కులలంకృతుల్ నెఱపు వాక్కుల రిక్కుల టేడ్ల కోటికిన్

11

నా చెప్పఁ బోవుఁ బలుకులఁ

ప్రాదేశసుఁడాది గాఁగ భవ్యులు విని, వి

ద్యాచక్షుస్కులరగు మీ

తోచింది వచింపుఁడవనిఁ దూరుపు ప్రొద్దుల్

12

వేదార్థము మోషించెడి

గోదావరి తీరమందకుంతిత భాషా

శోధనలో, సత్కవితా

సాధనలో సత్ప్ర బంధ సత్య వ్రతుడై.

13

మధునాపంతుల వంశం

బుధి చంద్రుడు వెలుగు సుజన పూజ్యుడు, భాషా

వధి గాంధుడు దన కైతల

మధువులు చిందించు వాడు మాన్యుండొద్రిన్.

14

నన్నిభట్టరుండడుగు కెందమ్మి నిలుపు

నింద్ర భూమియ రాజమహేంద్రవరము

అచటనతినికి నొరసుడై న వాడు.

నమ విదూరుడు సత్యనారాయణుండు.

15

అంద్ర విభూత్తమ స్థితులనారసి, తత్పరిపాలనాత్త నీ

రంద్ర విశిష్ట ధర్మ గుణ రాజిత రాజ్య రమా కథా యశ

స్సంద్రతనలకించి. పెలుచన్ గలమూవి వచః ప్రపూతుడై

'ఆంద్ర పురాణమై' వెలుగునట్టి ప్రబంధము వ్రాసె వాసిగన్,

16

తండ్రికంకితమీయంగా దలచినాడు

పితరునానతి నొదులనతికినాడు

వావి హితునకు గృతి సమర్పణము నేసి,

జనకు శ్రోతగఁ జేసి, తా వినిచినాడు.

17

అందలి యంద చందములనారసి మీరు వచింపుఁడయ్య, మీ
కందటికాండ్ర భాష తెలియంగలదాండ్ర పురాణ కావ్య వి
ష్ణుందము నార్కపై విలచునట్టి వరంబికు కారదాంబ! స్వ
చ్ఛంద మనస్కులై నలువ నన్నితి నన్నిదిగాఁ జెంగుడి. 18

గీర్వాణాండ్ర మయ ప్రిపంచ కవితా కేళి విలాసాన, వి
ర్గర్వ స్ఫూర్తిఁ జెలంగి, లోకమున భద్ర ప్రాప్తి శ్రీ కారదా
శీర్వాద స్థితి వాసి గాంచి, రస సంసిద్ధిన్ బ్రపంచించుచున్
బిర్వేందు ప్రతిమానమైన ప్రతి పర్వమైచె భాషిలపుడి. 19

కలరు సంస్కృత కవులాండ్ర కవులు గలరు
కలరు లక్షణ బుధులలంకార విధులు
ముందు కవి కోటి చెవులకు విందు వేయు
నందు సంస్కృతమునకందునగ్గి పూజ. 20

ఏ రీతిన్ గొనియాడనానా, కవితా హేలాఁ ప్రబంధ ప్రభా
స్ఫూరోదంతిత భారతీ నవ వధూ పాదాబ్జ శుజాన మం
జీర భావన విశేష సంగతుల వాసిం గాంచు గీర్వాణ భా
షా రామాయణ భవ్య కావ్య చతురాస్యాః పల్కు ప్రిచేకసా. 21

అను జిహిక పలుకులన్ వివి
మనమున సంతసిలి. యూధ్ర మార్దవమునకున్
బివియై పరార్థ్య సార్థక
జివియై. యా పుట్టి పట్టి సంభాషించెన్. 22

కొంతా సమ్మితమైన సత్కవనమాకర్ణింప శ్రోత్ర ద్వయం
 బెంతే సత్కృతినాచరింపవలెఁ గానీ, స్రష్టయే యైననా
 ద్యంతాభావ రహస్వరూప పర తత్త్వాప్తిన్ బ్రవర్తిల్లు. ను
 స్వాంతుండైన మహర్షి తుల్యఃతుఁ ప్రపంచమ్మన్ జయింపందగున్. 23

భాసకుఁ గాదు వాసి, కవి భావనయందను భావ్యమైన, భా
 షా సరసిరుహంతర రసస్థితి విస్తృత కావ్య కన్యకా
 హాసముగా రసజ్ఞ జనులారతునిత్తురు. సత్కరించి, యు
 ల్లాసము గూర్చు సత్కవన లాస్యమవశ్యము నుప్రకస్తమా. 24

తొలు పల్కులు ప్రిభు సమ్మిత
 ములు కాఁగఁ బురాణ రాజములు మిత్రములై
 చెలఁగఁగఁ గంతా సమ్మిత
 ములుగాఁ గావ్యములు వలపు పొలుపుం జూపున్. 25

ఇరువదినాల్గు వేలు రచియించితి శ్లోకములందు రామభూ
 వరుకథ, దావిఁ జూచి పలు భాసలయందునువాద కర్తలై
 నెరసిరి వేల కార్యములు, నేటికి వ్రాయుచునున్న వారలు
 ర్వర కవులాండ్రమందునను వాదము పెక్కురు సర్వి యుండుటన్. 26

తెలుగులపై యభిమానము
 గలిగిన నాకిప్పుడు తెలుఁగు కావ్యంబులపై
 పలికెడి భాగ్యము కలుఁగుట
 తలఁపున రోమాంచమాయె ధన్యుడనై తిన్. 27

ఏనొక చక్రవర్తి కథ నేపథకన్ దొరకొంటి, నేడు ప్ర
జ్ఞా నిది యెందరే విభుల గాధలనొక్కఁ గూర్చి. పేర్చి, లో
కానకుఁ గాన్క వెట్టెఁ గదః కప్రపు పల్కలఁ బుల్కలెత్తుఁ గ
చ్చిన రహించి పోయితిని బట్టెద హరితి ధీ వచో రతిన్. 28

గోదావరి తరఁగలవలె
స్వాదు రన స్థితినిఁ బొందు సరసులు. సుజనా
మోదముగాఁ బలికిన కా
వ్యోదయ పర్వమునన్ రసోదయమాయెన్. 29

పర్వములయందునుదయ పర్వము శ్రోత్ర
పర్వమై సాగెనుర్విపై పర్వ విధుఁడ
ఖర్వుడై సాగఁ జంద్రికల్ పర్వ. నేత్ర
పర్వమైనట్లు తనివోవ నర్వ జనులు. 30

కడుల రసాభిషేచితము కావ్య కథా గ్రధనము సంతత
స్థిత పరిణద్ధ శిష్ట కవి శేఖర భృంగ సుమమ్ము. నిస్తులా
ధ్వర వర మంత్ర హత గుణ భద్రము సోమ రసమ్ము. ఖండ శ
ర్కర బలె పల్కఁ దెల్లు నుడికారములాండ్ర వృణాణ హరముల్. 31

అరనికి దీప్తాయువు క
ల్లుత, దేవతలు వానిఁ గూరిమితోఁ జూ
చుత, తైతలు పెక్కులు వ్రా
యిత, కీర్తి గడించి సౌఖ్యమొందుత సతమున్. 32

కానక కన్న కాన్పు తన కన్నుల ముంగిట రాజసూయ యా
 గానఁబకుత్వమంది బలిగావరెనన్ బలుకాలకించు, భూ
 జానికిఁ గల్గు వేదన, మిషల్ పొనరించుట, తప్పజూచుటల్
 ప్రాణము కంటఁ బ్రాణమగుఁబట్టికి సర్వము విన్నవించుటల్.

33

కొడుకు భయ భర భ్రాంతుడై యడవికేఁగ
 రాజు కప్పుఁబోయి, రుగ్మతా గ్రస్తుఁడగుట
 బ్రతుకుపై యాశ యొక కొంత పట్టువడుట
 మరలి వచ్చెడి వేళ భూసురునిఁ గనుట.

34

బాపఁడు పేదరికమ్మున
 కోపక దిగులునఁ గృశించి యుంటను గని, తా
 నీ పుత్రత్రయ మందున
 నే పుత్రునినైన నిత్తువే యని యడుగన్.

35

తల్లి దండ్రులు మిగుల వేదనలఁబడుచుఁ
 బుడమిదొర పట్టి యుడుగర యడిగి నావు
 కడుపు తీపివి, నీ తల్లి కడుపు తీపి
 నెఱుఁగవైతివి, నీవెంత కఱివోయి.

36

అనుచు నిష్ఠురోక్తులనాడునవసరమున
 తాతి గుండియలును నవ నీతమట్లు
 కరుఁగకున్నె! కవోష్ఠ విర్లు రములఁగ్రు
 బిందువులు రెండు కనుగొనల్ విడువ కున్నె.

37

యజ్ఞమ్మ నేయ మేద్యమ్మనై వత్తునం

చొడబడు రెండవ కొడుకు పలుకు

నాలించుఁ దలిదండ్రిలావేదనలదోగఁ

గన్నీరు కాలువల్ గట్టి పాఱ,

కడపటి ముద్దులన్ దడపు సందర్భమ్మ

బరువైన గుండెతోఁ బయన మగుట

కుశ పాశముల పాల గుంజకుఁ గట్టుట

యంతలో బ్రదుకుపై యాన పడుట

పెక్కురీతుల జేజేల మ్రొక్కుకొనుట

యలసిపోవుట, నీటి వేల్పులకించి

బంధనమ్ములు తెంచి, భూపతికిఁగూడఁ

దాపమెడవుట పట్కా విధానమందు।

38

పలుకుఁ బలుకున రసము చిప్పిఁగ వ్రాసెఁ

గృతికి నారంభమే రస స్థితికి నోచెఁ

బండ బారిన గుండియల్ పిండివేయు

నట్టి కతుబకునాట పట్టెన రచన।

39

ప్రాచేతనుఁడవ్వదిఁదాఁ

దోచిన పలుకులను బలుకఁ దిష్టిన్ కుకమ

య్యా! చెప్పుమయ్య వ్యాసుఁడ

మా చెవులకు విందు నేయుమా! యని పలికెన్,

40

మధు కోశాత్మకమైన యీ రచన సమ్మానార్హమై వాఙ్మయం
బుధి సంజాత చిరత్న రత్న ఫణితిన్ బొల్పారి. వాల్మీకి వా
క్య దునీ జ్యోతిమై ప్రహతమగుఁ దీయంబారి, యస్మద్భవో
వితికిం గల్గునె క్రొత్త తీరులయినన్ విన్పించు మీ యానతిన్।

41

సాత వాహన పర్వము లేత మావి
చివురు మెనపుడు శ్రుతుల రచించునట్టి
కోకిలమ్మను బిలచి, కొంగ్రొత్తపాట
హంస వాహిని నేర్పిన యట్లు సాగె।

42

కరుణ రస వాహిని తరంగముల పంక్తి
పొంగి, పొర్లుచు, సుజనాంతరంగ వీధి
తడుపుచున్నది, కన్నీటి తరంగలల్లె
తడుపుచున్నవి, పుడమిని దచ్చి కడల।

43

రామ రాజ్యమ్ముగాఁ బ్రజా రంజకముగ
పుడమినేలిన యెకేమింద్ర యెడఁదలందు
నెన్ని వెతలున్నవో, యిరులెన్ని గలవా
బ్రతుకు బ్రతుకున విసపుటామెతల కతలు।

44

కావ్య హోమమాగెఁ గవియ యాహూతి యయ్యెఁ
గృతి యొకింత భూమి పరికిఁ దక్కె
నొక్క కంట నగవునొక కంట వగసాయె
నత్రు బిందు యుగళమవని బడియె।

45

సాత వాహన పర్వ సంజాత రస వి

శేష వరిగతి వర్ణింప భాష గలదె

పలుకుఁ బలుకునఁ గరుణ నిర్భరము కాఁగ

వ్రాసి యున్నట్టి యాంధ్ర కల్పజుడితండు

46

రసవద్భట్టములన్ స్పృశించుచుఁ గృతి ప్రాణ ప్రతిష్ఠాపనా

వసరంబెంచు వలంతి పద్య కవితా వైదుష్య వాల్మీభ్య సా

రస పీయూషము రంగరింపఁ గలయుద్గ్రంథమ్ము సాహిత్య లా

లనుఁన్ బోలలనూచి, చూచిన కళా రాకేందు దీపించెదన్

47

వనమందున రతి కేళిని

మునిగిన సమయమునఁ జిలువ ముట్టుటచే, దా

రను, లీలావతిఁ గోల్పదు

మనుజ విభుఁడు దీపకర్ణి మనమురియుటయున్

48

సంతానము లేకుండట

నెంతయు దిగులొంది, దార మృతికిన్ జింతా

క్రాంతుడై తపియించుట

యింతకునంతగుచు రసము వృష్టిగ మారెన్

49

ప్రాణమైనట్టి ప్రాకృత భాష విడచి

యొక మహా కవి యడవులందుంట, యచటఁ

గ్రోత్త భాషకు ప్రస్థయై ముత్తియముల

సరము బోలెడి సత్కృతి సలిపియుంట

50

తేని యనాదరమును విని
 భూనాథుని మెచ్చికోలు పొందని కవితో
 ద్యానవన జాత సుమమే
 మైననునది పారిజాతమైనను వృధయే!

51

అనుచు గుణాధ్యుడు కావ్యం
 బును హోమము చేయు వేళఁ బొడమిన రస వా
 హిని పొంగి, పొరలి, పాతకు
 అను ముంచదె! యిట్టి కావ్య రాజము గలదే!

52

వ్యాసుఁడీరీతిఁ బలుకనాహ్లాదమంది
 సంతసించిన చిల్క ప్రళస్త కావ్య
 ములను బలికిన కవికుల తిలకుఁడిపుడు
 తగును భాషింపనని కాళిదాసుఁ జూచె!

53

వాగర్థ ప్రతి పత్తిని
 సాగిరి కావ్యార్థ సుధల జాలుననీ వి
 ద్యాగజనీయ బృహస్పతు
 లాగరిమకు మించి చెప్పనగునే నాకున్!

54

కృతినఁ జాకుక్క పర్వ పర్వేందు రోచి
 యాంధ్ర మోమునఁ దిలకమై యందగించె
 వ్యాస సృష్టికిఁ దెలుగింటి యాడపడుచు
 పుట్టి, జంగరు మొల నూలు పట్టు దట్టె!

55

నిడుద పెన్నెటి వేణి నీలి రంగునఁ గొంత

సిరి నింది మించుఁ గ్రొవ్వెరులు తుటిమి.

కలువ లేమకుఁ గొత్త కాంతి పొన్నెడి కన్ను

గవకింత కాటుక కలిమి పులిమి.

మొన తేరి సంవంగిఁ బోనాడు నాసికా

గ్రహునందునున్ని ముక్కరకు గఱపి

శంఖ నిస్వనమందు సరిగమల్ సవరించు

గళమందునవరంజి పలక నిలిపి

కేలు దోయికి మురుపులం గీలు కొరిపి

యకుగు దమ్ములకందెల సడినిఁ జేర్చి

తెలుఁగు పల్కల కల్కి వన్నెలను బెంచి

నన్నపార్కుండు తెలుఁగులకన్నయయ్యె!

56

భారతమందునొక్క సుర భారతి దక్కఁ గవిత్వ మంజు వా

చా రతి యాంధ్రమండఁ గనఁ జాలవి తేండ్లు. కవి ప్రకాండులా

కా రథ యాత్ర సల్పెన విశాల జగమ్మునఁ దెల్లు కల్కి సం

చారము నేయఁ జాలమి విచార మనస్కృతి మో..మూనుటల్.

57

ఎన్నే వత్సరముల్ గతించినవి గానీ! భావనా శక్తి సం

పన్నుంతొక్కఁడునాంధ్ర భారతిని సమ్మానించి నీహార సం

భన్నాస్యాంబుజ భాస్కరండగురుఁ బ్రజ్ఞా భైక్షమిఁ దెల్లలన్

పెన్నుం దట్టెడు వాడు లేడను వ్యధల్ పృథ్వీ పతిన్ వేచుటల్.

58

రాజ రాజ నరేంద్రుడా రాత్రి విదురఁ
గలత చెందెన్; యేమొ మేల్గొంచినాఁడు
గొంచనున్నాఁడు తెల్ల సంత్రాతి పథము
పింత పొంతల కాశ్యపా కాంత యశము॥

59

తెలుగు కబ్బిమ్మ లేదన్న వెలితిఁ దలచి
తేఱు దుఃఖించుఁ గథను వర్జించు నేళ,
గంటమాగుట, సుకవి స్వర్గతినిఁ గొనుట
పలుకుఁ దావుల రసము చిప్పరిన రచన॥

60

నన్నయ వర్ణనమ్మనకు నన్నయయే భువికేఁగి కబ్బి సం
పన్నత వ్రాసి యుండునను భావము కల్గెను నాకునెన్నియో
వన్నెలు కల్గి ట్టి కృతి భావ తరంగ మృదంగ వాదనల్
క్రన్నన వచ్చి శ్రోత్రముఁ గమ్మని రాగములాలపించెడిన్

61

కవి కుల తిలకుండవ్వెడి
నవిరళముగఁ బలుక దెందమానందమ్మున్
గవియగ కుక రాజము "నా
చవులారఁగఁ బూర్వ హర్ష సత్క-వి" యనియన్.

62

హర్షుఁడు లేచి, శిష్ట కవితాంబుతి యాంధ్ర పురాణమీదఁగా
హర్షమునంది, సత్య నభ యందలి దివ్య కవి ప్రకాశులన్
శిష్టము వంచి, కేల్పాగిచి చేసె విమర్శనమాంధ్రమరిదు శ
బ్ది, మహామహాండు తన వ్రాసిన కాకతి పర్వమెంచుచున్.

63

వొనెన్ జెత్ర మహోగ్ర నిగ్రహ మహా భద్రాజదాదిత్య సం
కాళోచ్చంబుల కాల వహ్ని రసనా కార్కశ్య రంహః కృపా
జాతిక్తి పద ఘట్టనార్పణ కళా వ్యాలోల రుద్రాంబికా
నై శిత్య దృవిమత్ ప్రభుత్వ గతి ప్రజ్ఞన్ గాకతీ పర్వమున్.

64

తొడుష్కు పృథు బుద్ధి జాత తిదిపత్ర ప్రోక్త రాకా నికా
పారంపర్య కళా వితాన భుగమావాస్యాసి దుర్ధర్ష సం
చారాశేష నికృత్త శత్రుగళ చంచత్ గేదుకాక్రీడ దు
ర్వారొన్నత్య యశః ప్రహతములు రుద్రాంబాభిదా కృత్యముల్.

65

ప్రియ వాదామృత కూప కంఠజ వచో విన్యాస గూఢీర్య సం
చయ సంపత్రపుతాభిరామ ధరణీ సామ్రాజ్య సమ్రాజ్ఞి, దు
ర్జయ కౌశేయక వీరిహోత్ర విజిహ్విర్వా బద్ధ తొడుష్కు రా
జ్ఞయ హైన్యాఖ్య పతంగముల్ వ్యధలనఁదన్ జేసె భస్మముగన్.

66

తత్తద్భవ్య కథా విధాన కథనోత్సాహమ్ము. శబ్దార్థ సం
పత్తిన్ గాంచి, కదాని తావి గొవి విభ్రాజిల్లినట్లాయె, వి
ద్యత్తకాగ్రు గిరింద్ర సమ్మదిత భావ స్ఫూర వాగ్ధి యు
త్పత్తిం జేయఁగ విందు నే యు నవనీతంబీ ప్రబంధంబహో.

67

అని హర్షుఁడు హర్షమ్మున
మనములు తనివోపునట్లు మాటాడిన వె
న్నెనె జాణ చిలుక భరిరా!
యని మెచ్చుచుఁ బిదప కవులనాంధ్రుల బిల్చెన్.

68

మధునాపంతుల జీవన
మధువులు చిందించునట్టి మధుజీవన కా
వ్యధునికి నాల్గవ పాయిగ
నిది సాగె వర ప్రసాద కృతిమతి నుడులన్.

68

కథా సంగ్రహం

ఆంధ్ర పురాణం మొదటి నాలుగు పర్వాలకు సంస్కృత కవులు సమీక్ష చేసిన తరువాత తెలుగు కవుల వంశస్తుతుంది. 'నన్నయ' నేను మాట్లాడుట దర్మం గాదంటాడు. తిక్కన, ఎఱ్ఱన రెండు పర్వాలను గూర్చి ప్రశంసిస్తారు. 'త్రేనాధుడు' గూడ తాను ప్రశంగించుట పాడి గాదంటాడు. పిల్లల వుట్టి గూడ అట్లే అంటాడు. పోతన ఒక్క విషయం మాత్రమే ముచ్చటించి కూర్చుంటాడు.

అటుపై 'వెద్దన్న' ప్రశంసిస్తాడు రాయలు ఆశీర్వాదము మాత్రమే చేస్తాడు. పదవ 'తెనాలి రామకృష్ణుడు'. 'నంది తిమ్మన' సమీక్షణుడుగా విస్తారు. ఈవిధంగా నీ పర్వాలు పూర్తయ్యాక భట్టుమూర్తి, విశ్వనాథ, శ్రీశ్రీ, దేవులపల్లి మొ॥వారు వారి వారి అభిప్రాయాలను సంగ్రహంగా చెబుతారు.

ఇలా సాహిత్య సమీక్ష అయిన పదవ ఆలంకారిక విమర్శనం గూడ చెయించాలనుకొంటుంది చిటక.

అంధ్ర కవిభాషణం

(పంచమా శ్వాసము)

పర్వములు నాల్గింటిక

భర్వ ప్రజ్ఞల్ సమీక్ష గావించిరహో

గైర్వాణులు, తదుపరి యాం

ద్రోర్వీ సతి కడుపు పంజులూనుడు వలుకన్.

1

అవి చిలుక వలుక సభ్యుల

కడు దమ్ములు విచ్చికొంచు గౌరవ్యుడు, వా

గనుకానన భాస్కరు మఖ

మును మఱి-మఱి చూచు రక్తి మూరిం బోవన్.

2

నన్నయ లేచి, సత్కవన నాథులకుం బ్రజ్ఞమిల్లి, శబ్ద సం

పన్నత తైవసమ్మయిన మాన్యులు వల్కిన వెన్కఁ బల్కఁ, వి

ద్యస్నయశాలినొక్కఁ రస వైభవ చంద్ర సహస్ర శక్తి తో

గొన్న సభా స్థలమ్మునకుఁ గోరిక దివ్యయ పైవిఁ గల్గటా.

3

ఎక్కటి జాణ యాచు రచియించిన యా మధు మూర్తి తైత్తిలో,

తిక్కని పాయసాన్నములు చేరువగా సుఖియింపఁ జేసి. మి

మక్కువఁ జూపినారిదియ మాకు మూదవహమామెఁ గాని, నా

తెక్కడి శక్తి యా మధుపుల్ఁగవికాంధ్రకినిట్టి విందులోన్.

4

అదియును గాక నా నుడివినట్టిది భారతమందునెన్నియో
గదినెను బల్కు వెన్నెలల కాంతులటంచు వచించినాడు. మీ
రది గమనించినారు పలుకాదిన లోకము సంశయించు, సౌ
హృదయున గాంచి, నేనొనపరిన్ బ్రచురించెదనాశిషంబులన్.

5

అని యదివసించు నన్నయఁ
గని కీరము నేయునట్టి కను బాసలు గై
కొని లేచినాఁడు తిక్కన
సుపిత వాగ్ధాత రచనఁ జూపెడి వాడై.

6

అనితర సాధ్యంబయ్యుది
'పునఃప్రతిష్ఠాఖ్య' పర్వమును గాంచిన నేఁ
దనివోయితిఁ జషకమ్మది
గొనుటకునై వేచ్చిగిడ్డి కొలమునఁ బాలన్.

7

కాకతీయుల యా యోరుగలు పతాక
తెస-తెపలనాడి క్రమముగాఁ బ్రదిలి పోవ
నధివసింపఁగ జంద్ర భృజాంకురములు
ప్రోలయాఖ్యుఁడు పెలు తేంద్రఁ దోనడంచె!

8

ముసునూరి ప్రోలయాఖ్యం
దొనపరి సామంత విభుఁ నొక్కట నిలుపన్
వెనఁ బూనుకొనిన విధమది
యసద్యశముగఁ జెప్పి, పాత్రకాయువు వింపెన్,

9

అన్నవ సూప సంగరమునందునఁ గాపయ నాయఁదొందు, నా
 పన్నుల నేయ కాత్రవుల భవ్యుఁడు వేమయ భూపుఁదొందు, వా
 రన్నశినాహితాఁబుజహితాఁబుఁడు, కవ్వడి కూడినట్లుగాఁ
 గ్రన్ననఁ బూనినాంనుట కైతఁక భాష్యము చెప్పుకే గదా.

10

అనపోతారెడ్డి బలం

బనవేముని వితరణమ్మునందంబుల రో
 తుననీదులాడి వలుకుచు
 ముని మాపునఁ జదల సుడులఁ మ్రుగ్గుచు చెక్కెన్.

11

నాట్య శాస్త్రమ్మునాపోశనమ్ము వట్టి
 వ్రాయనోపె వసంత రాజీయమనఁగ
 రాజ్యమేలుచునే కుమారగిరిరెడ్డి
 యకని వర్జింపఁ బరవకుఁడాయె సుకవి.

12

అతని వైదుష్యమిట్టిది యట్టిదనక
 నుడువుఁ బట్టునఁ జూపెనమ్మవ యొకంతు
 కాళిదాసార్య కృత నాటకముల కొఱకు
 సలిపె వ్యాఖ్యానమదియబో సాక్షి యగుచు.

13

రావు సింగ మహీసాయి దీవికాలు
 దర్శనము చేసికొని శారదా స్తవంబు
 పలికె శ్రీనాథ కవి సార్య భాముఁడనుచుఁ
 బలుకుఁ బట్టుననెట్టి శిల్పంబు నిలిపె.

14

పలుక దగినట్టి తావులఁ బలుకుచుండు
వలయుఁ దావులఁ బాత్రలు వలుకుచుండు
నుడువుఁ దడవుల నుడులలోనొడుపెరింగి
నాటకీయతకిందుఁ బ్రాణమ్ము నిలిపె।

15

శబ్దములు కైంకారతాత్ర చయము నేసి
ఎడద తోతులలో రస స్పృష్టి నేసి
కైతలను, జెప్పఁగా హాసు కాడితందు
వాని కబ్బమ్ము నిలుచును బహుతిథమ్ము।

16

చెలువము చిందునందఁగ, విశిష్టములైన కవిత్వ సంగతుల్
పలుకఁగ దిక్కయజ్ఞ, ప్రణవమ్ము విరించి వచించునట్లులై
పొలుపును గాఁచ మూర్ఖునలు వోయెను దెండములందునందునన్
దెలుఁగులు తెల్గు కైతఁ గల తీపులు చూపిననందగింపదే।

17

పరవశించిరి నభలోని వారలెల్ల
చిలుకకానంద విందువుల్ తొలకరింపఁ
జిలుకరించుచు వాని వాక్కులను దడపె
నదియ యాశీస్సుగానెంచి, యధివసించె।

18

దస్యఃకీతఁడు మాదు దెందాల దోచు
హొంతకారి యితఁడు, పేరొకటి వదువ
బుద్ధి పుట్టఁగనీడందు మొదలు పెట్టి
చెప్పెనెట్లన సూక్తి వైచిత్రి జూనిసి।

19

చతురంభోధి పరీత

ఓతి దల సామ్రాజ్య లక్ష్మికిం బతుతై, కా
శ్వతులౌచు నిల్తురే; యు
ప్రతమగు కాశ్వత పదమ్ము దక్కును గవితే.

20

స్ఫురదరుణాంకు రాగ రుచి, బొంపితి వోవ, నిరస్త నిరదా
వరణముగా, దశత్కమల వైభవ జ్యంభణముల్లసిల్లను
ద్భురతర హంస సారస మధువృత విస్వనమూత్ నెలంగఁగాఁ
గరము వెలుంగు శారద ముఖానకు ముంగర యీ ప్రబంధమే.

21

పర్వము విద్యా నగరము

శర్వుని తలపైని తొడవు చారుతరంబై
యుర్వర వెలిగిన కరణిన
ఖర్వముగాఁ జెలఁగె బాస కై వసమగుటన్.

22

హరిహరువిఁ గూర్చిఁ బలుకుచు

ధరపై హరిహరులు గలసి, ధర్మమ్మును న
త్వర గతి పెంచుచు శత్రులఁ
బొమ్మార్చునటంచు నుడువు వై నము గంటిన్.

23

అనుజుల్ వెంటఁ జరింపనా హరిహరుండాభట సరంభశ

క్తిని గాంతారము చేరి, యందునొక కుందేటిన్ వడిం బట్టఁ జూ
చినయ్యాతని వేటవేపిఁ దటిమెన్ శిష్యుమ్ముగాఁ జిత్రమై
కన పట్టన్ శశమందు విక్రమ గుణోత్కర్ష-స్థితిన్ సాగుటన్.

24

విద్యారణ్యుల మోలను

హృద్యముగా నుడివినట్టి యీ కథ రస సం

పాద్యమై పాఠకులకుఁ

తోద్యమై బాస వానిఁ జూఱుం గొనియెన్.

25

విజయ నగర సామ్రాజ్యము విజయమంది

మనును ద్వరగతిఁ గాంతరమునకుఁ బోయి.

తరులఁ బెకలించి, నిలుపు మందిరమఱుంచుఁ

జెప్పె నుముహూర్త మొండు దేశికుఁడనాఁడు.

26

కలిమిన్ బెంచు ముహూర్త మొంచుకొని శంఖధ్వనమున్ జేయ, నా

దలఁ దాల్చుండగు దేశికోత్తముని, విద్యారణ్య భవ్యాజ్ఞ మూఁ

దలగా భావన నేసి శంకువునటన్ స్థాపింపఁగాఁ బూన, న

వ్వలనాత్మంభరి యెవ్వఁడో నలుపు రావంభాకనఁబంటుటల్.

27

ఏది గురూత్తముంకు వినిపించిన నాదమో? యేది భిక్షవా

హ్లాదము మీరఁ జేసినదో? యన్విషయమై యుగంగరాక యా

సోదర పంచకమ్మెదురు చూచుచు, వేచుచుఁ జూచి, చూచి, క్ర

న్యాద ముహూర్త మొందు నిలువన్ నమకట్టెనదృష్టమెట్టిదో.

28

అట్టి కథా కథనము జగ

జెట్టిగ వినిపించినాఁడు చిత్రముగనే

పుట్టువునందీ విద్యుల

బట్టెనో? యీ పుట్టువునకు భాగ్యం బట్టెన్.

29

నాచన సోమనాథ కవినాథ నవీన గుణమ్ములెన్నియో
 తోచినవేమో; తత్పుధలు దోయిలి పట్టి గ్రహించి మించెన్!
 వాచవులూరునట్లు రస వైభవముల్ ప్రచురించె మల్లియర్
 పూచిన తైల తావులకుఁ బుట్టిన యిల్లు, రహింపనుల్లముల్.

30

ప్రౌఢ దేవ రాయండు విద్యజ్ఞునా?
 కాలవాలము నేనె ముత్యాల కాల
 కంచు ధక్కను మ్రోగింపఁ గలిగినట్టి
 గొడ దిండిముఁడాస్తాన కవియు బుధుడు.

31

అతి వాక్రౌఢుఁడు, శాస్త్ర కోవిదుఁడు శాస్త్రార్థమ్ము వాదింపను
 ద్యతుఁడో దిండిమ భట్టు భీకౌనుటకై యావత్ప్ర పంచనకు
 న్నుతుఁడై శాస్త్ర వచో విరించి యగు శ్రీనాథుండు కావ్యార్థ వా
 క్పతియై వచ్చి, జయించి, దిండిమువి ధక్కన్ మూగవో జేయుటన్. 32

కవి సార్వభౌమ బిరుద
 చ్చవిలో, కనకాభిషేక సంరంభములో
 భువియే కన్దమ్ముల గౌ
 రవ హారతిని వెలింగె బ్రాహ్మిమయుఁడై.

33

దాని వర్ణించునట్టి సందర్భమండు
 మేలి ముత్యాల కాలయన్ బాల కదలి
 లక్ష్మి శ్రీనాథుఁ జేర, హలాహలమ్ము
 కడఁగి యా దిండిమ కవీశ్వరుఁడు, గ్రహించె!

34

అని చమత్కృతినొందు వాకొనుట యన్న
 జగతినెందేని సామాన్య జవికిఁ దగునెఁ
 శివుఁడు దెందావ దాగి వచించెనేమొ
 వెన్నుపానుపు పుడమిపై వెలనెనేమొ

35

ఈరీతి నెఱునార్యుఁడు
 సారార్థము గుఱియు ధీ వచస్థితి నినుపన్
 దోరమ్ముగ నన నీకుల
 నాంతః గైకొనియెఁ గీరమామెతగాఁగన్

36

పిదపఁ గనకాభిషేక సంపదలఁ గొన్న
 ఘనునిఁ గవి సార్వభౌమునిఁ గవియెఁ జిలుక
 భారతీ దేవి దాల్చెఁ బుంభావమనఁగ
 వినిచె శ్రీనాథుఁడొచిత్య వేత్త యగుచు

37

మా కనకాభిషేకము చమత్కృతి మత్కృతినక్షర ద్యుతిన్
 లోకమునందు విల్పిన ప్రళోభము గొప్పతనంబు చూపినన్
 లోకము సంకయాస్పద విఠోల మనస్కృతనెంచ వచ్చునా
 లోకిత విద్వదర్చన నిరూపణనిచ్చెదనాశిషంబులన్

38

శ్రీనాథుండవ్విధి మది
 లోనతిమానము. ప్రసంగ లోకజ్ఞత సం
 దానించి, నుకవి పాఠందీతి
 నానిన ధ్వని రస పటుత్వమరయుచుఁ బల్కన్

39

'వాణి నా రాణి' యన్నట్టి పలుకులోన
 'నా' యనంగను 'ననగ' యనంగఁ జెల్లు
 వాణినా - రాణి యే గాదె బ్రహ్మకనగ
 ననుచు నా పట్నఁ బట్టులననువదించె.

40

అట్టి కవి రాజు గూర్చి నాకగునె పలుకఁ
 జాడి గాదది యాతవిఁ బ్రస్తుతింప
 ననుచు శ్రీనాథు మార్గమ్ముననుసరించి
 పలుకఁడవ్వేళ పిన వీర భద్ర కవియు.

41

'పరమ భక్త చక్రవర్తి పోతన కవి
 రస కవిత్వ సృష్టి ప్రాణ యష్టి'
 యనుచుఁ బూర్వ కవుల యుక్తున్నతుల శ్రేణి
 నన్నుఁ గూడఁ జేర్చినాడు సుకవి.

42

ఐనమనొక్క మాట, తమ యంతటి వారగుఁ జోరగండ్రకు
 ద్యాన వనమ్ములో, విరుల తావులలోఁ దని వోవఁ జెల్లున
 య్యా ననలందగించుటకునై పితిరల్ శ్రమియించింన్న వి
 జ్ఞానము లేనినాడు కొడుకాఁ యతగాఁడొక పూర్వ దేవుఁడా.

43

ఇమ్మున జేళ్ళరాధములకిచ్చి, పురంబులు నాహనంబులున్
 సొమ్ములు కొన్ని పుచ్చుకొని సొక్కక తంద్రికి విచ్చి, వావి మి
 త్రమ్మునకంకితంబొసఁగు ధన్యుడు. పూర్వ నరేంద్ర కీర్తి సౌ
 ధమ్ములు గట్టి నేయఁ గల దక్షిణు దీవెనలిచ్చి జెచ్చెడన్.

44

ఈ కరణిని జోతస్సయు

వాకొని కూర్చుండఁ బిదపఁబలుకఁగ విద్యా

శ్రీకృత పద పద్మం

దోఁవితా పితామహునకవసరమాయెన్.

45

ఎరులై నవోఁ దన మద కరీంద్రము దిగ్గి.

తేలూరి యొసఁగి యెక్కించుకొనియె

మను చరిత్రంబందుకొను వేళఁ బురమేగఁ

బిల్లికి తన తేలఁ బట్టి యెత్తె

బిరుదైన కవిగండ పెందెరమునకివె

తగుదని తానె పాదమునఁ దొడిగె

కోకట గ్రామాద్యనేకాగ్రహరంబు

లడిగిన సీమల యందునిచ్చె

నాంధ్ర కవితా పితామహ యల్లసాని

పెద్దన కవీంద్ర! యని నన్నఁ బిలచునట్టి

కృష్ణరాయలఁ గూర్చి వర్ణించుఁ బర్వ

మధినుతిందుట కంటె భాగ్యమ్మ గలదెన్.

46

ఆ వర్ణంబది యొక్క యెత్తు. కవితా వ్యాపారమందొక్క 'కై

ష్యోపాద్యాయక' యొక్క యెత్తు. గురు శిష్యోద్యోగ వైచిత్రి. శ్రీ

ధాపారీజిత, శాస్త్ర దృష్టియునునాత్మ ప్రత్యయ జెత్ర వి

ద్యా పాండిత్యములేఱ్ఱరింపఁగల యాదర్శముగా సాగుటన్.

47

విరతము నేను దోడుగనె విల్పితి రాయఁ గూడి. నాకున
బురమగునట్లు, మా విభుని మూర్తినిఁ జిత్రణచేసి వానికిన్
గురుఁడగునట్టి తిమ్మరుసు కూర్మినిఁ బేర్చి వచించునట్టి వై
ఖరిఁ గనుగొంటిఁ దెల్లునుదికారములా! యర విచ్చు శుల్లియల్! 48

అన్న యయ్యును దమ్మునినఁడుఁజేయఁ
గడుఁగు నతసింహుఁ రాయని కపటమెంచి
వాని వంచించి. కృష్ణుని భద్ర సజుచు
తిమ్మరుసు యుక్తి చిత్రణ తెలియనగును. 49

'అలసుఁడు లోభ మోహ జనుషాందుఁడు వేనికి నేడు కృష్ణ రా
యల కనుగ్రుడ్లు కావలయునా!' యను మంత్రి తిలంపునందనా
నిలమగుఁ గృష్ణ వత్సలక; విద్విష కోటిసడంచు శక్తి యు
క్తులఁ గల ప్రత్యయమ్ము మృదు ధోరణిఁ జెప్పు వలంతి యాశఁదే. 50

పట్టాభిషేక ఘట్టం
బట్టిని చెప్ప రాని యట్టిది, కవి హౌం
బట్టు కలఁ దోసి. నేసిన
పట్టుం బుట్టమ్ము తైత పడఁతికిఁ గట్టెన్. 51

వైదిక జ్ఞానమెంతఁగాఁ బట్టు వడెనొ!
విధి విధానము సాంతము విశిద పఱచె
ఇంద్ర శాంతినిఁ గూర్చి వచించినాఁడు
మృత్తికా స్నానమందు వచించినాఁడు. 52

తిరిగి కలకాది పేకమ్ము తెలిపినాడు
 భద్ర గజముపై సాగుట పరికినాడు
 మాతృ పాదాది వందన మహితుడగుట
 చెప్పినాడది తాఁ జూచి, చెప్పినటులే.

53

సమయోత్పన్న నదాకు శిష్ట కవితా సామ్రాజ్య పట్టాభిషే
 క మహోత్సేకము వాని సొత్తగుట సంఖ్యావృత్తకాండుండు. భా
 వ మదాయత్తము కాఁగఁ గైత జహూదా పట్టాభిషేక క్రియా
 రిషణీయమ్ముగఁ దీర్చె, రాయనికి భద్ర ప్రాప్తి చేకూర్చుచున్.

54

అ వై నంబది యేమి గాని, కవితా వ్యాపారమందెంతయో
 భావావేశము నిండి, పండినటులై, పట్టాభిషేక క్రియా
 దేవచ్చందమలంకరించెఁ బలుకుం దేవేరితై. శిష్ట భా
 షా వారాంబది జాతుడై వెలుగునా జైవాత్మకున్ మెచ్చెదన్.

55

పలుకుం గన్నియ తోడుగా నడువ వాగ్వైడుష్యమేపాత రాఁ
 గల సర్వమ్మున నాడు వైభవము వక్కాణించుటం జేసి, నా
 పలుకిం గూడదటంచు దెందమున సంభావించియుం గూడ. రా
 యల కీర్తిన్ మఱియొక్కమారివటఁ బల్కాదంగ నేఁ బూనితిన్.

56

తనివోయితి ధన్యత్వము
 గొనుటన్ నేనింక నెలవు గొనియెదనని పె
 ద్దన పల్కి. యథవసింపంగ
 గని, కీఠము సత్కరించెఁ గను నన్నలతో!

57

రాచరికపు తీవులతో

వాచవులను నింపఁ బరితె వాక్కులి యెదుటన్

శ్రీచక్ర చరణ నేవా

ప్రాచుర్యుఁడు కృష్ణ దేవ రాయలు సతుఁడై

58

నీరంధ్ర తీసుమ దారా

సార చరచ్యంచరిక సంకుల కల పుం

కారానుకారి. సంస్తవ

కారియగా మచ్చరిత్ర గానము నేనెన్

59

ఒక్కటను గాక సుకవితోద్యోగమదర

రెండు పర్వాల మా కథ పండఁ జేసె

బలుకకున్నఁ గృతఘ్నతా భయము తోఁచు

విక్షపాతమ్ముఁగాఁ దోఁచుఁ బరకఁ బూని

60

కావున దైవతమును సరి

భావన నేయంగనగును విద్య కవిత్వ

శ్రీ వైద్య మహాజః

ప్రావృట్కాలమ్ము నిలిచి వానిం దగువన్

61

హుని ముకుందుజ్జ కను బొమ్మెనె గాంచి, యజ్ఞాద భండముల్

వానను మీఁద బోవ నకువచ్చినె దన్నెనగ్ర పిచ్చుల

త్వానుచలత్వ సత్తలె సమస్త జగఁబుల జాడ్య చేరినర్

గా నుతికెక్కు నైన్య పతి కాంచని పేర్తిము వా. నోముతీ

62

హరి పూరింపఁ దదాన్య మారుత సుగంధాకృష్టమై, నాభి పం
కరుహ క్రోడ మిళింద బృందమెదురెక్కం. దుష్క్రియా పంక సం
కర దైత్యాసు పరంపరం గముచు రేఖం బొల్పు రాకా నిశా,
కర గౌర ద్యుతి పాంచజన్యమొసఁగుం గల్వాణమవ్వావికిన్ |

63

సరస చక్రవర్తి సంగీత సాహిత్య

సమర సార్వభౌముఁడమృత మూ

యవ్విధముగఁ బల్కి యధిపసింపఁగఁ జిల్క

ప్రస్తుతించె మౌన భాషణముల |

64

అగ్ర శాఖి శాఖి కింకరించె న వాడు

కలిమి పద గుఱవమువందుఁ గలుఁగు వాడు

పొందు రంగ మాహాత్మ్య ప్రిబంధ కర్త

భవ్య మతి రామ కృష్ణుఁడు వలకఁ దొడఁగె |

65

పలుకుం దొయ్యలి మోచి కొంతినయో భాగానయ్యంతి చె

క్కులఁ బోయి దెలనకులయ్యునిద పల్కుల్ వంటి కప్రింపుఁ బ

ల్కులతోఁ గూడిన వీడియూబుగఁ గృతిన్ రూపించి. భాషించు న

ప్పలుకుల్ వింటివి, యందునన్ విజయ పర్వంబైచి. భాషించెదన్ |

66

ఉదయబస్త నగులు సేతువు హిమ పూహంబునున్ జుట్టి రా

విదితఁడై ని మహిన్ మహోద్ర కవితా విద్యా బల ప్రాప్తి యం

దెదురేరి! యసిధార ధ్రువొను వారేరి! కళా జిత్ర శా

రద తద్రూపముఁగా వెలుంగఁదగుఁ గర్ణాట ప్రభుఁడి కృతిన్ |

67

దైవగుణ్యంబుగఁ గీర్తిఁ గాంచెను. రసాసారాబ్ధి జైవాత్మకుం
దౌ గౌరవ్యుఁడు. కృష్ణ బాయ సమర వ్యాపారమున్. సాహితీ
యోగంబున్ లిఖియించి యుండుటఁ బద వ్యూహంబునందరునుం
దై గైర్వాణినినాంధ్రి యందకఁడు వహ్వః! వ్రాసెనా పౌత్తమున్. 68

విజయ పర్వానఁ గర్ణాట విభుఁడె గాదు
విజయమందుట, కవి గూడ విజయమందె
సుదయ దుర్గ రణమ్మునం బదను వేసి
కత్తియే గాదు కవివేతి కలముఁ గొనియే. 69

ప్రహరేశ్వరుఁడును. రాయలు
సహమహమిక ద్వంద్వ యుద్ధమారంభింపన్
సహ జాతమ్ములు పదములు
సహమహమిక తోడ లాస్యమాదం దొడఁగెన్. 70

కొండవీటి ముట్టడిని వాకొనెడి వేళ
మొత్తముగనాంధ్ర భాషనే ముట్టడించి,
తై వనమ్ముగఁ జేసికొఁ గలిగినాడు
కాక కవనఁ గాండవొక్కయేమి. 71

కటక పురిఁజైత్ర యాత్రకై కడఁగు వేళ
శత్రు వాహినిఁ గూర్చి దుస్సహము కాఁగ
తిమ్మురును చూపు యుక్తుల తీరఁ దెలుపు
సుక్తి యుక్తుల కవి యనురక్తి మిన్న. 72

కయ్యమునకేగి రాయలు వియ్యమంది,
గజపతికి యల్లుడై పట్టి కరము గొనంగ
యద్ద వర్జనమొనరింపనుత్సహించుఁ
గవి కరమ్మందె, సుకవితా కాంత రహివి।

73

కృష్ణ రాయని సాహితీ తృష్ణ భువన
విజయ సథ చెప్పుఁ దత్సభా విషయమందు
నాటి కవి గాజ కవన విన్యాస పటిమ
యావహించెనో, పరవశమంది పలికె।

74

ఒడయఁదానఁడు పెద్దన యదుగుఁ డమ్మి
పెందెరమ్మును దొడిగెడి విధము తెలుపఁ
దాని చిలు మువ్వ సవ్వడి తాకినట్లు
మా చెవుల సోకెనాతని మధుర కవిత।

75

ఈ చివురాకునీ ప్రసవమీపువుఁ దేనియ యెంత యొప్పెడిన్
జూచితిరే యటంచుఁ దన చుట్టు కుకాదులు గొల్వఁగాఁ గప
ర్దాచిత చంద్ర గంగ జలమైన శివాహ్వాయ కల్ప శాఖి. వి
ద్యా చణుడైన వాని కవనాద్ధిని వెన్నెల మాడ్కిఁ జూచుతన్।

76

అనుచునాశీర్వదించి తానధివసింపఁ
బలుకుఁ బూబోడి చేఁ జిల్క ప్రస్తుతించి
గారమించినదొక శిరః కంపనమున
నపుడు తిమ్మన లేచి పల్కాడఁ దొడఁగె।

77

తన మృదు గీతికా పరిణత ధ్వని వైఖరిఁ బల్కుమంచు, మిం
చిన రహిఁ జేతి వీణియకుఁ జెక్కులు గీటుచు నేర్పుచున్నదో
యన నఖరాంకురంబుల, నయమునఁ దంత్రులు మీటి, గానమిం
పొనరఁగ జేయు భారతికిను తృప్తమాంధ్రీ పురాణ కావ్యమే.

78

పటపు కవిత్వ వైఖరిఁ బట్టము గట్టిన సత్కవీంద్రిందై
పఱలి. కవిత్వ తత్త్వ రస వైభవమాంధ్రీఁ బంచి యిచ్చి, సు
స్థిరమగునట్టి శౌరవము చేకొనె, నాయక రాజ పర్య సుం
దర తర భావ పద్మ మధు భారల ధోరణి ముంచి వైచుచున్.

79

నాయక రాజ పర్య కవనము కరము వరము కాఁగ, వి
ద్యయత మూర్తి: కాశ్యపి బృహస్పతి, జాణ, 'కా శ్రుహర్షదా'
రా: యని లోకమెల్లఁ గొనియాడఁగ వాసిని గూర్చి పెట్టనా
త్మీయత కొంత కన్నదు, సుదీమణి చేయుఁ బరాచికా స్తుతిన్.

80

పోర్చుగీసులలో, రణమునకుఁ గడఁగు
విభుఁడు రఘునాథ రాయని చిక్రమమ్ము
పలుకుఁ బట్టునఁ గవి చేతి కలము గూడ
నెంతగా విక్రమించె, వర్ణింపఁ దరమే.

81

చిక్క- రాయలు సట్టాభిషిక్తుఁడగుట
జగ్గ రాయలకది మనశ్శల్కమగుట
వాని సకళిత్రీ పుత్రుని బంధనమున
సుంచి యుక్తి-పుండ్రుడు బాధించు వేళ.

82

అ.దు యాచమనీడనునట్టి వాడు
ఒక్క రజకుని రావించి. యుక్తి పన్ని
వాని కడగొట్టు బిడ్డనీవలకుఁ దెచ్చి
కోరి యలిపిక్తుఁ జేసిన తీరుఁ దెలుప।

83

పలుకు పలుకునఁ బలుకులం గులుకు దేవి
రీసనిభిషిక్తయై సోయగాలు పోయె
నామెయే గాదు వీర రసాభిషిక్త
యాంధ్రియునునయ్యెనాకథనాలకించి।

84

నిజము రాఘవ నాయక వితరణమ్ము
లోక లోకాల యందునాలోకితమ్ము
అన్న దాన వైభవమెంచునవసరమునఁ
దద్రీసాన్న పృథానమ్ము తనియఁజేసె।

85

అతిశృష్టిని లోకమ్మున
స్థితి గానని యపుడు కూడ చేసిన దాన
వ్రత వైభవమెంచుట ను
వృక్షదౌచుఁ గృతార్థుడాయె ఖాషావృష్టిన్।

86

“మావి చిపురంత యేనియు మంట రాదు
వచ్చునో, పాచకుల కంటి వాన వచ్చు”
అను జమత్కృతినుత్కృతి గనిన యట్టి
వానికొనందమునఁ గంటి వాన రాదొ।

87

రంగ దామేశ్వరియ వచ్చి, రసవతీ గృ
హమ్మ సొచ్చి పచనము స్వయమ్మ నలుపు
సంగతిని దెల్పినీశ్వరి స్వయము వ్రాసి
వచ్చెనో గాక, రసమంత పక్వమగునె.

88

వాసన్ గాంచిన ఘట్టమున్నయది చెప్పన్ రంగ దామేశ్వరి
నాసా భూష యదృశ్యమై, రసవతిన్ నాదుండు కన్గొంట. దీ
వీ సాన్నిధ్యమ్మ చేర్చు బద్ధ కథ తృప్తిన్ విన్న మా డెందముల్
మా సావాసము వీడి, యా కవిని సంభావింపఁ జేరెన్ భువిన్.

89

సరసపుటల్కఁ దీర్చుఁ దఱి శార్ల సుదర్శన నందకాబ్జ సం
భరణ గుణాపి నెన్నడుముపైఁ గట్టిపై, జడపై గళంబుపై
హరి నలుగేలు పైకొన సుఖంబుధి నిచ్చుటనోలలాడునిం
దిర సుఖమిచ్చుఁ గాత కవి ధీరునకాంధ్ర పురాణ కర్తృజన్.

90

అని యిట్లు పలికి, కవి తి
మ్మనయును దానధివసింప మహితుఁడు భళిరే
యని తలపోయుటఁ జిలుకఁకుఁ
గను గొలుకులు చెమ్మగిలుట కవికిం జెప్పెన్.

91

శ్రేష్ఠులు పెక్కు లేవు, పరిశీలన నేయఁ బ్రబంధ వర్ణనల్
భూషణముల్ కనంబడవు, పోరికి రాదొక యింత యేని, సం
తోషము గూర్పుఁ గారణము తోపనిదాంధ్ర పురాణమేలకో
భాషకునందఁ జాలని ప్రభావము గాంచెను గుప్తశిల్పమై.

92

అనుచు భట్టు మూర్తి కవీశ్వరభనుతింఁచె
 లలిత నిర్వహణము సూరనయు మెచ్చె
 కాంకరీ స్తుతి మెచ్చి, ధూర్జటి రహించె
 రామ భద్రుఁడు సుకవితారామమనియె।

93

నా పుట్టుట దన్యత్వం
 జే పుడమికిఁ గల్గెనదియ యీతనిఁ గనుటన్
 నా పేరఁ విలచుకొంటయు
 నై పుణి భువికంచు విశ్వనాథ వచించెన్।

94

ఏ దేశ చరితమయ్యును
 గాదేదియఁ గూడ గర్వ కారణమనుచున్
 వాదాదితి గానీ యో
 రా! దీనినిఁ జూచి, మిగుల యబ్బుర పడితిన్।

95

శ్రీధీర్ దస్తావేజులు
 కాదుటని చరితమన్నఁ గానీ యిది య
 య్యా దృష్టిని నడపింపక
 సాధించెను బ్రగతి యనఁగ సాగెను శ్రీశ్రీ।

96

కృష్ణ పక్షముతోనుర్వి క్రీడలాడు
 సాహితీకి లేదు ఈక్ల పక్షముటంచు
 నా తలంచెడి వేళఁ బున్నమియ వచ్చె
 పర్యమిది యంచు దేవులపల్లి పలికె।

97

ఈ రీతిని గవ్వలెల్లరు

సాల్కార్థ వచో విశేష సంభారమునా

సారముగాఁ గురిపింపఁగ

నౌరా! యా సత్య లోకమంతయు మునిగెన్!

98

పులకలు మొల్కరెత్తెఁ గవి పోడిమి, యాంధ్ర పూణ కావ్య ని

స్తుల రస వైభవమ్ముఁ బరి తోషిత శిష్ట కళా విశేష దో

హల పద గుంపనమ్ము, నుషమానిత్య భావ విచిత్ర కల్పనో

జ్వల కథనమ్ము గాంచి, రస భావ తరంగిత యైన చిల్కఁకన్!

99

వా చవులారఁగాఁ గవన వైభవమల్ ప్రచురించు మీ నుడుల్

మా చవులార వింట పరమంబగు భాగ్యము, యోగ్యులైన వి

ద్యా చణులార! మా యిడుఁ గృతజ్ఞతలన్ గొనుఁడయ్య! కావ్య లీ

లా చతురుండు చేసిన యలంకృతులన్ గనఁ గోరుదీపయిన్!

100

అలంకారికులారా!

లాలింతురు మీరు కావ్య లలనా మణి భూ

షా లాలిత్యము గఱపుచు

నాలించెదఁ బలుకుఁడెల్ల యనుచు వచించెన్!

101

మధునాపంతుల జీవన

మధువులు చిందించునట్టి మధుజీవన కా

వ్యధునినినైదవ పాయగ

నిది సాగె వరప్రసాద కృతి మతి నుడుఁకన్!

కథా సంగ్రహం

'అంద్ర పురాణ' కావ్యాన్ని గూర్చిన ఆలంకారిక సమీక్ష చేయించాలనుకొంటుంది చిలుక. సభను సంసిద్ధు చేస్తుంది. త్రిమూర్తులు. త్రిదేవులతో బాటుగా సమాయత్తమవుతారు. కవులు ఆలంకారికులు విజయం చేస్తారు. చిలుక అధ్యక్షోపన్యాసం గావించి, సమీక్షణం గావించవలసిందిగా ఆలంకారికులను ఆదేశిస్తూ అగ్రతాటూరిం భరతునికి ఇస్తుంది.

క్రమంగా భరతుడు, భామహుడు, దండి, వామనుడు, రుద్రటుడు, భట్టకోల్లటుడు, భట్టనాయకుడు, శంకకుడు, అభినవగుప్తుడు ప్రసంగిస్తారు. పిదప ఆదంద వర్ధనుని వలె రాగా ఆయన సిద్ధాంతం నాసిద్ధాంతం పరస్పరం ఏకీభవిస్తాయి కనుక నేనే ప్రసంగిస్తానని జగన్నాథ పండిత రాయలు అభిభాషిస్తాడు. అటుపై మహామథట్టు కుంతకుడు, క్షేమేంద్రుడు ఉపన్యసిస్తారు. అప్పడప్పయ దీక్షితులు లేచి వీరతా వారి వారి సిద్ధాంతాలను సమర్థించుకొంటూ వారి మతాన్ననుసరించే ఈ కావ్యం వ్రాయబడిందంటూ పేచీ పూచీలు పడుటను నిరసించి, ఆంధ్రత్వము-ఆంధ్రభాష దక్కడమే ఈకవి ధన్యత్వమంటాడు.

అప్పుడు చిలుక ప్రతివారూ వారి వారి సిద్ధాంతాలకు అనుగుణంగా ఈకావ్యం ఉందన్నారు గనుక సకల గుహోపేతమై నిజంగా కళాఖండగా మిగిలిందని నిర్ణయించి, సత్యనారాయణ శాస్త్రికి లభించిన సన్మాన గౌరవాలను తెలియజేయుమని గోదావరీమాతను కోరుతుంది. గోదావరి వివరించాక అయ్యాయి కవి పండితులను సత్కరిస్తుంది సదస్యులందరూ కవిని ఆశీర్వాదిస్తూ మంగళ వాక్యాలు పలుకుతారు. సభ పరిసమాప్తమవుతుంది.

అలంకారావలోకనం

షష్ఠా శ్వాసము

పరమేష్ఠి సవికల్ప భావ స్థితుఁడౌచుఁ
 జ్జిణవమ్ము ముమ్మారు పభికినట్లు,
 వాక్రపంచామృత పాణి శక్తి విరించి
 యిల్లాలు వీణ మోయించినట్లు,
 వైకుంఠ సమ్మాన్య పాంచజన్యోద్భూత
 నైగమార్థ వరాధ్య నాదమట్లు,
 కమల నాభుని పాద కమలమ్ము నేవించు
 భార్గవీ కంకణ క్వణములట్లు
 ప్రేమథ నాభుని ధమరుక ధ్వనమట్లు
 సర్వ మంగళా కింకిణీ స్వనములట్లు
 త్రిభువనమ్ములయందుఁ బ్రతిధ్వనింప
 సత్య లోక సభా భేరి నందడించె.

1

నడకల బెడఁగుల నాట్య సంగతి నేర్పు
 నౌజ్జనమ్మునకంచ యూరకుండె
 గాలి తాకునకె నాదాల ముంపిరి వోవుఁ
 గచ్చపి మౌన రాగాల మిగిలె
 వదనాబ్జమున వ్రాలు త్రమరాం విదలించు
 భారతీ కంకణ క్వణనమాగె
 నాల్గు మోముల వాని నయనాష్టకంబొక్క
 దెసఁ గౌతుకమునఁ గేంద్రీకరించె
 చేతనాచేతనాత్మక సృష్టి యెల్ల
 బ్రహ్మ నిష్ఠమైనట్లుగాఁ బరవశించి
 మౌన ముద్రిత భావ సంపదలు గొవియె
 సత్యలోకాన సాహితీ సభఁ దలర్చి

2

శ్రీతి కల్ప శాఖికా స్థితికి నెవ్వని ముఖ

సరిక్తియే యొక యావాంమయ్యె

కలలు లేకయె కోటి శిల్ప సృష్టినిఁ జేసి

ప్రాణముల్ వోయనెవ్వని కరము

నుదిటి ప్రాతలు వ్రాసి. బ్రదుకు మార్గము సూపు

బెవ్వనికై నిత్య కృత్యమాయె

కమల నాభుని నాభి కమలమే నదనమై

యీ ప్రపంచము/సృష్టించునెవఁడు

విక్రమం జగమేలి పెంపెక్కునెవఁడు

బోరు మేతరి యెవ్వని ముద్దు పట్టి

వేని యుదరము మెలి కదాని గనియొ

యట్టి శతధృతి యొకచోటనదివసించె।

పదిరెండు పేర్లతోఁ బరఁగి, బాసలకెల్ల

నాదిపత్యమునే యతివ గాంచుఁ

దెలితమ్మి గద్దెపై నిలిచి, వల్లకిఁ బట్టి

మధుర గీతములే మగువ వినుచు

అంచపై తిరుగాడి, యుఖిం రోకన్లు

తలల వాకిళ్లనే నెఁత నిలుచు

గుంగీత సాహిత్య నదనములే నట్టి

పాలిండ్ల బరువునే పడఁతి దాల్చుఁ

గళం కాణాచి యాచునే కలికి మెలఁగు

నబ్బ శుక పుస్తకములు నక్షమాలఁ

బూని నలుకేఁగి దాల్చెడి చాన యెవతె

అట్లు యోవి ప్రక్కనె యామె యుదివసించె।

తలిరాకు బాకు దొర ని

చ్చలు మోసెడి వారువమ్ము. సాహిత్యముపై

తలిగిన రక్తిమ యేమో

యలవోకఁగ నెఱప వచ్చెనాద్యక్ష్యమ్మున్.

5

పాల కడలి పై నఁ బవ్వళించెడి వాఁడు

తల్లి తల్లినెదను చాల్చు వాఁడు

భోగి తల్పమైన భోగి, మామకు మామ

విస్తర శ్రవసుఁడు విడిది నేనె.

6

తమ్మి యింటి గరిత, తారా పతికిఁ దోడఁ

బుట్టువద్ది జాత, పట్టి గీముఁ

జేరి యందు సభల తీరుఁ దెన్నులు చూడఁ

దల్లి తల్లి మగని దరిని నిలఁచె.

7

పదములనంటి, భక్తి భర భావ మెడందను సందడించు సం

పదలను దోఁగి, యున్నమిత మో చతుష్క చిరత్న రత్న దో

హద రుచి కోటి భాసిత పదాబ్జునఁ జేసి, రమేళుఁ దత్కృపన్

గదినెను భారతీ విభుఁడు గాధ తపో విభవానిరాముఁడై.

8

జడ దెసనేలు వాఁడునలికమ్మునఁ గంటిని నిల్చి నిచ్చలున్

కడ ముడి జుంగమై, కటివీఁ జర్మము గట్టుచుఁ బాప సంతతుల్

తొడవులు కాఁగ జూటమును దోయజ పైరి గృహమ్ము నేయునా

యొడయఁడు, గృత్తివాసుఁడుఁ మహోర్జితశక్తుఁడు వచ్చె రక్తిమై.

9

ఏనిక మోము తోడ మురిపించెడి బొటైకు మోదకమ్ములె
 న్నేనియుఁ బెట్టి, శీతకరుఁడియ్యది చూడ గ్రహించి. దృష్టి దో
 పానకు భీతిఁ జెంది, వడిఁ జంద్ర. ధరాలిక భూతినుంచునీ
 కానియుఁ గోరివచ్చి, పతి సన్నిధి నిల్చె నపుత్రయై నభవ్.

10

పుట్ట పట్టి తోడ మును గల్గుఁ గవులెల్ల
 మున్నె వచ్చినారు వెన్నునంటి
 మాండ్ర కవులు కూడనరుదెంచిరందండు
 నదివసించినారలాసనముల.

11

కాత్యాయనుఁడు పాద కమలమ్ములను శిష్య
 వృత్తి సందర్శించి వేదగ్గఁ గొలువ.
 మువి పఠంజలి పల్కా మొక్కలం జిగురొత్తఁ
 బోపించి వల్కలంబుల. పుటంప
 శ్రీజయాదిత్యుండు, శ్రీవామసుండును
 జెటియొక ఛత్రమ్ము చెలుపు నేయ
 గార్గ్య భారద్వాజ కాశ్యప శాకల్య
 చాక్రవర్మణ రౌఢి శాబ్దికులును
 జయ జయాను మోషలు నేయ. శాకటాయ
 నాదులు తమంత సందడినరుఁగుఁ దేర
 శబ్ది దర్పణ భావ రాజవృత్తిరుఁ
 డక్షర సదస్సు 'పాణిని' యడుగు వెట్టె.

12

భామహంధర్వ్యమ్మ పాద్యమ్మనర్పించి
 తానగ్ర భూషయై దారి చూప,
 వామనుదొక వంక వ్యజనమ్మ చేజిట్టి
 యుపచార రీతులకొజ్జ కాగ
 కుంతకుండును వాని చెంతనే యుపచార
 వక్రశిల్ రానీక వజ్రులుచుండ
 జయ జయ ధ్వనులఁ బ్రస్తావించి యానంద
 వర్ధనుండును దోడఁ బదము పెట్ట
 రసము చిప్పలునట్లు స్తోత్రముల తోడ
 వెనుకఁ బండిత రాయలు వినుతి నేయ
 శాంత గంభీర దివ్య వర్చస్వి యగుచుఁ
 బదమునుఁచెను సభ యందు భరత మౌని,

13

పలుకుఁ బూజోడి ముంజేతి చిలుక యప్పు
 దధివసించినదక్షరాధ్యక్ష పీఠి
 నలువకాతవి చెలువకు నతుతొనర్చి,
 సభకు నతిజేసి, చేసెఁ బ్రసంగమిట్లు!

14

కవితా కర్షకులై, చరింపఁ గల సంఖ్యావంతులెవ్వేళలన్
 వ్యవసాయమొనరింపఁ దత్ఫలిత దీవ్యచ్ఛక్తి నాహః రసో
 ద్భవ సంపద్విభవాభిరామ భరమై బ్రాజిల్లఁ బ్రాపంచికో
 త్సవ సంరంభము గొంట కన్న జివికిన్ సాఫల్యమున్ జూతుమే!

15

జగతిన్ శబ్దము బ్రహ్మమై, సగుణమై సాకల్యమై సత్పద
ప్రవణంబై. జహ భద్రమైనయెడఁ గావ్యత్వమ్మనార్జించినన్
శివ సంధాయకమాట తద్యము, రసశ్రీ వార్తిలో మన్లు గౌ
రవమే గౌరవమాచు, కాశ్యతము, కల్యాణ పృథంబయ్యెడిన్.

16

దేశ భాషలయందునఁ దెలుఁగు భాష
తెన్న యవి పర్కెఁ గాదె శ్రీకృష్ణరాయ
విభుఁడు నేఁగూడనేకీతవించుచుంటి
నందుఁ బలుకుల విందు పసఁదు నాకు.

17

మధునాపంతుల వంశం
బుధి యందున రేవెలుంగు పొడమెను గవితాం
బుధి యందీడుట పరమా
వధియేమో; పలికెనేనిఁ బద్యమవలుకున్.

18

అట్టి సత్కవి సత్య నారాయణుండు
వ్రాసి యున్నట్టి యాంధ్ర పురాణ కావ్య
రాజమును గూర్చి వినెడు తలంపు కలిగి
తలపు బండింపమంటి విధాతృ సతివి.

19

పొత్తము ముత్తో తత్కవి
మొత్తము జీవితము దెలిపి, పొత్తమ్మున మేతో
పుత్తడి తొడవులఁ జూపఁగ
నిత్తటి సభనేఱ్ఱరింపనిచ్చినదానన్.

20

ఇంతకు మున్ను సంస్కృత కవీశ్వరనాంధ్ర కవీశ్వరన్ గృహిన్
 వింతలు సూపినారు, రస వృష్టి నెవంగగ ద్రోహుఁ గ్రోత్తె
 పూతలు సూపినారు, నృప పూజ్య కథా కథనమ్మునందు వా
 క్కాంతులు సూపినారు, నుడికారములన్ నయగారమెంచుచున్. 21

ఆ రమణీయ రూపయగు నాంధ్ర పురాణ లతాంగి, యే యలలి
 కారములన్ ధరించి, తన కాంతులు వానికి పంచి యిచ్చి, సిం
 గారము రూపు దిద్దుకొను గాథ మనోజ్ఞతనంది యున్నదో
 మీరలు చూచినారలది మేము గ్రహింతుము చెప్పడి బుద్ధుల్. 22

ఆ లలితాంగి రూపమరయన్, మాణి పద్మ మరంద భారలన్
 గోరి, నిరింతరమ్ము, నును కూరిమితో వలపించి, మించి, ప
 ద్మాలను జేసికో దగిన భాగ్యము దక్కిన యట్టి జంట ము
 క్కాలి కొలమ్ములోఁ బ్రథమ గణ్యుడు మా భరతుడు గావలెన్. 23

న్యాయ కాస్తవై, చరణ విన్యాస పటిమ
 నెంచి, మించిన వాడవై, దృశ్య కావ్య
 విధి విధానము నెఱిగించు విబుధ వర్యః
 పలుకుమాండ్ర పురాణ కావ్యమ్మునెంచి. 24

ఆవి కీరమ్మాదేశం
 చిన తతి భరతుడు లేచి, శీర్షము పంకిం
 చిన వాడై నతి నేయుడుఁ
 దెరుగుం గృహి నెంచి, పలుకు తేనెలు చిల్లెన్. 25

జాతా! యాంధ్ర పుతాణ కావ్యమును వహ్వాయంచు బ్రహ్మాణీయున్
 గీరమ్మున్ నుతి నేయ, శిష్ట కవితా క్రీడా పరుల్ స్తోత్ర సు
 భారమ్ముల్ పొనరింపఁ గావదియపో భాగ్యమ్ము కావ్య ప్రపం
 చారామోద్భవ పారిజాతమఁ గల గావ్యమ్ముందె సౌభాగ్యమున్।

26

శ్రవ్య కావ్యమ్ము యయు్య శిల్పమ్మునందు
 నాటకీయఁ జొప్పించి నడపి యుంట్ల
 దృశ్య కావ్యానుభూతినందింపఁ గలిగె
 నింతకంటెను వైదగ్యమేమి గలదు।

27

“మానవుని జీవితమ్ము మేలైన కబ్బ
 మందు సత్కవి యేరిన బిందువాకటి
 యొక మహా కావ్యమౌ” నన్ను సుకవి పలుకు
 కావ్యతా సిద్ధితే యలంకారమాయె।

28

కరుణ వీర రసములరుదైన తీరుగాఁ
 జాలు వారఁ జేసి, శాంత రసము
 నంగి రసము చేసి యలవోకగాఁ గృతిన్
 దీర్చి, దిద్దిసట్టి దిట్ట యికఁడు।

29

కాని యొకండు కోర్కె మొలకల్ తల సూపెడి దృశ్య కావ్య రూ
 పానకుఁ దెచ్చి యీ కృతిని భవ్య మతుల్ రచియింతురేని, లో
 కానకు మేలు కల్గు, మహి కాంతుల సచ్చరితల్ పఠించి, వి
 జ్ఞాని యెఱుంగుఁ బామరులు గాంచిన గాని గ్రహింప నేర్తురే।

30

ఈ నా కోరిక తీరిన

నానందమపారమయిన యబ్ధియ యగు, వి

జ్ఞానుల యందెవరేనియుఁ

బూనుడి కర్ణముటంచు బోధింతు సభన్.

31

అమరోదాత్తము కావ్యమీ జగతి దీవ్యత్ కావ్య భాషా సము

ద్రమునన్ రత్నము కాగ వెల్గుమఁ జిరత్నంబైన యానంద లో

కమునందున్ విహరింపఁ జేయఁదగుఁ బ్రజ్ఞా కాలియై యిట్టి పొ

త్తము వ్రాయం గలిగెన్ గవీశ్వరుఁడు తాదాత్మ్య స్థిత ప్రిజ్ఞుడై.

32

అతనికి నారోగ్యమును

శతమానంబాయువిచ్చి, సతతము సత్య

వ్రతుడై. యేతాదృశ స

త్కృతులెన్నియొఁ బలుక బ్రాహ్మ కీర్తిగంటఁ గనున్.

33

అని భరతుఁడు కావ్య సమీ

క్షను జేసియు, సూచనమ్ము గావించియు, దీ

వెనలిచ్చుట కీరమునకు

మనమున సంతనము మిగుల మన్నన నేనెన్.

34

అమెలు భరతుండొసఁగిన

యా మెతలను స్వీకరించి, యానందముతో

ధీమతియై తా నిలిచెను

భామహుఁడు మహామహుండు పలుకాడుటకై.

35

నల్లలితాంగినాఁ దగిన చానయు భూషణముల్ త్యజించి శో
భిల్లదు. కాన యెంత రస వృష్టి సమృద్ధిగఁ జూపుఁ గాక. తా
నల్లిననాఁడలంకృతులనందము చిందుచుఁ గావ్య కన్య యు
త్పుల్ల సరోజ నేత్ర వలిపుల్ ప్రచరించు రహింస లోకముల్।

36

ఈతఁడలంకారములు

కై తను వేషేలు నిలిపి, కలకందలహో

పోతలు పోసి యెడందల

లోతులనే త్రవ్వెఁగగవన లోకము తనదై।

37

"కారడవి పండు వెన్నెల

కొరాదీ నిబ్బరంపు కబ్బిమ్మ"నున

య్యారే! యుపమాలాంకృత

ధీకుండితగాఁడు కవన దీక్ష మతియున్।

38

ఉపమోల్లేఖలంకృతు

లవురానీతములు కై తయరు విదెఱునఱన్

గవురంబుం బలుకులుగా

సహర్షమై చెలఁగు విఠ తయనుభూతినిదెన్।

39

అని థామహాఁడును దన యా

సనమునఁ గూర్చుండ దండి సలలిత పద గుం

ఫన మతి, కావ్యాదర్శుఁ

ఋను బలికిన జాణ పలుకఁ బూనెన్ పిదపన్।

40

భామహుఁడిందుఁ దాఁ బలుకుఁ బల్కులు వింటిని, నవ్వుకొంటి, వ
హ్వో! మగువన్ విభూషణములందిన సుందరులొదరున్నచో
మా మతమందుఁ జెల్లిదు సుమా! గుణ గణ్యయ సుందరాంగి, యా
రామమునందగఁదిలములన్ సుమ కోటుల మెత్తురే జనుల్, 41

ముదిత గుణ హీయై కాదు మోహనాంగి
దశ గుణములు లేక కైతయును గాదు
దోష యుక్తయౌ కాంత పొందునకుఁ దగదు
దోష దశకమ్ముగొనుఁ గైత తూగఁ బోదు, 42

అంద్ర రాజ చరిత్రముల్ వ్యాకరించుఁ
గావ్య మందున దోషముల్ గానఁ బడవు
కనుక గుణవతి యైన యీ కైత కన్నె
పైఁ జెఱుగు నీదలను విశ్వమ్ము వెఱుగు, 43

ఊగెన్ నమస్త్ర లాలనమునందోటా గుణ వ్యాపృతిన్
సాగెన్ దక్కుదమున్ బ్రసాద రుచి నైజమ్మె సమాధిష్ఠమై
తూగెన్ దా నమ తత్త్వ మాధుర్యలు వింజిల్ నేసి యాశ్లేష వి
ద్యా గాంధీర్యము, సౌకుమార్యముల చించన్ గైత కాంతాకృతిన్, 44

ఇన్ని గుణములన్ లీలఁ గైకొన్న యట్టి
దవ్య పరి పూతయైన కబ్బింపుఁ బడఁతి
యే యులంకారములను ధరించు కొనెనొ,
లేదొ! మాకేల దీనికి లేదు సాటి, 45

అనుచు వచ్చింది దండి తానధివసింప
భారతీ దేవి ముంజేతి కీరమపుడు
చేయుఁ గను సన్నగాంచి, తా సిద్ధ పడియెఁ
బలుకులకా ద్రివిక్రముడైన వానునుండు।

46

చెల్లునెదేని సద్గుణాశ్రిష్ట యైన
పద రచన 'రీతి' యను పేర, భవ్యమైన
కావ్యమునకాత్మ రీతియే గనుకఁ గృతుల
సాగు వైదర్భి. గాడి, పాంచాలులందు।

47

మృదువగునర్థములతోఁ
బద రచనము సాగునేని 'వైదర్భి' యగున్
అది యీతని కావ్యమున
నది వలె ప్రవహించి, నర్తనమొనరించెన్।

48

యెఱ్ఱ పశువుగఁ జేసి నాకర్పణముగఁ
బుత్రునిమ్మని వరుణుండు పోరు నాఁడు
రోహితుని తండ్రి మిషలతోఁ ద్రోసి పుచ్చు
వేళ వైదర్భి కట్టిన విడిచి నేనె

49

ప్రౌఢ భావమ్ము వర్ణించుఁ బలుకులందు
ప్రౌఢిఁ జూడఁగ 'గౌఢి'యై పరిభవిల్లు
కావ్యమందుననయ్యాయి కథలయందు
వలయుఁ దావులదధిగూడ పదను గొనియె।

50

గొడ దిండిమ శ్రీనాథ ఘనులు కూడి
వాగ్వివాదము సలిపెడి వై నమందు
నదియుఁ జూపిపై నొక్కింత యందునంగు
వ్యస్తమందున గాడి కన్నడుట వింత!

51

ప్రౌఢిఁ జూపించుచున్, మార్దవమ్ము గూడఁ
జూపఁ భాంచాలినాఁ జెల్లు, సుకవి కై త
యెన్ని తావులనేనిఁ గై కొన్నదిదియ
యున్నవింతునఁ బద్యమ్ములెన్నియేని!

52

కవి గుణాధ్యుని పై శాచికంపు కృతిని
వీతిహోతృని పాల్గేయు వేళ యందు
నడుగునడుగునఁ బాంచాలి నడువ సాఁగెఁ
గృష్ణ రాయలతోఁ గూడఁ గ్రీడ సలిపె!

53

ఈ రీతిని రీతిని వి
స్తారమ్ముగ నిలిపినట్టి సత్కృతి యౌటన్
బారమ్మెరుంగని యానం
దారామ పరీమళమ్మలాకసమంచెన్!

54

అనుచు పచియించి వామనుఁడుదివసింప
భాష యందున రుద్రుడై పరిధవిల్లు
రుద్రుఁడు లేచి విజ్ఞాన ముద్రతుండు
పలుకఁ తొచ్చెను సత్య నభా స్థలాన్!

55

భామహాని పల్కు నే గూడఁ బల్కుచుంటి
గబ్బమునకలంకారముతో కాంతువొనఁగు
నందు వాస్తవోపమ్యమ్మలతికయమ్ము
శ్రేష్ఠ యను నాలుగింటనే చేరునన్నీ!

56

శ్రేష్ఠ యొక్కటి దక్క వాగ్యోష యిందు
మొదటి మూటిని ధరియించి. మురిసి పోయె
కనుక మా మతమ్మునకె యీ తైత తూఁగె
రక్తి నానంద దోల చిత్రిముగనూఁగు!

57

అనుచు రుద్రీటుండును బల్కి యధిపనింప
భట్ట లోల్లటుండును లేచి పలుకఁ దొడఁగె
రసము లేనిట్టి కావ్యమ్ము రమ్యమగునె?
ప్రాణమన్నది కృతులకు రసమ నిజము!

58

సుకవి వ్రాసిన పొత్తమ్ము సూక్ష్మ మతుల
చిత్తమెలయింపదే రసోత్పత్తి చేత
నిందు రసముత్పత్తిల్లినదిందునందు
వనఁగనేలకునాద్యంతమటుతే సాఁగె!

59

అనఁగ భట్ట నాయకుఁడు పల్కాడఁ దొడఁగె
రసములుత్పత్తి యుగుట చిత్రముగఁ దోఁచె
బుట్టనట్టిది కాదది భుక్త మగును
సాధకులచేత భుక్తమై పరిధవిల్లు!

60

ఇందునాస్వాద యోగ్యమై యింపు నింపె
రసము, దెందముల్ సొక్క నిరంజనముగ
ననుచుఁ బల్కాడి తాఁగూడనధివసింప
శంకుకుఁడు లేచి యొక్క యశంకఁ జేసె

61

కావ్య రసమొక దృశ్యమా! కాని నాఁడు
తినుట యను మాట యెట్లు తోచినది మీకు
నందుననుమితియే రసమౌను గాని
భుక్తి యన్నది సుంతయుఁ బొసఁగఁ జోదు!

62

అనఁగ నభినవగుప్తుండునందుకొనియె
యద్ది సహృదయాభివ్యజ్యమగును గాని
పుట్టుటయు లేదు, తినుటయు మున్నెయుండ
దున్న రసమునకనుమానమన్న లేదు!

63

అనుచుఁ బలుకాడి తాఁ గూడనధివసింపఁ
గోరి యానంద వర్ధను కొఱకుఁ జూచెఁ
జిలుక, పండిత రాయలు నిలిచె, వాని
పలుకులను గూడ నేఁ బల్కఁ గలనటంచు!

64

అనంద వర్ధనుని మత
మానందమునిచ్చు మాకుసంగీకృతమై
నేనందును రసమంచును
దానను ధ్వనియంచు, రసము ధ్వనియింపదొకో!

65

కనుకనితువురి మతములొక్కటనె కలియు
నదియు రూపింతునితని కావ్యమ్మునందు
“మావి చిగురంత యేవియు మంట రాదు
వచ్చునో పాచకుల కంటి వాన వచ్చు”]

66

అన్న పల్కల ధూమమే యరుగుఁ దెంచి
యింట నిండినదంచు ధ్వనించుచుండె
మావి చిగురంటచేఁ జైత్ర మాసమయ్యు
నినుఁడు దాఁగెనటంచు ధ్వనించుచుండె]

67

నింతాన్నదాత యగునా
ధరణీ పతి యెంత దుఃఖ తత్పరుఁడగునో
యరయం జెల్లదె యదియే
కరుణంబొచును ధ్వనించుఁగాదే కృతినీన్]

68

ఎన్నియొ కావ్యమందుఁ గలవిట్టి విశేషములార్జు ధర్మ సం
పన్నుఁడు కావ్యమందు రస వైభవముల్ ధ్వనియింపఁ జేయు వి
ధ్వన్నయశాలి, కాత్త గుణ పాటవముల్ ప్రచురించుచున్ నిరా
పన్నుఁడుగాఁ జెరింగి, యిటువంటివి పెక్కులుగా రచించుతన్.

69

అనుచు పండిత రాయలునధివసంప
మహిమ భట్టు వదించె సమ్మతినిఁ గొనుచుఁ
బాతకునకనుమానమై ధ్వని స్ఫురించు
నౌట ధ్వని యనుమాన గతార్థమగును.

70

అనుమానింపఁగ వచ్చునీ కృతిని, వ్యాప్యాలింగ లింగ్యాదికం
బనుమేయంబు, రసప్రతీతి కృతినధ్యక్షించె, శబ్దార్థ సా
ధన వాణి కరుణాదృగున్నతికిదే తాత్పర్యమన్నించు. థా
వ నిధి వ్యక్తి వివేక వైభవము సంవర్షింతునాశీస్సులన్.

71

అనుచుఁ బల్కాడి భట్టు తానధిశనింపఁ
గుంతకుఁడు లేచె శాస్త్రార్థ కోవిదుండు
ఉక్తి వైచిత్రి చెల్లు వక్రోక్తి యనఁగ
నది చమత్కృతి, కృతులకుం బ్రాణమదియ.

72

వచన వక్రతయును లింగ వక్రతయును
ప్రకరాణోపచారముల వక్రతలు కలిగి
అది చమత్కృతిమత్కృతియైన కృతిగ
ధరణి యందున శాశ్వతత్వమ్ము గొనును!

73

కవి వక్రోక్తికి లక్ష్యమీ రచన, యోగముల్ కథా వక్రతా
కవితా వక్రతలందు వర్ణ పద వక్రత్వమ్ములాశ్వాస వ
క్ర వచః ప్రౌఢియు ఘోష పెద్దైదిని. యాంధ్రాధీశ పౌరాణికం
బహురా వక్రతకింటి పట్టు, కవితా హర్మ్యంపు శిల్పంబులన్!

74

ఏంచనుదయ పర్యంబుననెత్తికోలు
చక్కని ప్రబంధ వక్రతకిక్క యగును
“తనువు నెడి యాకు రాల్చిన తెనుఁగు తోట”
పలుకు ప్రకరణ వక్రతఁ జిలుకరించె!

75

అనుచు వచియించి కుంతకుండదివసింపఁ
జీలుక యానతి నెంచి, యౌదలను దాల్చి
పలుకనొచిత్వమెఱిగి శ్రోతలకు నిండు
తెనఁగఁ జేయఁగ లేచె జేమెందుగఁడపుడు।

76

రసమున్నను ధ్వని యున్నను
బస గలిగిన రీతులున్ను, వక్రత యున్నన్
వెననెన్ని గుణములున్నను
నసదే యౌచిత్వమొకటి యగుపడకున్నన్।

77

పద వాక్యములలోఁ బ్రబంధార్థములయందు
గుణ రసముల విశేషణములందు
కారకాలంకార కాల దేశ విపాక
సత్త్వ లింగ వచన తత్త్వములను
బ్రతిభా విచార స్వభావ నామావస్థ
లందునాశీస్సుల యందునేని
వృత కులములనభిప్రాయములో సార
సంగ్రహములను సక్షత్ర సంఖ్య
వలయునొచిత్వమదాని పటిమనెఱిగి
వ్రాయఁబడ్డది చెల్లఁ గావ్యమునాఁగ
రాణకెక్కినవాండ్ర పురాణమందు
నిన్ని యౌచిత్వములు గాన వన్నెకెక్కె।

78

అనుచు క్షేమేంద్రుఁడును గూడనదివసంప
నప్పుడప్పు య దీక్షితుండనెడు మనుఁడు
లేచి, సభ్యులెల్లరి మోములఁ జూచి, పిదపఁ
బలుకఁ దొడఁగెను బలుకుల కలిమి వాఁడొ!

79

ఎదియో పల్కిరి పండితోత్తములు నేడిచోటఁ జిత్రమ్ముగాఁ
బువు తేనెన్ గ్రహియించుఁ దుమ్మెదలకాపూగుత్తి వర్ణమ్మునెం
చి, విచారింపఁగఁ గల్గునా? రసము వర్షించున్ గృతీన్ జూచి, కా
త్త విశేషమ్ములన్ గడించుచు స్వసిద్ధాంతాల వాక్రతురా!

80

ఆంధ్రుఁడొటయునాపైదినాంధ్ర భాష
పట్టు వడుటయునల్పు తపమ్ము వలనఁ
గలుగునే! యది యతనికిఁ గలిగెఁ గాన
ధన్యుఁడాతఁడటంచు లోఁ దలఁతు నేను!

81

అంత మాత్రము పలికి తానధివసించెఁ
గీరమానందమను సుధాసారమందు
నేచితమ్మొచు. సుకృతమ్ము నోచినట్లు
లోఁ దలంచుచు నిలిపెనవాదములను!

82

భవ్య మతులార! మీరిందుఁ బలికినట్టి
పలుకులన్నియు వింటి, సంభ్రమము గొంటి
నిందు సిద్ధాంతములు సమర్థించు కొనుచు
వారి వారి మతిమ్ములొపట్టెననిరి!

83

ధ్వనియో, కాక రసమొప్పు. రేక గుణమో వక్రోక్తియో, రీతియో
 యనుమానమొప్పు యటంచునందొకటినే యార్జించుచున్ గైతలన్
 గొనువాడే కవి యంచు నా మతము వాక్యైత్తున్ భళా కావ్యమం
 దున సిద్ధాంతములన్నియున్ గలియుటన్ దూరెన్ గళా ఖండమై॥ 84

కవిని గూర్చి వింటి, గవి రాజు కావ్యమ్ము
 వింటినతఁడు గాంచు విరుదములను
 గొన్న సత్కృతులను గోదావరీమాత
 పలుకునంచుఁ జిలుక వలికెనంత॥ 85

వేదము వలె ఘోషించెడి
 గోదావరి లేచి, కవి యురుతింతుఁడగుచున్
 సాధించిన సత్కృతులను
 మోదముతోఁ బలుకఁ దొడగెఁ బలుకాంకితమై॥ 86

అంద్ర విశ్వ విద్యాబయంబతనినెంచి,
 నిర్ణయించినది 'కళాప్రపూర్ణుడంచు
 'అంధ్ర కల్పాణ' విరుదమ్మునందినాఁడు
 వరలు సాహితీ సమ్రాట్టు పదవినంది॥ 87

సర్వ దాషా కవి సమ్మేళనమున స
 మ్మానమ్ము గొనె రాజధానియందు
 పలు రాష్ట్రములయందుఁ బలుకు పలుకునఁ బద్య
 ములు చెప్పి సత్కారములను గాంచె

విజయ నగరమందు 'విజయభావన' యను
 ఘనమైన సత్కారమును గ్రహించె
 కాంచిన రుద్రాక్ష కంఠహారము పోల
 వరమిచ్చి. యాతనిఁ బ్రస్తుతించె

ఆతని పుట్టుకచే ధన్య యైనయట్టి
 పల్లెపాలెమప్పన వెట్టె పైడి దండ
 సర్వ దేశాండ్ర సభల యుత్సవములందు
 నతని వలనన గౌరవండాంధ్రికబ్బె॥

88

ఆతఁడావిష్కరించినాఁడాది కవిని
 భాగ్యనగరములో 'టాంకు బండు' పైని
 భారత వ్యాఖ్య-నన్నయ వ్యాస పీఠి
 ఆతని సంపాదకత్వమునందు వెలిగె॥

89

మధు కోశము 'సంచికతో'
 నుధునాసంతుల కవిత్వ మధురిమలెంచున్
 విధి "రాజ మహేంద్ర" భా
 నుధలొలికెడి యింద్ర సభకసూయ మిగిల్చెన్॥

90

తైతలను మెచ్చుకొన్నవకాదమీలు
 తదవ తదవకుఁ బలు ప్రభుత్వములు మెచ్చె
 ఎన్ని పీఠములో సత్కరించు కొనియె
 పౌర జన సత్కృతులను జెప్పంగఁ దరమె॥

91

త్రీపుర సుందరీ చరణ ప్రదీప్త భక్తి
భావ కూలాంకషాతి ప్రవాహ గమ్య
మాన శివ శివా చైతన్య మధు సముద్ర
లక్ష్మీనెదనించు 'లక్ష్మ-వరమ్ము'నందు

92

చెను వెంటక బ్రజ. వాద్య కోవిద జనుల్, విద్వాంసులుక సత్కవుల్
చనుదేరన్ బర దేవతా చరణ సాక్షాత్కార భావగమా
నన తేజః పరిపూర్ణుడైన 'త్రీపుతానందర్షి' వేదాక్షర
స్వన విన్యాస మధు ప్రమోదముల సవర్షించి హర్షింపఁగన్॥

93

జరిగెఁ గనకాభిషేకమ్ము సర్వ జనము
కిటికిటలనాడె నాటి సత్కృతినెఁ గాంచ
జనికి సాఫల్యమంచు ముచ్చటలు పడుచు
సత్యనారాయణ కవి దర్శనము కొలుకు

94

కనకాభిషేకమా హృద
యనమః కనకాభిషేకమాః ప్రేమాశిః
కనకాభిషేకమాః యిది
యన జనసంరంభమొప్పెనార్చాక్షికమై॥

95

ఆతని కవన భారను జూచి యప్పుడపుడు
పొంగి పొర్లుచునుండు సమ్మదము తోడఁ
జు-డఁ గన్నెట్ట కల్గునసూయ తోడ
విడియమునఁ జిక్కిచుందును బెంగతోడ॥

96

రసమునకన్నను గవితా

రసమే నిశ్చలము సుకవి రాజన్యుడు తా

పసియై చేసిన కృషిచే

మనము నా మనము తాను మనలెడు చోటన్॥

97

అతని గాత్రమ్ము సోక ధన్యత్వమబ్బె

అతని కవనమ్ము వింటు ధన్యత్వమబ్బె

కొన్ని గాంచితిఁ బ్రజలు వాకొనిరి కొన్ని

యందఁ గొన్నింటిఁ జెప్పి ధాగ్యమ్ము గొనితి

98

అనుచున్ గోదావరి కూ

ర్పొనినది నభ యెల్లనపుడు శుకముఖమును జూ

చినది. నెబ్బననుచును. మె

చ్చిన తీరాపగతుఁ దెలియుఁ జిలుకకుఁ దెలియున్॥

99

శతధా క్లుప్త. సహస్రధా వివృత లక్ష నైకళః కోటి శ

స్తత భావ ప్రథితమ్ముగా నడచుఁ బద్య స్ఫూర యథా గతిన్

బ్రతిభా వృష్టియ కావ్య రూపముననుత్పన్నంబుగా వాణికా

రతి పాత్రంబననోపునిక్కవి వరున్ ంక్షించుతన్ దేవతల్!

100

అని చిల్క పల్కఁగా నద్దఁగె గెంగేల

భరియించు వాణి శుభమ్ము వలికె

నాపెటు నలు మోములిదివాసముగఁ జేయుఁ

బరమేష్టి కూడ శుభమ్ము పలికె

కమల యోనికి జన్మ కారణంబై నట్టి

పద్య నాభుఁడును శుభమ్ము వలికె

వెన్నునురస్సీమ విడిదిగఁ జెలువొందు

వార్ధి సంజాత శుభమ్ము వలికె

సిరికి దోడఁ బుట్టిన యట్టి శీత కరుఁడు
 వానినొదలఁ దార్చెడు పరమ శివుఁడు
 వాని సామేన నిచ్చుఁ బర్వత తనూజ
 పలికిరోలినిఁ గవికి కుభమ్మటంచు।

101

పార్వతీ దేవి ముద్దుల పట్టియైన
 వాఁడు వెనకయ్య మున్నె కుభమ్మ వలికె
 యాతనికి సోదరుండు పాణ్డూతురుండు
 పలుకు గనియైన కవికి కుభమ్మ వలికె।

102

అతని పదములు నాకు నాట్యమును నేర్పెఁ
 గాన వానికిఁ గలుగు సౌఖ్యమ్మటంచుఁ
 గార్తికేయు భరించి, లోకములు తిరుఁగు
 వాహనమ్మ కలాపి కుభమ్మ వలికె।

103

శివుని గళ సిమ నిల్చిన చిలువ తేఁడు
 జాతి వైరమ్ము మఱచి యా సత్య సభను
 కుభము వలుకుఁ గలాపితో క్రుతినఁ గలిపి
 యెడఁద సాక్షిగనేకీభవించినాఁడు।

104

చిలువకోగిరందిడు గాడ్చు కలుగుఁ గాత
 మతవికాయపు నూతేడులంచుఁ బలికె
 గాడ్చు చెలికాఁడు వలికెఁ దక్కవికిఁ గలుగుఁ
 గాత దైతన్యమంచు వాక్యాంతులెలయి।

105

ఆగ్ని గర్భమునం గల యబ్ధి గూడ
 నడలనీనిక గాంభీర్య శక్తి కవికి
 జీవనమునందు, గై తలన్ సృష్టి చేయు
 శిల్పమందుననందు వదించినాడు!

106

కదలి నెచ్చెలులును దరంగముల కరము
 రెత్తి దీవించె, ధారయందింతకింత
 వేగమబ్బును గాత కవిత్వమందు
 నిట్టి కృతులెన్నియేని లిఖించునందు!

107

ప్రకృతి యంతయు దీవించెఁ బరవశించె
 వాని దీవించుటే గొప్ప భాగ్యమనుచు
 చారితార్థమటంచు, యశమ్మటంచు
 నెడఁదఁ దలపోసి, మురిసిపోయినది విజము!

108

కవియె సృద్వికి విజమైన కలిమి బలిమి
 భాత్య సృష్టికి ప్రాతినిధ్యము దాల్చు
 నేత యాతఁడు, విశ్వ విజేత యాతఁడ
 టంచు దేవతలే విశ్వసింపినారఁ!

109

సభకై వచ్చిన సత్కవిశ్వరులు, శాస్త్ర న్రష్టలున్, బాండితీ
 విభవమున్ బ్రకటించి, సత్య సభలో వేవెల్లురై, బ్రహ్మ స
 న్నిభురై, వీనుల విందురై యెనఁగు వాల్మీరేజ నిష్కంధ సౌ
 రభముల్ గుప్పిరహో! కృతజ్ఞతలు తెల్పం జాలునే మీకిటన్!

110

చాలదు; సల్పఁగా వలయు సత్కృతినొందు, చిరత్న రత్నముల్
 పోలవు మీకు, మీ హృదయముల్ రతనమ్ములకుం గనుల్. స్తుతుల్
 చాలవు వాక్రసూనముల స్రష్టలు మీరు. పవిత్రమైన హ
 రాల నొసంగెదన్, నలువ రాణి ధరించెడి యక్ష మాలిన్.

111

అనుచునక్షమాలలించి యార్జ జనుల
 సత్కరించినదా చిల్క, సత్య సభకు
 సభ్యులొకరు దక్కెఁ బ్రసాదమనుచు
 హరిములు దాల్చి తేజస్వలైరి ఘనులు

112

భరతుఁడు స్వస్తి వాక్యములు పల్కె బృహస్పతి తోడు గాఁగ ను
 సర్వముల గీతికా చయము వాదన నేయఁగ సాగె భారతీ
 కరముననున్న వల్లకి, పికమ్ములు కోటి రహించి. పంచమ
 సర్వములనాలపించినవి సత్య సభాస్థలి మాలు మ్రోఁగఁగన్.

113

ఘన చతుమ్ములు జయ జయ ధ్వనులు వలికె
 పండు వెన్నెల హారతి వట్టె విధుఁడు
 గంట మ్రోగించె గిరికు శాక్వరవరమ్ము
 విరులు కొల్లలై మకరంద వృష్టి గురినె.

114

నాల్గు వేదమ్ములొకమారు నలువ వలికె
 పాంచజన్యమ్ము పూరించెఁ బద్మ నాభుఁ
 దఖిల లోకమ్ములకు స్వస్తి యగునటంచు
 నెల్లరును బల్కె సభను ముగించినారు.

115

మధునాపంతుల జీవన

మధువులు చిందించునట్టి మధుజీవన కా

వ్యధునికనారవ పాయగ

విదిసాగ వరప్రసాదకృతి పూర్ణముగాన్ |

1

అపురూపమ్ముగఁజేమను

ద్రిపురానందుండు తీర్చిదిద్దుచు నాపై

గృహఁజూపించుటచే, ము

త్తైపుసరులారిటినిఁగూర్చితిన్ గబ్బముగా |

2

భారతీ దేవిత్రావిందుఁ బాలింపి

శక్తి, వేంకటరామయ్యకాప్రిప్రేమ

కృతిని వ్రాయించె, వారికినుతుఁడనగుచు

నేనుజేసికొన్నట్టిపున్నెమల పంట |

3

ఉప్పులారి వారా, రసాలూరు వారె

జానకీ దేవి, శ్రీరామ చంద్రశర్మ

పేరునకుఁ దగ్గ వ్యక్తిత్వ విభవమున్న

వారి యదుగు జాడయెనాకు బ్రదుకు బాట |

4

జడ నుతులు గారు క్రతులం

దుడుపతులే, యెదిరి నిల్చునఁగ్రుని తలపై

తడ జడక నిలుచు వారే

కడిమిక్లా' స్వయమునందుఁ గవి నొక్కఁడనే ||

5

సత్కారమాలిక

- 1966 : ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ అవార్డు
- 1972 : పూనా ఆంధ్ర సంఘ సత్కారం
- 1975 : ప్రపంచ తెలుగు మహాసభల సందర్భంగా సత్కారం
- 1975 : రాజమహేంద్రవరంలో ఘన సన్మానం, సన్మాన సంచిక: మధుకోశం, సాహితీ సమ్రాట్, ఆంధ్రకల్పానిక బిరుదు ప్రధానం
- 1980 : ఫిల్మ్ జాతీయ కవి సమ్మేళనం
- 1980 : ఢిల్లీ ఆంధ్ర సంఘ సత్కారం
- 1982 : సాహిత్య అకాడమీ విశిష్ట సభ్యత్వం
- 1982 : "బెజవాడ పట్టాభిరామి రెడ్డి" పురస్కారం
- 1982 : "కళాప్రపూర్ణ" ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు సత్కారం
- 1986 : నన్నయ వ్యాస పీఠం సంపాదకత్వం
- 1987 : టి. డి. డి. భారత వ్యాఖ్య సంపాదకత్వం
- 1988 : టాక్ బండ్ పై నన్నయ విగ్రహవిష్కరణ
- 1988 : బెంగళూరు దక్షిణాంధ్ర కవి సమ్మేళనం
- 1988 : విజయవాడ "విజయభావన" ఘన సత్కారం
- 1988 : "వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి" శతజయంత్యుత్సవ సత్కారం
- 1988 : రాజమహేంద్రవరంలో పౌర సన్మానం

- 1989 : తెన్నేటి వారి అవార్డు ప్రధానం
- 1989 : శ్రీ సుబ్బరామి రెడ్డి కళాపీఠం వారిచే సత్కారం
- 1989 : శ్రీ కృష్ణదేవరాయాంధ్ర భాషానిలయంలో, బుద్ధులవారి అవార్డు ప్రధానం
- 1990 : రాజమహేంద్రావతిలో, "సప్తతి" మహోత్సవం
- 1990 : ఐ. పోలవరంలో సువర్ణ రుద్రాక్షమాల సత్కారం
- 1990 : "పల్లిపాలెంలో" అభిజనాభినందన సభలో సువర్ణ కంఠాభరణ సత్కారం
- 1991 : డా. సి. నా. రె. 60వ జన్మదినోత్సవ సత్కారం.

DYNAMIC POLYTEX Pvt. Ltd.,

Manufacturers of V. N. T. Suitings & Shirtings,

Regd. Office : 172, Sitaram Poddar Marg,

Vagtiyan Niwas, Phaneswadi,

BOMBAY - 400 002,

Mill : Plot No. 5-A, Survey No. 774,

Ozar Road, Dharmpur,

MOTAPANDA - VALSAD.

1991 సం॥లో

ఆంధ్ర కేసరి సెంటనరీ జూనియర్ కళాశాలను
త్రిదండి రామానుజ చిన జియ్యర్ స్వామి సందర్శించిన సందర్భం-

1991 సం॥లో ఆంధ్ర కల్పణ "మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు"
నివసిస్తున్న వీధికి వారి పేరు పెట్టిన సందర్భం-

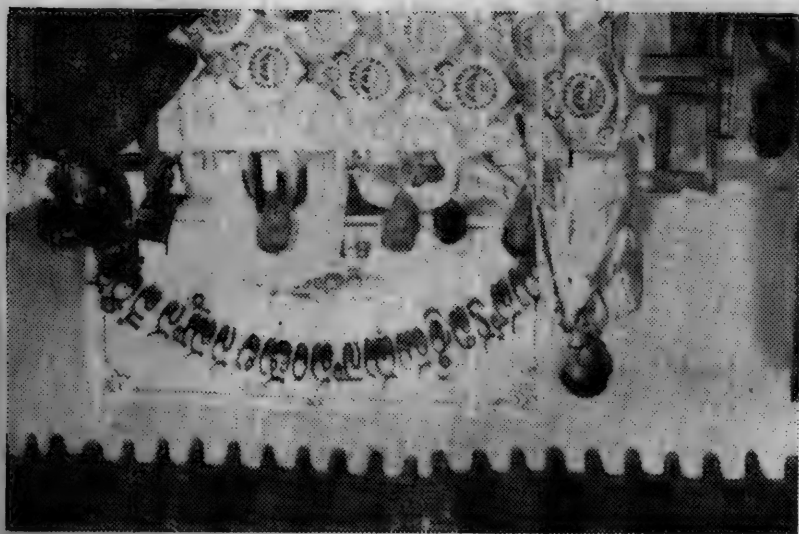

ఆంధ్ర పురాణం రక్షణ కమిటీ-శ్రీ జమ్మలమడుక మాధవరాయశర్మ,
 శ్రీ మధునాపంతురి సత్యనారాయణశాస్త్రి, శ్రీ ఆర్. వికాంబరాచారి,
 శ్రీ వేదుల శ్రీరామచంద్రకీర్తి, డా॥ చేబోలు శేషగిరిరావు.
 సూచన: అన్ని ఘోషాలలోని పేర్లు తుడిచివేయబడి ఉన్నాయి;

1987 సం॥లో ఆంధ్ర కేసరి యువజన సమితి రక్షణ కమిటీ
 శ్రీ కడిమిళ్ళ వర ప్రసాద శతావధాని - శతావధానం చేస్తున్న సందర్భం-
 శ్రీ రామూరి వెంకటేశ్వరావు, శ్రీ శతావధాని, శ్రీ వి.జి.కృష్ణమాచార్యులు
 అధిక్షేప సన్నయ మధునాపంతురివారు, శ్రీ ఆర్. వికాంబరాచారి.

1990 066T

శ్రీ పి. వి. బి. ఎస్. వ్యాసాచార్యులు.

இவ்வாறு உடனடியாக நடவடிக்கை எடுக்க வேண்டும்.

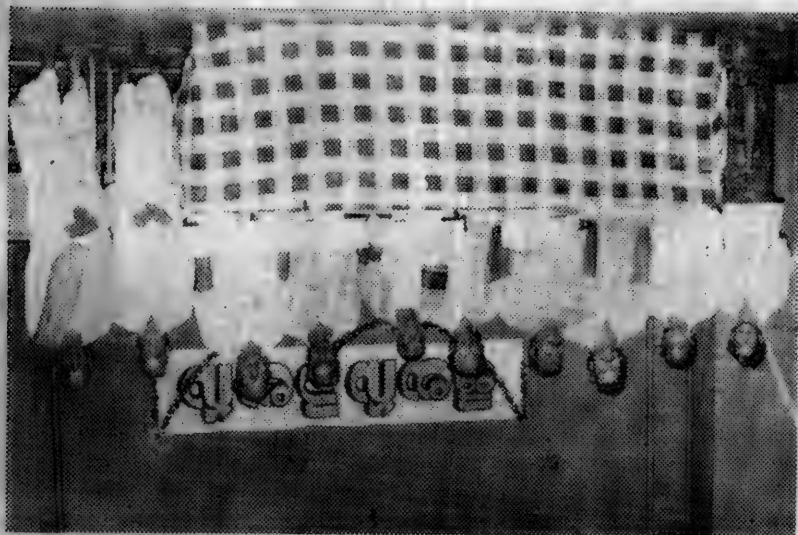
॥ अथ श्रीमद्भगवत्पादोक्तम् ॥

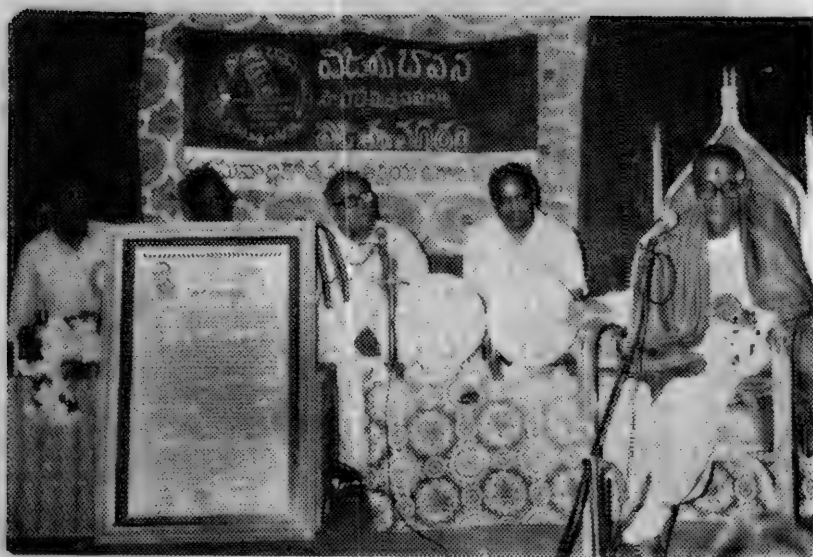
[illegible]

உயரகூறு அமைப்பு முறை

అనుబంధములు

1987 50115

1988 సం॥లో అక్షయ ఉగాదికి విజయ నగరంలో విజయభవన
మధునాపంతుల వారికి సన్మానం చేస్తున్న సందర్భంలో -
శ్రీ శర్మ రావు. (విజయనగరం కలెక్టరు) శ్రీ కూరెళ్ళ వేంకటశాస్త్రి,
శ్రీ పున్నంరాజు నాగేశ్వరరావు, శ్రీ వై. యస్. నరసింహారావు.

1990 సం॥లో
ఐ పోలవరంలో మధునాపంతులవారిని సన్మానిస్తున్న సందర్భం.

ఆంధ్ర కేసరి యువజన సమితి కార్యవర్గము.

వ్యవస్థాపక కార్యదర్శి : శ్రీ వై. యన్. నరసింహరావు

అధ్యక్షులు : కుమారి కె. యశోద కుమారి

ఉపాధ్యక్షులు : డా. పదాల రామ కృష్ణారెడ్డి

డా. ఎం. బాబురావు

డా. శ్రీమతి. పి. నాగమణి

ప్రధాన కార్యదర్శి : శ్రీ పెరుమాళ్ల రఘునాథ్

సంఘటనా కార్యదర్శి : డా. పి. వి. మురళీకృష్ణ

కార్యదర్శి : శ్రీ డి. ఎన్. రాజేశ్వరరావు

ట్రాంజెంట్ టెస్ట్ ప్రాజెక్టు డైరెక్టర్ : శ్రీ జె. వి. ఎన్. పి. పూర్ణానందరావు

పబ్లికేషన్ డివిజన్ డైరెక్టర్ : డా॥ ఆరిపిరాల నారాయణరావు

కో-ఆర్డినేటర్ : శ్రీ. షేక్. అనదుల్లా అహమద్

సభ్యులు : శ్రీ. జమ్మి రామారావు

శ్రీ. ఇమ్మంది శ్రీరాములు

శ్రీ. ఎం. వి. చలవతి

ఆంధ్ర కేసరి సెంటినరీ జూనియర్

కళాశాల పాలకమండలి.

(ఆంధ్ర కేసరి యువజన సమితిచే నడుపబడుతున్న సంస్థ)

గౌరవాధ్యక్షులు	: శ్రీ దాట్ల బలరామరాజు, Ex.M.P
అధ్యక్షులు	: శ్రీ తమ్మన నరసింహారావు (జాతీ)
ఉపాధ్యక్షులు	: శ్రీ మద్దుల వాసుదేవమూర్తి
సేక్రటరీ & కరస్పాండెంట్	: శ్రీ మైలవరపు సాంబశివరావు
జాయింట్ సేక్రటరీ	: శ్రీ గందం నాగసుబ్బిహ్మణ్యం
సభ్యులు	: శ్రీ పోతుల వీరబ్రహ్మరావు Ex. M.L.A
సభ్యులు	: శ్రీ దొడ్డిపల్ల సత్తిరాజు
కోశాధికారి	: శ్రీ తొక్కుల రామాంజనేయులు
వ్యవస్థాపకులు, ఆంధ్ర కేసరి యువజన సమితి	: శ్రీ పై. ఎన్. నరసింహారావు
ప్రధాన కార్యదర్శి, ఆంధ్ర కేసరి యువజన సమితి	: శ్రీ పెనుమాళ్ళ రఘునాథ్
సభ్యులు	: డా॥ వాసిరెడ్డి ప్రభాకరరావు
సభ్యులు	: శ్రీ శ్రీపాద జిత్ మోహన మిత్ర
ప్రిన్సిపాల్	: శ్రీ జి. ఎన్. గోపాల్
అధ్యక్ష ప్రతినిధి	: శ్రీ కె. గంగారాం చౌదరి

రీజనల్ జాయింట్ డైరెక్టర్ అఫ్ హయ్యర్ ఎడ్యుకేషన్.

Rolling Tropies In Andhra Kesari

JUNIOR COLLEGE, RAJAMAHENDRI.

- 1 English Debate
- 2 Telugu Dabate
- 3 Telugu Elocution
- 4 Light Music (Vocal)
- 5 Karnatic Music (Vocal)
- 6 Telugu Essay Writing
- 7 Humanities Quiz
- 8 Scince Quiz
- 9 Sports & Games Championship For Boys
- 10 Sports & Games Championship For Girls.

AWARDS

- 1 బలదర్శి వేంకటరమణ మెమోరియల్ అవార్డు
- 2 ప్రొ॥ బయ్యా వేంకట సూర్యనారాయణ అవార్డు
- 3 పొంగిపల్లి సత్యనారాయణ మెమోరియల్ అవార్డు
- 4 వాడ్రేపు శ్రీనివాస్ మెమోరియల్ అవార్డు
- 5 డి. వి. వి. సూర్యనారాయణ స్కా-లర్ షిప్
- 6 కీ॥ శే॥ గ్రీకొవ్విడి లింగరాజు మెమోరియల్ అవార్డు
- 7 కీ॥ శే॥ గంధం సీతారామాంజనేయులు అవార్డు
- 8 డా. ఎ. బి. నాగేశ్వరరావు మెమోరియల్ అవార్డు
- 9 వి. వి. వి. సత్యనారాయణ మెమోరియల్ అవార్డు.

కృతజ్ఞతలు.

- 1500— అంద్రకేసరి నెంటనరీ జూనియర్ కాలేజి;
 1116— డా॥ పోరంకి దక్షణమూర్తి
 1001— శ్రీ రేమేశ్వరమూర్తి మ రి యు పల్లిపాలెం గ్రామస్థులు.
 400— ఐ. పోలవరం గ్రామస్థులు
 300— శ్రీ తుమ్మిడి రాకుమార్ - ప్రకటన ;
 116— శ్రీయుతులు వై. యన్. నరసింహారావు - విశ్వనాథ గోపాల
 కృష్ణ - వేదంగవిందవర్మ - ఎమ్. వి. ఆర్. చారి (చిరంజీవ)
 మద్దుల వాసుదేవమూర్తి - గంధం నాగ సుబ్రహ్మణ్యం
 మహేంద్రవాద పల్లయ్యసంతులు - పెమ్మరాజు గోపాలకృష్ణ-
 సాధనాల వెంకటస్వామి నాయుడు.
 101— శ్రీయుతులు ప్రభాకర శ్రీకృష్ణభగవాన్ - కనకదండి సూర్య
 నారాయణ కొత్తపల్లి నత్యశ్రీమన్నారాయణ - సన్నిధానం
 నరసింహశర్మ శ్రీమతి ఎ. ఎన్. వి. శుభలక్ష్మి - లింగమలు
 సావిత్రిదేవి - వాయుగుండం లక్ష్మి - కె. చంద్రమతి.
 100— కుమారి కె. యశోదకుమారి. పి. సుభద్ర - శ్రీయుతులు మైలవ
 రపు సాంబ శివరావు తమ్మన నరసింహారావు [జూని] బి. పి.
 వెంకట్రాజు డా॥ ఎ. నారాయణరావు డా॥ డి. యన్ వి.
 సుబ్రహ్మణ్యం డా॥ ప్రభల సుబ్రహ్మణ్య శర్మ - పి. రఘునాథ్
 షేక్ అసదుల్లా అహ్మద్ భమిడిపాటి సూర్యనారాయణ డి. యన్.
 రాజేశ్వరరావు జి.వి.ఎస్.పి. పూర్ణానందరావు టి. వి. గోపాలకృష్ణ
 సి. బి. వి. ఆర్. కె. శర్మ కాకర్లపూడి నారాయణరాజు
 సి. హెచ్. ఎన్. రమణీకుమారి
 58— శ్రీయుతులు పి. కృష్ణమూర్తి డా॥ పి. వి. మురళీకృష్ణ
 డా॥ టి. నాగమణి-అల్లం రాజు కామేశ్వరరావు-పాటూరి వెంకటనత్య
 నారాయణ ఎన్. ఎస్. ప్రసాదరావు.

“మధుజీవనం” ముద్రాణకు అర్థికముగా సహకరించిన వీరందరికి
 మా సమితి తరపున కృతజ్ఞతాంజులులు సమర్పించుకొంటున్నాము.

సేవాభిలాషతో,
 పెరుమాళ్ళ రఘునాథ్,
 ప్రధాన కార్యదర్శి,
 ఆంధ్రకేసరి యువజ సమితి.

కవిని గూర్చి

- ★ శ్రీ కడిమిళ్ళ వరప్రసాద శతావధాని
- ★ భాషా ప్రవీణ. ఎమ్.ఏ.
- ★ తెలుగు నండితులు, టేలర్ హైస్కూలు, నర్సాపురం, పశ్చిమగోదావరి.
- ★ తల్లి దండ్రులు: శ్రీమతి భారతి, శ్రీ వేంకట రామయ్య శాస్త్రి
- ★ అనేక అష్టావధానములు, శతావధానములు, చతుర్గుణిత అష్టావధానము, నేత్రావధానములు మొదలగునవి చేసిరి.
- ★ నిర్వహించిన ప్రదేశములు: ఆంధ్ర, తమిళనాడు, కర్ణాటక, మహారాష్ట్ర, పశ్చిమ బెంగాల్ రాష్ట్రములు, ఢిల్లీ.
- ★ బిరుదములు: భారతీపుత్ర, అవధాన సార్వభౌమ, అవధానమాడామణి, శతావధాన చక్రవర్తి, అవధాన కళానిధి.
- ★ రచనములు: సంగమేశ్వర శతకము, చింతాంబికాష్టకము, మనజాతి, మాది లిందాలిజాతి, మధుర మంజరీ, స్పెషల్ టీచర్, ప్రసంగ భారతి
- ★ గురువులు: శ్రీ త్రిపురానందనాథ, శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణ, శ్రీమాన్ అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు, కీ.శే. రావూరి వేంకటేశ్వరులు.